

RAPORT

PRIVIND RESPECTAREA
DREPTURILOR COPILULUI
ÎN REPUBLICA MOLDOVA
ÎN ANUL 2017

Acest raport este elaborat și publicat
cu sprijinul financiar al UNICEF (Moldova)

CUPRINS

DREPTUL LA VIAȚĂ , SUPRAVIEȚUIRE ȘI DEZVOLTARE.....	4
DREPTUL LA NUME ȘI CETĂȚENIE	11
PROTECȚIA COPIILOR FĂRĂ FAMILIE ȘI DREPTUL DE A NU FI SEPARAT DE PĂRINȚI	17
DREPTUL LA SĂNĂTATE	26
DREPTUL LA EDUCAȚIE.....	32
DREPTURILE COPIILOR CU DIZABILITĂȚI	40
DREPTUL LA OPINIE ȘI LIBERTĂȚILE CIVILE	47
PROTECȚIA FAȚĂ DE ABUZ ȘI NEGLIJARE.....	55
ADMINISTRAREA JUSTIȚIEI JUVENILE	63
SITUAȚIA COPIILOR AFLAȚI ÎN INSTITUȚIILE DE DETENȚIE	68
ACTIVITATEA AVOCATULUI POPORULUI PENTRU PROTECȚIA DREPTURILOR COPILULUI ÎN CIFRE ÎN ANUL 2017.....	74

DREPTUL LA VIAȚĂ , SUPRAVIEȚUIRE ȘI DEZVOLTARE

Ocrotirea dreptului la viață își găsește consacarea prin normele internaționale, în primul rând, dar și prin normele interne ale dreptului, având în vedere importanța pe care viața unei persoane o prezintă nu numai pentru ea, dar și pentru întreaga societate. Astfel, în articolul 3 al Declarației Universale a Drepturilor Omului se prevede că „orice ființă are dreptul la viață, la libertate și la securitatea sa”. În articolul 6 din Pactul Internațional privind drepturile civile și politice este precizat: „Dreptul la viață este inerent persoanei umane. Acest drept trebuie ocrotit prin lege. Nimeni nu poate fi privat de viața sa în mod arbitrar”. Convenția Europeană a Drepturilor Omului¹ garantează dreptul la viață al oricărei persoane, dar reglementează, în același timp, și cazurile în care se poate aduce atingere acestuia. De asemenea, Convenția ONU cu privire la drepturile copilului², la articolul 6, prevede: „Statele părți recunosc dreptul la viață a fiecărui copil și vor face tot ce le stă în putință pentru a asigura supravegherea și dezvoltarea copilului”.

La nivel național, Republica Moldova garantează dreptul la viață prin Constituția Republicii Moldova, articolul 24³ și Legea privind drepturile copilului nr. 338 din 15 decembrie 1994⁴, care în articolul 4 prevede obligația de a recunoaște dreptul copilului la viață și inviolabilitate fizică și psihică.

Analizând problematica racordării legislației naționale la prevederile internaționale în domeniul protecției drepturilor copilului, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, consideră că statul și-a îndeplinit în mare parte obligațiunile de conformitate a legislației naționale la rigorile stipulate de organismele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Comitetului ONU pentru drepturile copilului a înaintat în 2017 Republicii Moldova câteva recomandări referitor la dreptul la viață⁵:

- Să-și intensifice eforturile de reducere a nivelului ridicat de sărăcie în rândul copiilor, în special în rândul copiilor cu dizabilități, al gos-

¹ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=285802>

² <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356341>

³ http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731

⁴ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311654>

⁵ http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

podăriilor cu un singur părinte, al familiilor din mediul rural, familiilor cu mai mult de trei copii și celor de etnie romă, inclusiv prin majorarea prestațiilor, asigurând un acces egal la programele sociale, inclusiv pentru locuințe;

- Să consolideze capacitatea Serviciului social de sprijin pentru familiile cu copii, pentru a oferi servicii sociale adecvate, cu o atenție deosebită acordată copiilor care trăiesc în sărăcie în mediul rural;
- Să optimizeze toate programele de protecție socială pentru a îmbunătăți în continuare rezultatele la copii, și strategiile de reducere a sărăciei, în vederea stabilirii unui cadru coerent de identificare a măsurilor prioritare împotriva excluderii copiilor, în special a celor aflați în situații de vulnerabilitate, și de raționalizare a criteriilor de eligibilitate.

Ombudsmanul Copilului salută acțiunile statului pentru garantarea respectării dreptului la viață al copilului, însă consideră imperativ a puncta câteva aspecte lacunare la acest capitol.

Evenimentele consumate la începutul anului 2017, semnificative prin sinuciderea mai multor copii, care au fost implicați în jocul on-line „Balena Albastră”⁶ demonstrează eficiența scăzută a măsurilor întreprinse de autoritățile statului în domeniul protecției vieții copiilor atunci, când se află în spațiul on-line. Instituțiile naționale trebuie să fortifice acțiunile de prevenire și contracarare a riscurilor pentru copii, care pot surveni în momentul navigării în spațiul virtual. Este necesară o revizuire a cadrului legislativ care reglementează acest domeniu. Siguranța pe internet trebuie să constituie o prioritate pentru autoritățile de resort în scopul de a asigura interesul superior al copilului.

Anul	Tentativă de suicid			Suicid		
	Sub 13 ani	13-16 ani	17-18 ani	Sub 13 ani	13-16 ani	17-18 ani
2012	2	73	33	7	11	6
2013	8	59	20	1	12	4
2014	4	51	41	0	14	6
2015	6	64	33	4	3	3
2016	4	88	40	6	14	13
2017	10	76	31	1	14	3

⁶ <https://observator.tv/social/detalii-cutremuratoare-in-cazul-adolescentilor-si-nucigasi-din-chisinau-victime-ale-jocului-balena-albastra-ultimele-mesaje-date-de-cei-doi-202100.html>

Ombudsmanul Copilului a abordat acest subiect și în Raportul cu privire la respectarea dreptului copilului în Republica Moldova în anul 2016, precum și pe parcursul anului 2017, este necesar de menționat în acest context constatările alarmante ale Comisiei speciale create de Parlamentul Republicii Moldova pentru examinarea situației din domeniul prevenirii și combaterii fenomenului suicidului printre copiii și tinerii. Comisia menționează că fapta de suicid și comportamentul suicidal nu sunt definite în nici un document de politici, doar Codul Penal încriminează acțiunile de determinare la suicid. În legislația Republicii Moldova nu au fost și nici nu sunt prevăzute atribuții ale autorităților administrației publice centrale și locale în domeniul prevenirii suicidului. În lipsa unor reglementări exhaustive, așa-numitele acțiuni de prevenție au fost realizate sporadic și au fost lipsite de continuitate. În lipsa politicilor, nu au fost create servicii astfel, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului conchide asupra unei necesități stringente de reevaluare a politicilor naționale la capitolul dat.

Ombudsmanul Copilului constată totuși o reacție din partea autorităților centrale prin efectuarea raziilor de monitorizare a zonelor de risc de către organele de poliție și emiterea de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării a unei circulare cu privire la activitățile de prevenire a suicidului în instituțiile de învățământ, în care se face trimitere la actele normative în vigoare, enumeră acțiunile care trebuie întreprinse în asemenea cazuri și recomandă mai multe surse online utile.

În pofida situației existente la nivel de politici, Ombudsmanul Copilului remarcă o schimbare a atitudinii societății civile prin organizarea în anul 2017 a diferitor evenimente, inclusiv susținute de mass-media, pentru realizarea acțiunilor de prevenire a suicidului, pentru menținerea unei linii fierbinți și abordarea acestor subiecte de către jurnaliști.

O situație alarmantă la capitolul protecției dreptului copilului la viață, o reprezintă și abandonul nou-născuților de către părinții acestora în locuri care reprezintă pericol pentru viața și sănătatea copiilor. Din investigațiile și monitorizarea realizată de Ombudsmanul Copilului constatăm faptul că situația dată are la bază mai mulți factori de dezvoltare. Statul nu are o politică viabilă de planificare și susținere a familiei, care ar putea garanta copiilor nou-născuți un viitor fericit alături de părinții lor. O altă cauză care stă la baza acestei probleme este creșterea numărului de „copii care nasc copii”. La momentul actual Codul Penal al Republicii Moldova, prin prisma prevederilor articolului 163, reglementează sancțiunea pentru lăsarea în primejdie a persoanei, însă, în opinia noastră, această prevedere nu este suficientă pentru a asigura respectarea interesului superior al copilului în această problemă.

Autoritățile publice nu au creat o politică în domeniul educației sexuale, care ar avea menirea de a furniza copiilor informația necesară cu privire la o relaționare sănătoasă și benefică între copii de genuri diferite

Ombudsmanul constată necesitatea de implementare a unor mecanisme viabile, care ar fi menite să asigure faptul că copii nu vor mai fi găsiți în stradă.

De asemenea pe parcursul anului 2017 Ombudsmanul Copilului a fost preocupat și de problema respectării dreptului la viață a copiilor în traficul rutier. Analizând problematica dată, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului constată faptul că autoritățile naționale au întreprins anumite măsuri, pentru a garanta siguranța copiilor în trafic (instalarea semnalizatoarelor speciale, iluminarea trecerilor de pietoni, instalarea limitatoarelor de viteză). Totuși, constatăm faptul că aceste acțiuni nu au reușit să schimbe semnificativ situația.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului consideră că autoritățile de resort trebuie să îndească cadrul normativ privind atestarea conducătorilor auto. De asemenea este necesar de elaborat la nivel național o politică de promovare a siguranței în traficul rutier.

O altă problemă sesizată de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, la capitolul garantării dreptului la viață și dezvoltare a copilului, o reprezintă situația copiilor cu vârsta de până la 3 ani care stau împreună cu mamele lor în instituțiile de detenție. La 23 martie 2017 Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Maia Bănărescu, împreună cu reprezentanții UNICEF a efectuat o vizită de lucru la Penitenciarul nr.16 Pruncul. Membrii comisiei au vizitat spațiile predestinate mamelor cu copii de până la 3 ani, precum și spitalul care activează în cadrul instituției. În urma vizitei a fost constatat că în instituție nu activează un medic pediatru, care ar putea oferi consultații specializate copiilor din penitenciar. De asemenea instituția nu este aprovizionată cu medicamente predestinate copiilor, organizațiile non-guvernamentale și de caritate fiind cele care le oferă, la solicitarea administrației instituției. Administrația penitenciarului a confirmat lipsa alocațiilor bugetare pentru întreținerea copiilor care până la vârsta de 3 ani se află împreună cu mamele lor în instituția de detenție. Pe parcursul anului 2017 Ombudsmanul Copilului a monitorizat și situația copiilor de până la 3 ani din Penitenciarul nr.7 Rusca, în care se aflau 12 copii.

Menționăm că situația copiilor din ambele instituții de detenție este similară și necesită a fi redresată de urgență. În această ordine de idei, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a înaintat mai multe recomandări Departamentului Instituțiilor Penitenciare și ministerului de resort, pentru a schimba situația acestor copii:

- De înaintat propuneri către Parlament și Guvern cu privire la necesitatea de a crea o linie bugetară separată pentru copiii vizați, în cazul în care va fi luată o decizie privind menținerea copiilor și în continuare în instituțiile de detenție până la vârsta de 3 ani;
- De analizat posibilitatea de a micșora termenul de aflare a copiilor în instituția de detenție, până la vârsta de 1 an;
- De asigurat instituțiile privative de libertate în care se află mame cu copii în vârstă de până la 3 ani cu medici pediatri.

Ombudsmanul Copilului, pe parcursul anului, a mai abordat și problema reflectării de către jurnaliști a informațiilor referitoare la copii. Ombudsmanul consideră că mass-media are un rol indispensabil în mediatizarea cazurilor de violare a drepturilor copilului și problemelor legate de siguranța, viața privată, securitatea, educația, sănătatea și protecția socială a copiilor și protecția de orice formă de exploatare. În același timp, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului reamintește că orice mesaj informațional trebuie să țină cont de regulile de bază în mediatizarea unui caz al cărui subiect este legat de copii; mass-media nu trebuie să interpreteze și să relateze despre circumstanțele în care este un copil doar ca despre niște evenimente izolate, ci trebuie să vorbească despre fenomen analizând cauzele evenimentelor.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului menționează că este deschisă spre colaborare cu mass-media, în scopul de a apăra și promova drepturile copilului și de a asigura respectarea acestora la nivel național.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului Maia Bănărescu subliniază că și înșiși copiii sunt deranjați de conținutul și calitatea știrilor care îi vizează, fapt despre care copiii îi comunică Ombudsmanului în cadrul vizitelor în teritoriu. Copiii menționează că materialele, mai ales știrile cu subiecte care se referă la copii sunt, în majoritate, tendențios negative, povestesc despre copii în situații critice, îi victimizează sau revictimizează, nu respectă confidențialitatea persoanei, prejudiciază imaginea copilului și a familiei. De asemenea copiii au împărtășit ombudsmanului faptul că numărul emisiunilor (al știrilor) cu sau despre copii cu conținut pozitiv este extrem de mic față de materialele cu conținut negativ.

Consiliul de Presă a constatat că cel puțin 10 site-uri și posturi TV au încălcat normele deontologice la reflectarea subiectului abuzului comis asupra unei minore în raionul Ialoveni. În imaginile prezentate de instituțiile media apare o fată agresată verbal și fizic de câțiva tineri într-o grădiniță. Două din cele cinci sesizări examinate în ședința Consiliului de Presă din 06 octombrie 2017 au vizat anume încălcări ale normelor deontologice de

protecție a minorilor. Unele instituții de presă reflectă subiecte legate de jocurile on-line care ar putea instiga adolescenții la suicid.

În contextul asigurării dreptului la viață și dezvoltare a copilului, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului sesizează următoarele curențe de sistem: statul nu își asumă în totalitate obligația de susținere a familiilor cu copii aflați în situații de risc; colaborarea dintre autoritățile publice locale de nivelul I și de nivelul II este ineficientă și slab dezvoltată; autoritățile publice locale de nivelul I nu au capacități consolidate de creare a parteneriatelor cu organizațiile neguvernamentale locale și republicane, cu agenții economici și serviciile descentralizate sau des-centralizate, în scopul de a dezvolta serviciile sociale, în conformitate cu necesitățile oamenilor; numărul organizațiilor neguvernamentale locale care activează pe segmentul de prestare a serviciilor sociale este foarte mic; mecanismul de colaborare intersectorial nu funcționează eficient; mecanismele de colaborare dintre autoritățile publice și beneficiari sunt slab dezvoltate.

RECOMANDĂRI:

- Interesul superior al copilului trebuie să fie argumentul principal în soluționarea oricărei probleme legate de respectarea drepturilor copilului.
- Guvernul Republicii Moldova să identifice resurse financiare pentru acoperirea necesităților familiilor social-vulnerabile care cresc și educă copii, în coraport cu minimul de existență, inclusiv și pentru plata indemnizațiilor persoanelor neasigurate.
- Angajarea în cadrul autorităților publice locale de nivelul I a specialistului în protecția drepturilor copilului, conform **Legii privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți** nr.140 din 14.06.2013;
- Dezvoltarea serviciilor de plasament pentru mame cu copii, crearea, dezvoltarea sistemului de creșe;
- Consolidarea relațiilor de parteneriat dintre Direcțiile de asistență socială și protecția familiei cu familiile aflate în situații de risc;
- Dezvoltarea mecanismelor de monitorizare a modului de gestionare de către beneficiari a ajutorului social;
- Dezvoltarea unui sistem informațional automatizat privind asistența socială acordată familiilor cu mulți copii;

- Implementarea în continuare a prevederilor Strategiei intersectoriale privind dezvoltarea abilităților și competențelor parentale pe anii 2016-2022.
- Includerea componentei **Securitatea copilului** ca parte integrantă prioritară a Strategiei securității naționale;
- Să fie asigurată protejarea identității copilului, precum și nedivulgarea datelor cu caracter personal, a informațiilor care îl pot expune în public în lumină nefavorabilă, trebuie respectată cu strictețe confidențialitatea, mai ales atunci când copilul sau părinții acestuia sunt victime ale violenței, traficului de ființe umane, aflați în conflict cu legea sau trăiesc o suferință profundă;
- Promovarea/încurajarea subiectelor pozitive care scot în evidență personalitatea copilului și succesele acestuia. Este necesar ca în materialele despre copiii să fie solicitată, auzită și prezentată vocea/opinia copilului față de deciziile care îl vizează, care îi afectează viața de zi cu zi;
- Renunțarea de către mass-media la abordarea senzațională, îngustă a subiectului în favoarea analizei cazului, a complexității fenomenului și a cauzelor care au provocat anumite fapte sau situații;
- Studierea și aplicarea de către jurnaliști a standardelor internaționale în domeniul protecției datelor cu caracter personal.

DREPTUL LA NUME ȘI CETĂȚENIE

Acest drept este prevăzut de articolul 7 al Convenției cu privire la drepturile copilului, articolul 28 din Codul Civil și articolul 55 al Codul Familiei al Republicii Moldova, care prevăd că orice copil trebuie să fie înregistrat imediat după naștere și să aibă un nume. Dreptul la nume și cetățenie este un drept subiectiv și lezarea acestuia duce, în mod consecutiv, la lezarea altor drepturi, precum a dreptului la sănătate, asistență și protecție socială, educație, etc..

În opinia Comitetului pentru Drepturile Omului, copilul trebuie să aibă un nume, precum și dreptul la dobândirea unei cetățenii, acestea fiind măsuri speciale de protecție și recunoaștere a personalității legale ale acestuia. Înregistrarea nașterii este prima recunoaștere a existenței copilului, ea reprezintă recunoașterea de către stat a importanței fiecărui copil luat în sine și a statutului legal al acestuia. Înregistrarea nașterii este un element esențial al planificărilor referitoare la copii - adică al bazei de date demografice care stă la temelia elaborării diferitor strategii. Înregistrarea la naștere este un mijloc de a garanta celelalte drepturi ale copilului: beneficierea de facilități acordate de stat, protejarea prin stabilirea unor vârste-limită (angajare în câmpul muncii, înrolare în armată sau răspundere penală) și prevenirea traficului de copii și a pruncuciderii.

În pofida faptului că în Moldova înregistrarea copiilor la naștere constituie o obligație a părinților sau a reprezentanților legali ai copilului, iar eliberarea certificatelor de naștere este gratuită, **problema copiilor fără nume** rămâne a fi una de importanță majoră.

Cu toate că există un cadrul legal, autoritățile statului atribuite cu competențe în acest domeniu nu intervin la timp și cu măsuri suficiente și eficiente pentru a documenta copilul, prin urmare, acești copii nu au posibilitatea de a beneficia de asistență socială, medicală, nu sunt încadrați în sistemul educațional și nu se pot angaja în serviciu, etc.

Nedocumentarea copiilor a constituit subiectul de bază în **Raportul tematic privind respectarea drepturilor copiilor la nume și cetățenie**, realizat de către Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului în anul 2017. Scopul studiului a fost sesizarea carențelor legislative de care se confruntă funcționarii în procesul de aplicare a legii în cadrul documentării, precum și adaptarea la realitatea socială existentă.

Potrivit autorităților, motivele neînregistrării copilului născut în Registrul actelor de stare civilă, în majoritatea cazurilor, este cauzat de lipsa

actelor de identitate ale părinților sau de iresponsabilității acestora. Alte cauze care determină încălcarea dreptului la nume al copilului prin neînregistrarea nașterii acestuia sunt:

- Neînțelegerile apărute la stabilirea paternității copilului;
- Refuzul fostului soț al mamei de a depune declarația de înlăturare a prezumției de paternitate, în condițiile prevăzute la art. 47 alin. (3), (4) Codul Familiei;
- Insistența părinților de a înregistra nașterea copilului conform domiciliului și ulterioara lipsă de responsabilitate a acestora în vederea declarării nașterii la organul de stare civilă;
- Pierderea sau deteriorarea actului constatator al nașterii;
- Dezacordul părinților privind atribuirea codului numeric personal IDNP, de cele mai multe ori din motive religioase;
- Pluralitatea de cetățenii a părinților care creează dificultăți în procesul de evidență a nașterilor înregistrate în Republica Moldova, în raport cu cele nesupuse înregistrării. În aceste cazuri părinții înregistrează inițial nașterea copiilor la misiunile diplomatice din statele străine ale căror cetățenie o dețin, ulterior, transcriu actul de stare civila la Oficiile de stare civilă al Republicii Moldova;
- Abandonul copiilor în afara instituțiilor medicale;
- Introducerea ilegală a copiilor pe teritoriul Republicii Moldova.

În anul 2017, potrivit informațiilor colectate, la evidența autorităților tutelare locale se aflau **169 de copii fără identitate stabilită**, cu 176 mai puțin comparativ cu anul 2013. Din numărul total al copiilor nedocumentați în anul 2017, 78% sunt crescuți de familiile biologice, iar 16% - în serviciile de plasament. Conform criteriilor de vârstă, tabloul este următorul:

- 31% de copii au vârsta cuprinsă între 13-17 ani;
- 27% - au vârsta cuprinsă între 8-12 ani;
- 23% - au vârsta cuprinsă între 4-7 ani.

Aceste date reconfirmă neglijența autorităților tutelare, care cunosc că acești copii provin din familii vulnerabile, unde părinții ignoră drepturile și interesele copilului, dar nu intervin, pentru a documenta copilul. Neglijarea competențelor admisă de către autoritățile respective este mai evidentă în cazul copiilor nedocumentați, aflați în servicii de plasament. Este cert faptul aflării copilului în vizorul autorității, cu toate acestea, autoritatea nu întreprinde măsuri pentru documentarea copilului.

Exemplul acesta este elocvent pentru a ilustra o stare lucruri existentă în cazul copiilor nedocumentați. Deseori documentarea acestor copii este

posibilă și se încadrează în rigorile legii, nu există însă dorința funcționarilor statului de a vedea în spatele unor proceduri birocratice soarta unor copii, ale căror drepturi sunt încălcate inclusiv și din cauza nedocumentării. Cu regret, în mai multe cazuri mașină birocratică a fost pusă în mișcare la intervenția autorității ombudsmanului, deși soluțiile erau evidente și era necesar doar ca funcționarul să acționeze în spiritul legii, în interesul superior al copilului, să privească într-o perspectivă mai largă decât cea oferită de actele departamentale.

O altă problemă din aria nedocumentării copiilor ține de situația când copilul este încadrat în sistemul educațional, cadrele didactice cunosc că acesta nu are acte de identitate, dar nu înștiințează și nu solicită intervenția autorității tutelare. Astfel, în petițiile examinate de către Ombudsman s-au întâlnit situații când copilul a ajuns să finalizeze treapta gimnazială, însă din cauza că nu are acte de identitate, nu-și poate continua studiile sau nu poate fi încadrat în câmpul muncii și nici beneficia de anumite facilități.

În situațiile descrise, partea cea mare a vinei este a părinților, care dau dovadă de iresponsabilitate și tergiversează înregistrarea nașterii copiilor. Mai complicate sunt cazurile în care nici părinții acestor copii nu au acte de identitate. Anume aici, rolul de bază îi revine autorității tutelare, care are atribuția de a responsabiliza părinții și a-i ghida/asista în procedura de documentare. Perioada de documentare a persoanei contează esențial în situația în care aceasta urmează să devină/sau a devenit părinte. Când procedurile legate de stabilirea identității sunt întârziate se creează un cerc vicios: părintele fără acte de identitate - fără acte de identitate copilul, acesta nu va putea perfectă actele până nu sunt perfectate actele părintelui.

Ombudsmanul Copilului a fost sesizat de către autoritatea tutelară a unei localități privind nedocumentarea a doi copii de etnie romă. Autoritatea tutelară afirma că timp de 15 ani a depus eforturi pentru documentarea acestor copii, eforturile însă s-au soldat cu eșec total. Ombudsmanul Copilului a intervenit către autoritățile responsabile pentru a documenta copiii. În procesul examinării cazului a fost constatată că tergiversarea soluționării situației copiilor a avut drept cauză colaborarea defectuoasă dintre autorități, acestea „autoscutindu-se” de responsabilitate și dând vina pe altă autoritate.

Responsabilitatea deplină privind documentarea copilului revine autorității tutelare în situația copilului abandonat, care necesită intervenție urgentă pentru stabilirea statutului și formei de protecție.

La Ombudsmanul Copilului s-a adresat o mamă, al cărei copil nu a fost documentat. Copilul a fost născut la domiciliu, părintele a primit actul medical constatator al nașterii, dar în scurt timp l-a pierdut. La vârsta de 12 ani copilul a fost plasat la o școală-internat pentru copii orfani și rămași fără ocrotire părintească. Pe parcursul a doi ani administrația școlii-internat, precum și autoritatea tutelară locală, erau în cunoștință de cauză privitor la faptul că respectivul copil nu are acte de identitate, dar nu au întreprins nimic pentru soluționarea problemei.

Mama a declarat că s-a adresat autorității tutelare, pentru a obține suport în documentarea copilului, dar fără vreun rezultat, pe de altă parte, autoritatea tutelară invocă lipsa de interes a mamei pentru documentarea copilului. Copilul a căpătat acte de identitate numai în rezultatul intervenției Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului.

Copiii și adulții fără identitate rămân a fi în continuare potențiale victime ale exploatării și traficului de ființe umane.

Neasigurarea dreptului la nume și cetățenie a copilului duce la încălcarea altor drepturi, și anume:

- Guvernul are calitatea de asigurat, adică, asigurarea obligatorie de asistență medicală, pentru copiii de vârstă preșcolară, elevi, copii neîncadrați în procesul educațional până la împlinirea vârstei de 18 ani, dar serviciile medicale urmează a fi acordate în temeiul unui act ce confirmă identitatea copilului;
- Statul asigură dreptul la educație tuturor copiilor până la împlinirea vârstei de 18 ani. Pe de o parte instituția de învățământ include copilul în procesul de studii, pentru a nu-i leza dreptul la educație, pe de altă parte, la absolvirea ciclului gimnazial, elevul este în imposibilitatea să ridice Certificatul de studii gimnaziale în lipsa unui act ce confirmă identitatea;
- Pentru copiii orfani și cei aflați sub tutelă/curatelă, statul, în scopul asigurării dreptului la asistență și protecție socială, a aprobat normele provizorii de cheltuieli în bani pentru elevii din școlile profesionale și de meserii, instituțiile de învățământ mediu de specialitate și superior, școlile de tip internat și casele de copii. Mijloacele financiare se acordă în temeiul actului ce confirmă identitatea copilului orfan sau a copilului aflat sub tutelă/curatelă;
- Persoana fizică dobândește capacitatea de muncă la împlinirea vârstei de 16 ani. Totodată, persoana poate încheia un contract indivi-

dual de muncă și la împlinirea vârstei de 15 ani, dacă, în consecință, nu îi vor fi periclitate sănătatea, dezvoltarea, instruirea și dezvoltarea profesională. Pentru evitarea exploatării copiilor prin muncă, cât și pentru respectarea prevederilor legale, potrivit cărora se interzice munca nedeclarată, angajarea copilului în câmpul muncii urmează a fi realizată în baza unui act de identitate;

- În scopul asigurării unui venit lunar minim garantat pentru familiile defavorizate, a fost adoptată Legea cu privire la ajutorul social nr.133 din 13 iunie 2008. Solicitantul de ajutor social, odată cu cererea privind acordarea ajutorului social, urmează să prezinte actele de identitate ale tuturor membrilor familiei. În temeiul cererii, actelor de identitate și a componenței familiei se va determina venitul familiei și va fi stabilit cuantumul ajutorului social. Cuantumul venitului lunar minim garantat pentru fiecare membru al familiei este stabilit din venitul minim garantat pentru solicitant, pentru alt membru adult al familiei, pentru fiecare copil, etc. În lipsa actului de identitate al vreunui membru de familie suma ajutorului social va fi stabilită diferit de necesitățile reale ale familiei;
- În lipsa actului de identitate, un tânăr nu poate fi admis la examenul pentru eliberarea permisului de conducere și nu poate obține permisul de conducere.
- În lipsa actului ce confirmă identitatea, copilului îi este îngrădit dreptul la libera circulație (la intrarea și ieșirea din țară).

Cu toate acestea, deși lipsa actului de identitate al persoanei îi îngrădește asigurarea mai multor drepturi, acest fapt nu este un impediment pentru reținerea, arestarea sau condamnarea copilului. Persoana care a săvârșit o faptă prejudiciabilă urmează a fi atrasă la răspundere. În asemenea cazuri, la solicitarea organelor competente persoanei reținute sau aflate în arest preventiv îi este eliberat buletin de identitate provizoriu.

Datele statistice ne vorbesc despre numărul copiilor fără identitate care se află în vizorul autorităților și nicidecum despre numărul real al copiilor cărora nu le este asigurat dreptul la nume și cetățenie.

Cazurile copiilor cărora în continuare nu le este asigurat dreptul la nume se află în atenția autorităților timp de câțiva ani și sunt dintre cele mai complexe.

Accesul la serviciile de asistență și protecție a copilului este condiționat de asigurarea dreptului la nume și cetățenie.

Situația privind documentarea copiilor din stânga Nistrului a rămas aceeași și în anul 2017, nu există un mecanism statal de monitorizare a procesului de documentare a persoanelor din regiunea controlată de au-

toritățile neconstituționale, iar problemele de care se confruntă copiii nu s-au schimbat.

În acest context Ombudsmanul Copilului salută adoptarea Legii nr.310 din 22.12.2017 privind completarea Legii nr. 100/2001 privind actele de stare civilă care prevede că: „Faptele de stare civilă produse și înregistrate în localitățile din stânga Nistrului și municipiul Bender (Transnistria) pot fi certificate, prin eliberarea actelor de stare civilă de către autoritățile competente ale Republicii Moldova, în cazul în care înregistrarea lor s-a produs în condiții similare cu cele reglementate de legislația Republicii Moldova.”

Reieșind din problemele de care se confruntă părinții, reprezentanții legali ai copiilor și/sau reprezentanții autorităților tutelare în procesul de documentare al copiilor, pentru îmbunătățirea situației, Ombudsmanul Copilului propune următoarele **RECOMANDĂRI**:

1. Diminuarea taxelor de stat pentru eliberarea certificatului de naștere la înregistrarea tardivă și micșorarea termenului de eliberare a certificatului de naștere de la 30 zile la 10 zile;
2. Eficientizarea activității mecanismului de cooperare intersectorial pe segmentul respectării dreptului copilului la nume și cetățenie;
3. Instituirea/eficientizarea mecanismelor responsabile de evidența populației la nivel local;
4. Finanțarea specialistului în protecția drepturilor copilului din bugetul de stat nu din bugetul local;
5. Responsabilizarea de către autoritățile tutelare a părinților în ceea ce ține de documentarea copilului și implicarea nemijlocită a părinților în procesul de documentare;
6. Elaborarea unei politici naționale privind stimularea documentării persoanelor de etnie romă;
7. Crearea unui mecanism viabil care va garanta asigurarea dreptului la nume și cetățenie și pentru copiii din stânga Nistrului;
8. Identificarea soluțiilor pentru părinții care, din motive religioase, refuză să documenteze copii din cauza atribuirii IDNP-ului;
9. Intensificarea eforturilor pentru a monitoriza și ține evidența viitoarelor mame, în special a acelor din familii vulnerabile și/sau neadecuate, precum și a asigura supravegherea postnatală a copilului;
10. Asigurarea școlarizării copiilor fără acte de identitate.

PROTECȚIA COPIILOR FĂRĂ FAMILIE ȘI DREPTUL DE A NU FI SEPARAT DE PĂRINȚI

În prevederile articolelor 9 și 20 din **Convenția ONU cu privire la drepturile copilului** se regăsesc împuternicirile statului de a acorda o protecție deosebită copiilor care sunt lipsiți de mediul familial sau de îngrijirea părintească. Precum și obligația de a preveni separarea abuzivă și forțată a copiilor de părinții lor, cu excepția cazurilor când aflarea copilului în mediul familial contravine interesului superior al copilului.

La nivel național Republica Moldova a implementat prevederile Convenției în cadrul **Legii privind drepturile copilului** nr.338 din 15 decembrie 1994, care în articolele 16 și 17 prevede dreptul copilului la abitație în familie, dar și drepturile copilului care locuiește separat de părinți. De asemenea, Republica Moldova a adoptat **Legea privind protecția specială a copiilor în situație de risc și a copiilor separați de părinți**, nr.140 din 14.06.2013, prin care sunt stabilite procedurile de identificare, evaluare, asistență, referire, monitorizare și evidență a copiilor care au rămas temporar sau în totalitate sunt lipsiți de îngrijirea părintească.

Analizând concordanța legislației naționale la standardele internaționale, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului consideră că Republica Moldova și-a îndeplinit parțial obligațiunile asumate odată cu ratificarea Convenției. În susținerea prezentei idei, Comitetul ONU pentru drepturile copilului, în anul 2017, a prezentat Republicii Moldova următoarele recomandări pentru îmbunătățirea situației respectării drepturilor copilului pe segmentul copiilor lipsiți de îngrijire părintească și al copiilor separați de părinți:

1. Să întreprindă toate măsurile corespunzătoare pentru a asigura îngrijirea și întreținerea acestor copii; să ia în considerare aderarea la Convenția de la Haga din 19 octombrie 1996 privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea, executarea și cooperarea cu privire la răspunderea părintească și măsurile privind protecția copiilor, Convenția de la Haga din 23 noiembrie 2007 privind obținerea pensiei de întreținere în străinătate pentru copii și alți membri ai familiei și Protocolul de la Haga din 23 noiembrie 2007 privind legea aplicabilă obligațiilor de întreținere.
2. Să îmbunătățească aplicarea Legii privind protecția specială a copiilor în situație de risc și a copiilor separați de părinți asigurând o finanțare adecvată și un număr adecvat de cadre calificate, să con-

solideze coordonarea între toți prestatorii de servicii din cadrul autorității tutelare și să revizuiască în continuare regulamentele-cadru și standardele minime de calitate, pentru a asigura conformitatea deplină a acestora;

3. Să susțină în continuare și să faciliteze îngrijirea de tip familial a copiilor ori de câte ori este posibil, inclusiv prin creșterea asistenței financiare pentru familiile afectate de sărăcie, astfel încât un copil să nu fie niciodată îndepărtat de grija părintească doar datorită lipsurilor financiare și materiale, atât în lege, cât și în practică; să consolideze serviciile de prevenire, inclusiv prin implementarea Programului național de formare a deprinderilor parentale și prin intervenții psihosociale pentru abordarea alcoolismului în familie, în vederea reducerii continue a instituționalizării copiilor;
4. Să extindă în continuare serviciile de îngrijire alternativă, inclusiv serviciile de plasament în familia asistentului parental profesionist și casele de copii de tip familial, și să asigure disponibilitatea acestora în toate regiunile Statului parte, în special pentru copiii cu dizabilități, cei cu vârsta de 0-3 ani și cei ai căror părinți au emigrat peste hotare.
5. Să asigure susținerea adecvată a copiilor care părăsesc sistemul de îngrijire, inclusiv prin asigurarea unor locuințe, conform Legii privind drepturile copilului nr.338 din 15.12.1994 și Legii privind locuințele nr.75 din 30.04.2015, și prin alte servicii de sprijin, pentru a-i ajuta în tranziția către o viață independentă;
6. Să crească numărul de asistenți sociali implicați în programe de atragere pentru identificarea copiilor în situație de risc din toate regiunile și conectarea acestor copii cu mecanismele corespunzătoare de protecție a copilului.
7. Să asigure acreditarea tuturor prestatorilor de servicii de îngrijire alternativă, prin intermediul Consiliului Național de Acreditare a Prestatorilor de Servicii Sociale, și supravegherea adecvată de către stat a acestora, inclusiv examinarea periodică a plasamentului copiilor în îngrijire alternativă, și să monitorizeze calitatea acestei îngrijiri, în special prin crearea unor canale accesibile de raportare, monitorizare și remediere a relelor tratamente aplicate copiilor;
8. Să întreprindă măsuri urgente pentru a asigura copiilor aflați în închisoare împreună cu mamele lor condiții de trai adecvate pentru dezvoltarea fizică, psihică, morală și socială a copiilor și să caute măsuri alternative izolării instituționale a femeilor gravide și a mamelor cu copii mici, ori de câte ori este posibil.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, monitorizând modul în care statul protejează copiii fără familie și realizează dreptul acestora de a nu fi separat de părinți, conchide că autoritățile statului au admis mai multe încălcări în acest domeniu, care urmează a fi înlăturate sau corectate. Copiii lipsiți de ocrotire părintească constituie cel mai vulnerabil grup de copii și necesită o atenție sporită din partea autorităților. Cât privește copiii ramași fără ocrotire părintească, nu putem vorbi de încălcarea doar a unui singur drept, de obicei încălcările drepturilor și libertăților acestor copii formează un lanț continuu și perpetuu. Astfel, autoritățile tutelare care au competențe la acest compartiment, urmează să-și fortifice capacitățile pentru a identifica la timp, a evalua sub toate aspectele, a acorda asistența necesară, a referi către serviciile respective, a monitoriza sistematic copiii aflați în situație de risc în scopul de a preveni separarea copiilor de părinți, precum și pentru integrarea în familie în situația în care separarea s-a produs.

Pe parcursul anului 2017 Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a constatat cu îngrijorare că implementarea a sistemului de protecție a copilului este una lacunară, care nu corespunde întru totul standardelor internaționale. Motivele din care copiii sunt lipsiți de îngrijire părintească sunt diverse (părinți emigrați, părinți în detenție, părinți divorțați, părinți decedați, copii abandonați, copii imigranți neînsoțiți, copii care se află în stradă, etc.). Sistemul național de asistență și protecție trebuie să se asigure că acordă tuturor acestor grupuri de copii un tratament fără discriminare și care acoperă necesitățile fiecărui copil rămas fără ocrotire părintească.

Unii dintre cei mai vulnerabili sunt copiii a căror părinți au comis fapte penale și sunt condamnați la pedepse privative de libertate. În asemenea cazuri copiii sunt deseori stigmatizați de societate și sunt asociați părinților care au comis infracțiuni. Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului constată, din cererile examinate, că în asemenea cazuri copiii pot fi neglijați atât de rude, cât și de autorități, fiind cunoscute situații în care copiii urmează calea părinților, ulterior, ajungând și ei pe banca acuzaților. Este știut că pedepsirea părintelui se răsfrânge negativ asupra copilului, fără ca acesta să aibă vreo vină. Efectele pot fi din cele mai grave, sub toate aspectele și cu consecințe pentru toată viața.

În cadrul vizitelor în locurile de detenție Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului a fost sesizat de mai multe ori de către părinții deținuți, despre neglijența autorității tutelare, care fie că nu a determinat o formă de protecție copilului și nu-i acordă suportul și serviciile de care acesta are nevoie, fie că autoritatea nici nu cunoaște sau „se face” că nu cunoaște despre detenția părintelui, care se află de mai mulți

ani în penitenciar. Investigând situațiile descrise, Ombudsmanul Copilului a constatat că faptele invocate au fost confirmate, fiind regretabil faptul că autoritățile au intervenit doar după sesizarea din partea Ombudsmanul Copilului, în pofida faptului că identificarea, evaluarea și asistența copiilor aflați în situație de risc este atribuția nemijlocită a autorității tutelare.

Ombudsmanul Copilului a fost sesizat de către părinții deținuți și despre faptul că în perioada aflării în detenție autoritatea tutelară a solicitat instanței de judecată decăderea din drepturile părintești. În aceste cazuri, Ombudsmanul a intervenit în instanța de judecată cu concluzii, conform atribuțiilor stabilite prin art.25 alin.(3) din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsman) în interesul superior al copilului, pentru a nu-l separa de părinți. Și la acest compartiment, Ombudsmanul Copilului atenționează autoritățile tutelare asupra necesității cunoașterii și respectării prevederilor Hotărârii Plenumului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară de examinare a pricinilor civile privind decăderea din drepturile părintești” , prin care este stipulat că nu pot fi decăzute din drepturile părintești persoanele care nu-și exercită drepturile părintești din cauza unor circumstanțe care nu depind de voința lor. În situațiile descrise părintele care se află în detenție și nu are posibilitate să lucreze din cauza problemelor de sănătate, lipsei locului de muncă sau are în grija sa un copil până la trei ani, precum și în alte situații motivate, este în imposibilitatea de a-și întreține copiii rămași acasă. Iarși se atestă o încălcare din partea autorității tutelare care trebuie să acorde suport și asistență copilului și să-l ajute să depășească mai ușor situația dificilă marcată de lipsa părintelui, dar nici într-un caz să nu întreprindă măsuri care ar duce la separarea de acesta.

În acest context, Comitetul ONU pentru drepturile copilului recomandă statelor membre la acest capitol, să stabilească un mecanism viabil care va avea menirea să asigure copilul pe perioada cât este în imposibilitate să fie alături de părinții săi cu un climat cât mai prietenos care va avea menirea să faciliteze integrarea lui în societate, fără a fi umbrit de faptele comise de către părinții acestuia. De asemenea, Comitetul indică faptul că circumstanțele date nu ar trebui să împiedice în nici un mod comunicarea copilului cu părintele său care se află în detenție mai mult, o încălcare gravă în opinia comitetului sunt încercările autorităților naționale a statelor de a lipsi persoana privată de liberate de drepturi părintești și a declara copilului ca subiect al adopției naționale/internaționale . Ombudsmanul Copilului consideră aceste notificări drept unele imperative și face un apel către autoritățile de resort pentru a revedea mecanismul național de protecție a copilului și a-l aduce în concordanță cu cele mai înalte standarde internaționale în domeniu.

O altă problemă la segmentul dat o reprezintă situația copiilor ai căror părinți au plecat pe un termen lung din țară și nu au desemnat un reprezentat legal al copilului pe perioada absenței sale. Se atestă frecvent cazuri în care copiii care sunt lăsați singuri sau în cel mai bun caz pe seama bunicilor, rude sau persoane cunoscute. Această situație contravine interesului superior al copilului și reprezintă un risc enorm pentru viața și dezvoltarea lui și duce la încălcarea drepturilor copilului prevăzute de Convenție. Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului consideră că statul trebuie să fortifice mecanismele naționale pentru a responsabiliza părinții care pleacă peste hotarele țării, în scopul de a evita situațiile în care copiii, fiind fără ocrotire părintească, nu dispun de reprezentant legal. Din cererile adresate către Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului constatăm că în multe situații autoritățile tutelare, în raza teritorială pe care o administrează, nu cunosc numărul exact al copiilor rămași fără ocrotire părintească din motivul plecării părinților peste hotare. Această situație poate duce la marginalizarea copilului, la abandon școlar și chiar poate prezenta pericol pentru viața copilului. Comitetul ONU pentru drepturile copilului recomandă statelor care se confruntă cu un număr masiv de emigrări al populației din rândul părinților să creeze mecanisme viabile de evidență și protecție a copiilor rămași temporar fără îngrijire părintească.

Din sesizările parvenite pe adresa Ombudsmanului Copilului, precum și cele abordate în cadrul audienței cetățenilor și apelurile telefonice, a fost constatat că autoritatea tutelară nu stabilește graficul de întâlniri cu copilul sau îl stabilește după multiple adresări și insistență din partea părintelui care locuiește separat de copil, cu toate că legislația națională prevede expres dreptul părintelui de a comunica cu copilul său. La stabilirea graficului de întâlniri nu se ține cont de particularitățile și necesitățile de vârstă ale copilului, activitățile în care copilul este antrenat, unde cu cine și în ce împrejurări urmează să petreacă timpul acordat pentru întâlniri. Deseori, timpul prevăzut pentru întâlniri este prea scurt sau întâlnirile au loc în prezența ambilor părinți care sunt în relație de conflict, creându-se situații stresante pentru copil. La fel, se constată că decizia privind modul de întâlniri cu copilul este luată de către în singur specialist care nu totdeauna este imparțial, nu se discută cu ambii părinți și nu se ascultă și nu se ține cont de opinia copilului. În multe cazuri conținutul deciziei este neclar sau formal, lipsit de alegeri relevante care au servit drept temei la stabilirea graficului de întâlniri

În opinia Ombudsmanului Copilului, aceste curențe sunt cauzate de faptul că autoritățile tutelare nu dispun de un act administrativ care ar prevedea procedura standardizată pentru stabilirea graficelor de între-

vedere, aplicabilă pentru toate autoritățile tutelare, iar specialiștii nu au abilitățile și pregătirea necesară pentru a reacționa prompt la situațiile conflictuale care apar între părinți în momentul întocmirii graficului. Lipsa unui psiholog în cadrul Direcțiilor de asistență socială și protecția familiei, la fel, este considerată o deficiență pe segmentul respectiv, acesta fiind imperios necesar în litigiile dintre părinți referitor la creșterea și educația copilului. În cele mai dese cazuri, părinții nu țin cont de starea psiho-emoțională a copiilor în urma separării lor și folosesc copilul ca un „mecanism de răzbunare” în conflictul dintre ei.

În vizorul Ombudsmanului Copilului au fost și situații în care unul dintre părinți pleacă peste hotarele țării luând cu el copilul, fără a dispune de acordul celuilalt părinte, aceste acțiuni fiind calificate ca furtul copilului și scoaterea lui ilegală din țară. Aceste acțiuni din partea părinților, afectează în mod direct dezvoltarea copilului și duc la încălcarea dreptului privind protecția acestuia.

Indiscutabil, pentru ca un copil să se simtă protejat și să dezvolte sentimentul siguranței pe viitor este absolut necesar ca familia lui să îi creeze un mediu care să-i ofere siguranță emoțională. Părinții sunt responsabili de formarea relațiilor de atașament sigur, prin a oferi copilului dragostea și respectul de care are nevoie, prin a fi disponibili, deschiși la nevoile lui și capabili să răspundă în mod adecvat acestora, mai ales în cazuri critice. Astfel, copilul știe că indiferent de situație, părinții vor fi prezenți, îl vor susține sau apăra și copilul va primi atenția de care are nevoie.

O consecință a climatului nefavorabil în familie este situația în care copiii pleacă de acasă și aleg să trăiască în stradă. La moment nu se cunoaște numărul exact al copiilor străzii, iar majoritatea acțiunilor întreprinse de autoritățile responsabile nu sunt suficiente pentru a menține copilul în casa părintească sau în centrul de plasament, acestea fiind eficiente pe o perioadă scurtă de timp, într-un final copilul ieșind din nou în stradă.

La un an de la prima sa abordare a problemei copiilor care duc un mod de viață stradal, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului atestă că acțiunile întreprinse de autoritățile publice nu au adus schimbări la acest capitol. Respectarea drepturilor și protecția copilului în situație de stradă este o problema care trebuie să fie prioritară pentru toate instituțiile vizate la acest subiect și care cere o soluționare imediată.

Actualmente în evidența autorității tutelare teritoriale Chișinău sunt 393 de copii în conflict cu legea, 209 copii cu comportament deviant (cu riscul de a săvârși infracțiuni), 77 de minori resocializați după ispășirea pedepsei, 164 – copii din familii social vulnerabile, 69 – copii care au abandonat școala, 33 – copii care vagabondează și alte categorii de copii în situație de risc sporit. Copiii în situație de stradă de obicei provin din familii

social vulnerabile. În majoritatea cazurilor familiile sunt monoparentale, în multe familii se consumă alcool și se aplică violența, părintele ducând un mod de viață antisocial, astfel părinții nu servesc drept un model de comportament și nu reprezintă autoritate pentru copil.

O altă categorie o constituie copiii orfani în urma decesului părinților sau rămași fără ocrotire părintească ca urmare a abandonului de către aceștia sau a decăderii din drepturi a părinților, iar reprezentanții legali (rudele, bunicii) nu sunt în stare să asigure controlul asupra situației copiilor.

Din analizele și datele statistice ale autorităților este constatat faptul că acei copii care au fost preluați din stradă și cazați în centrele de plasament sau întorși părinților/reprezentanților legali, în scurt timp se reîntorc în stradă.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră că fenomenul de revenire a copiilor în stradă este cauzat de faptul că autoritățile publice, cu atribuții în domeniu, nu dezvoltă și nu încadrează copilul și părinții în programe speciale de educație și schimbare de comportament, iar măsurile întreprinse și suportul financiar din partea statului nu sunt suficiente pentru reducerea sărăciei și, în unele cazuri, resocializarea familiilor abandonate de copii.

Concomitent, Ombudsmanul Copiilor atrage atenția că statul nu deține strategii și standarde de lucru cu copiii pentru prevenirea comportamentului antisocial, de asemenea, reiterează lipsa specialistului în protecția drepturilor copilului prevăzut în Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și conchide că sistemul de protecție a copilului este incomplet și prejudicios. Primarul, în calitate de autoritate tutelară locală, nu reușește să țină în vizor și segmentul protecției drepturilor copilului, în calitatea sa de autoritate tutelară, iar asistentul social comunitar, care a preluat responsabilitățile specialistului în protecția drepturilor copilului, este pregătit profesional pentru asistența persoanelor adulte și nu a copiilor. Lipsa surselor financiare în bugetele locale este motivul principal invocat de primari pentru a justifica neangajarea acestui specialist.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a invocat în repetate rânduri necesitatea de modificare a cadrului legal, pentru a include specialistul pentru protecția drepturilor copilului în schema de încadrare a autorității tutelare teritoriale, cu salarizare din bugetul de stat, pentru a exclude abordarea discriminatorie a protecției copilului în raport cu cea a beneficiarului adult.

Ombudsmanul Copiilor salută decizia Guvernului Republicii Moldova de a-și asuma salarizarea specialiștilor pentru protecția drepturilor copi-

lului din bugetul de stat, începând cu 01 ianuarie 2019 și intenționează să monitorizeze implementarea acestei prevederi.

Pe parcursul anului 2017 Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a fost sesizată la subiectele ce țin de lipsa statutului și formei de protecție asupra copiilor rămași fără ocrotire părintească; lipsa unui mecanism de identificare timpurie a părinților care intenționează să plece peste hotarele țării și informarea insuficientă părinților privind obligativitatea de a desemna un reprezentant legal pentru copil și comunicarea cu autoritatea tutelară locală; lipsa unei baze de date unificate privind copiii care au rămas fără ocrotire părintească după plecarea părintelui peste hotarele țării sau în urma abandonului de către acesta; carențe în exercitarea atribuțiilor autorităților tutelare în ceea ce privește identificarea, evaluarea, asistența, referirea, monitorizarea și evidența copiilor care au rămas temporar sau permanent fără ocrotire părintească; încălcarea drepturilor copilului de a menține relații cu ambii părinți și rude în urma stabilirii domiciliului după divorțul părinților.

În contextul celor menționate în acest capitol, în scopul de a remedia situația, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului înaintază următoarele **RECOMANDĂRI**:

1. A instrui toți actorii implicați în protecția drepturilor copiilor în urma separării părinților, divorțului, privind aplicarea legislației ce ține de decidera asupra custodiei, instituirea tutelei/curatelei, stabilirea domiciliului, întocmirea graficelor de întrevederi (judecători, avocați, procurori, angajați ai autorităților tutelare);
2. A sensibiliza societatea cu privire la copiii rămași fără ocrotire părintească, a desfășura campanii de sensibilizare cu privire la responsabilitatea părinților pentru a informa autoritățile tutelare despre faptul că intenționează să plece peste hotarele țării pe o perioadă îndelungată de timp și a comunica despre persoana în grija cui lasă copilul;
3. A consolida în continuare capacitățile specialiștilor din cadrul autorităților tutelare pentru a identifica operativ, a evalua sub toate aspectele, a acorda asistența necesară, a referi către serviciile respective, a monitoriza sistematic și a duce evidența copiilor care au rămas temporar sau în totalitate sunt lipsiți de ocrotirea părintească;
4. A elabora Instrucțiunea privind procedura de examinare și stabilire a graficului de întrevederi dintre părinte și copil;

5. A asigura cu unitatea de specialist în protecția drepturilor copilului autoritățile tutelare locale și cu unitate de psiholog - autoritățile tutelare teritoriale;
6. A susține și facilita îngrijirea de tip familial a copiilor, inclusiv prin creșterea asistenței financiare pentru familiile afectate de sărăcie;
7. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării în comun cu Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale să elaboreze strategii de prevenire a comportamentului antisocial al copilului și strategii pentru dezvoltarea serviciilor relevante;
8. A spori gradul de responsabilizare a autorităților care activează în domeniile asistenței sociale, educației, ocrotirii sănătății, organelor de drept cu scopul de a eficientiza mecanismul de cooperare inter-sectorială.

DREPTUL LA SĂNĂTATE

Definiția dată acum șaptezeci de ani de Constituția Organizației Mondiale a Sănătății a dreptului la sănătate este la fel de actuală și relevantă în prezent: „Dreptul de a beneficia de cel mai înalt nivel de sănătate care poate fi atins este unul dintre drepturile fundamentale ale fiecărui om, fără deosebire de rasă, religie, afiliere politică, condiție economică sau socială”.

Protejarea dreptului copilului la sănătate este esențială pentru identitatea și mandatul Avocatului Poporului pentru drepturile copilului. Garantarea dreptului la sănătate pentru toți copiii înseamnă că ei trebuie să aibă acces la serviciile de sănătate de care au nevoie, când și unde au nevoie de ele, fără a suferi din cauza unor impedimente de ordin financiar sau de altă natură. Nici un copil nu trebuie să sufere și să moară pentru că este sărac sau pentru că nu poate avea acces la serviciile de sănătate de care are nevoie. Sănătatea este, de asemenea, determinată în mod evident și de respectarea altor drepturi fundamentale ale omului, inclusiv de accesul la apă potabilă și sanitație sigură, la produse alimentare sigure și sănătoase, la condiții de trai (locuință) adecvată, precum și la educație, la condiții de viață și de muncă sigure. Dreptul la sănătate înseamnă, de asemenea, că fiecare om trebuie să aibă dreptul de a-și controla propria sănătate și propriul corp, inclusiv prin accesul la informații și servicii sexuale și reproductive, fără violență și discriminare. Toți copiii au dreptul la sănătate și trebuie tratați cu respect și demnitate. Nimeni nu ar trebui să fie supus experimentelor medicale, examenului medical forțat sau tratamentului prescris fără consimțământul informat.

Ocrotirea dreptului la sănătate se regăsește în cadrul articolului 24 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, prin care statul își asumă obligațiunea pozitivă de a garanta accesul la servicii de sănătate și medicale, punând accent pe îngrijirea primară și preventivă a sănătății, pe educația sănătății publice și pe diminuarea mortalității infantile.

Declarația Universală a Drepturilor Omului prevede că „Orice om are dreptul la un nivel de trai care sa-i asigure sănătatea și bunăstarea lui și familiei sale, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare; el are dreptul la asigurare în caz de șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subsistență, în urma unor împrejurări independente de voința sa.

Mama și copilul au dreptul la ajutor și ocrotire deosebite. Toți copiii, fie ca sunt născuți în cadrul casătorii sau în afara acesteia, se bucura aceeași protecție socială.”

La nivel național, obligațiunea statului de a respecta dreptul copilului la sănătate este consacrată prin articolele 4, 11, 12, 15, 29 din Legea privind drepturile copilului, nr. 338 din 15 decembrie 1994, care prevede asigurarea sănătății fizice și spirituale a copilului.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului menționează faptul că Republica Moldova și-a îndeplinit în mare parte obligațiunile de racordare a legislației naționale la standardele internaționale în domeniul sănătății.

Cu toate acestea, Ombudsmanul Copilului optează pentru o abordare mai largă a subiectului dat. Dreptul la sănătate al copiilor, fiind un drept universal, extinzându-se nu doar la servicii de prevenire, promovare și protecție a sănătății, dar totodată acesta înglobează acțiunile curative, de reabilitare și paliative, întreprinse în timp util și adecvat. De asemenea, dreptul la sănătate prevede posibilitatea copilului de a crește și de a se dezvolta la maximumul său potențial și să trăiască în condiții care să îi permită atingerea celor mai înalte standarde de sănătate, prin implementarea programelor care abordează factorii determinanți care stau la baza sănătății. O abordare holistică din partea statului a compartimentului sănătății va face ca dreptul copiilor la sănătate să fie realizat în cadrul mai larg al obligațiilor internaționale privind drepturile omului.

Recomandările Comitetului ONU pentru drepturile copilului din septembrie 2017 încurajează statul să fortifice următoarele domenii:

- Să continue eforturile de asigurare a accesului la asistență medicală de calitate, în special la serviciile de asistență medicală perinatală și asistență medicală pediatrică de urgență, în toate regiunile Statului parte, inclusiv prin extinderea mecanismului de cooperare intersectorială în domeniile medical și social;
- Să îmbunătățească programul național de imunizări pentru a preveni focarele de boli prevenibile prin vaccinare și să creeze programe de sensibilizare, inclusiv campanii cu privire la imunizări;
- Să asigure dotarea adecvată a instituțiilor medicale cu echipamente, medicamente, materiale și resurse umane calificate, în special în mediul rural;
- Să ia în continuare măsuri pentru îmbunătățirea practicii alăptării exclusive în primele șase luni de viață, inclusiv prin măsuri de sensibilizare, prin informarea și instruirea personalului relevant, în special al personalului din maternități, și a părinților.

Ombudsmanul Copilului salută acțiunile autorităților publice pentru garantarea respectării dreptului copilului la sănătate, însă consideră imperativ a menționa aspecte lacunare la acest capitol.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului atrage atenția asupra faptului că nerespectarea eticii profesionale din partea medicilor și erorile medicale provoacă consecințe grave asupra sănătății copiilor care deseori se finalizează cu decesul sau invaliditatea copilului. O concluzie determinată de cazurile investigate de Oficiului Avocatului Poporului indică faptul că la acest capitol există destule neajunsuri și rezerve.

Aceste fapte au fost confirmate și în Studiul de evaluare a politicilor naționale în domeniul malpraxisului medical și asigurarea respectării drepturilor pacienților în Republica Moldova, elaborat în anul 2017 de către Institutul pentru Drepturile Omului din Moldova, care concluzionează că **numărul cauzelor de malpraxis crește în fiecare an.**

Anul 2017, ca și cel precedent, a demonstrat **starea de lucruri dezastroasă** la capitolul alimentației copiilor în instituțiile de învățământ – creșe, grădinițe și școli, cât și în alte instituții unde se află copii. În cadrul sesiunii extraordinare a Consiliului Național pentru Protecția Drepturilor Copilului, organizată al solicitarea Ombudsmanului Copilului s-au discutat mai multe aspecte: lipsa unui meniu unic adaptat vârstei copilului care ar oferi o creștere și o dezvoltare sănătoasă, normele financiare pentru alimentarea unui copil în quantum mic, calitatea proastă a produselor alimentare achiziționate pentru prepararea hranei copiilor, lipsa unui organ de control al calității mâncării preparate, produsele alimentare necalitative și cu termenul de valabilitate expirat, procesul fraudulos al achizițiilor publice.

Datorită activismului părinților, mass-media a analizat și reflectat mai multe subiecte la acest capitol. Pentru a asigura calitatea alimentelor pentru copiii din instituțiile de învățământ și reglementarea procesului de alimentare a copiilor și elevilor, Guvernul Republicii Moldova a aprobat Hotărârea „Cu privire la alimentarea elevilor” nr. 234 din 25.02.2005; Ministrul Educației a emis Ordinul nr. 42 din 30.01.2017 „Cu privire la normele financiare pentru alimentarea copiilor/elevilor din instituțiile din învățământ” înregistrat la Ministerul Justiției al Republicii Moldova nr.1198 din 22.02.2017; Centrul Național de Sănătate Publică a elaborat „Recomandările metodice privind organizarea alimentației echilibrate în instituțiile pentru copii”, Ministrul Sănătății a emis Ordinul nr. 638 din 12.08.2016 „Privind Recomandările pentru un regim alimentar sănătos și activitate fizică adecvată în instituțiile de învățământ din Republica Moldova”.

Cu toate că s-a discutat pe parcursul anului despre necesitatea îmbunătățirii calității alimentației, putem să concluzionăm că în anul 2017 nor-

mativale financiare pentru alimentarea per copil în instituțiile de învățământ au crescut neesențial. Prin Ordinul Ministrului Educației nr. 42 din 30.01.2017 a fost exclusă prevederea care stipula prestația financiară a părinților pentru asigurarea copiilor cu produse alimentare.

La finele anului 2017, în cadrul celei de-a XIII-a ediții a Conferinței Naționale „Anticorupție pentru Drepturile Omului”, organizate de Oficiul Avocatului Poporului, în comun cu Centrul Național Anticorupție, a fost abordat și subiectul procedurii frauduloase de achiziții publice a produselor alimentare pentru hrana copiilor.

Problema nesoluționată a alimentației copiilor din grădinițele municipiului Chișinău a determinat Ombudsmanul Copilului și mai multe organizații neguvernamentale să lanseze un apel în adresa părinților care vor să se implice în soluționarea problemelor legate de alimentația copiilor în grădinițele publice din Chișinău prin oferirea de consultanță privind formele de implicare a părinților, monitorizarea serviciilor de alimentație, susținerea părinților în dialogul cu autoritățile pe subiectul achizițiilor și fortificarea abilităților părinților care doresc să monitorizeze procesul alimentării copiilor în grădinițe, pe termen lung.

În opinia Ombudsmanului Copilului statul nu identifică la moment soluțiile optime în ceea ce privește achizițiile publice, certificarea calității produselor alimentare, asigurarea unui control eficient al calității alimentelor preparate, a procesului de pregătire a hranei, monitorizarea, inclusiv prin implicarea părinților, a calității hranei.

Insuficiența mijloacelor financiare bugetare, în acest domeniu, dar și în altele, nu trebuie să fie o scuză, căci statele care investesc în copii au viitor. Or, toate acțiunile trebuie să conforme interesului superior al copilului.

Un alt subiect ale monitorizărilor realizate de către Ombudsmanul Copiilor, care a fost abordat pe larg și în anii precedenți, ține de **vaccinarea copiilor**.

Acțiunile întreprinse de Guvernul Republicii Moldova, societatea civilă și partenerii de dezvoltare ai Republicii Moldova nu s-au soldat cu un succes sesizabil. Astfel, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului își exprimă îngrijorarea cu privire la faptul că numărul copiilor vaccinați a scăzut sub nivelul de siguranță de 95%, recomandat de Organizația Mondială a Sănătății. Chiar dacă toate vaccinurile sunt gratuite, unii părinți refuză imunizarea copiilor pe motiv că le este frică de eventualele reacții adverse sau au avut practica unor astfel de reacții. În Republica Moldova, doar vaccinul contra tuberculozei a atins ținta de 95%, iar celelalte 11 tipuri sunt sub limita de siguranță admisă de Organizația Mondială a Sănătății (OMS). Tendința de descreștere a imunizării este mai accentu-

ată în Chișinău, Bălți și raioanele de est, arată datele prezentate în cadrul Clubului de Presă dedicat Săptămânii Imunizării în Republica Moldova.

O altă problemă ce ține de vaccinarea copiilor, constă în **interferarea dreptului la sănătate cu dreptul la educație**. În conformitate cu art.52 al Legii privind supravegherea de stat a sănătății publice nr.10-XVI din 3 februarie 2009, *vaccinarea profilactică sistematică a populației este garantată și asigurată de stat la vârstele și pentru grupurile de populație stabilite în Programul național de imunizări (PNI)*. PNI pentru anii 2016-2020, a fost aprobat prin Hotărârea Guvernului R. Moldova nr.1113 din 06.10.2016, iar Capitolul III, p.21, Obiectivul 2, subpunct. 1), lit. e), al Programului nominalizat prevede *asigurarea admiterii în colectivitățile de copii, în lipsa contraindicațiilor medicale argumentate și documentate, doar a copiilor vaccinați*.

Garantarea dreptului la sănătate de către stat presupune obligațiile și eforturile acestuia pentru: scăderea mortalității nou-născuților, a mortalității infantile și dezvoltarea sănătoasă a copilului; profilaxia și tratamentul bolilor epidemice, endemice, profesionale și de alt fel, precum și lupta împotriva acestor maladii prin crearea condițiilor ce ar asigura servicii medicale și un ajutor medical în caz de boală.

Conform Legii privind supravegherea de stat a sănătății publice, *această supraveghere cuprinde toate domeniile de viață și activitate a populației care pot influența negativ sănătatea omului, iar domeniile prioritare în supravegherea de stat a sănătății publice sunt: supravegherea, prevenirea și controlul bolilor transmisibile; etc.*

În aceste condiții, art.52 alin.(6) din Legea privind supravegherea de stat a sănătății publice, prevede neadmiterea în colectivități și instituții educaționale și de recreere a copiilor nevaccinați, scoate în evidență o problemă actuală pentru Republica Moldova, care se încadrează în sistemul legislativ național, și asigură dreptul copiilor la sănătate și nu lezează dreptul lor la educație și instruire. **Dimpotrivă, prin asigurarea sănătății se creează condiții sigure ce favorizează o educație și instruire eficientă.** Plus la aceasta, **absenteismul legat de boală, starea sănătății copilului după boală, măsurile antiepidemice și de carantină, necesare a fi aplicate în epidemii diminuează eficiența procesului de instruire și educație.**

Reieșind din cele prenotate, dreptul la învățătură sau educație (articolul 35 din Constituție) nu face parte din categoria drepturilor proclamate de articolele 20-24 din Constituție. **Dreptul la educație**, prin natura sa constituie **un drept relativ și nu unul absolut**, ceea ce presupune că în anumite situații stabilite de lege, acesta poate fi limitat. De asemenea, conform jurisprudenței Curții Europene pentru Drepturile Omului, dreptul la instruire cere o reglementare din partea statului, dar aceasta nu

trebuie niciodată să atingă substanța și nici să aducă atingere altor drepturi. În opinia Ombudsmanului Copilului, statul trebuie să asigure la acest compartiment un mecanism care să fie în concordanță cu respectarea interesului superior al copilului.

În procesul de monitorizare a dreptului la sănătate, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a constatat și **problema lipsei medicilor și a cabinetelor medicale în instituțiile de învățământ, pregătirea insuficientă a cadrelor medicale și dotarea insuficientă cu medicamentele de prim ajutor**. Copiii și cadrele didactice nu sunt instruite și pregătite pentru a putea să acorde primul ajutor. Cadrele medicale sunt încă în subordinea MECC, astfel se atestă o lipsă de instruire continuă a medicilor. La ultimele ședințe cu factorii de decizie de la MSMPS și MECC s-a ajuns la un consens de a întoarce cadrele medicale din școli în subordinea MSMPS, situație care ar oferi posibilitatea de a obține instruirea continuă necesară. Însă până la momentul de față cadrele didactice rămân în subordinea MECC, iar MSMPS consideră că managerii instituțiilor de învățământ, conform Hotărârii Guvernului „Cu privire la aprobarea Nomenclatorului serviciilor suplimentare de sănătate acordate copiilor, elevilor și studenților în instituțiile de învățământ” nr.934 din 04.08.2008, sunt responsabili de instruirea continuă a cadrelor medicale. Același act normativ stipulează că MSMPS va asigura evaluarea nivelului calității serviciilor suplimentare de sănătate acordate copiilor, elevilor și studenților în instituțiile de învățământ.

Pe parcursul anului 2017 Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a fost preocupat și de problema diagnosticării și tratării bolilor rare la copii. Este evident faptul că Republica Moldova nu dispune o practică bogată la acest capitol, precum nu dispune nici de protocoale de acțiune în cazul diagnosticării bolilor rare. Ombudsmanul Copilului, conștientizând complexitatea problemei invocate, recomandă autorităților naționale implementarea progresivă și în măsura posibilităților a procedurilor de diagnosticare și tratare a bolilor rare.

Avocatul Poporului înaintea următoarelor **RECOMANDĂRI**:

- Ombudsmanul Copilului reiterează recomandările sale anterioare referitor la dotarea completă a ambulanțelor și modernizarea aparatului de acordare a primului ajutor medical;
- Majorarea normativelor financiare pentru a asigura alimentația calitativă a copiilor;
- Asigurarea acordării de asistență medicală primară de înaltă calitate în cadrul instituțiilor de învățământ de toate nivelurile.

DREPTUL LA EDUCAȚIE

Articolul 28 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului prevede că Statele părți recunosc dreptul copilului la educație și, în vederea asigurării exercitării acestui drept în mod progresiv și pe baza egalității de șanse, în special, statele membre vor avea obligația: a) de a asigura învățământul primar obligatoriu și gratuit pentru toți; b) de a încuraja crearea diferitelor forme de învățământ secundar, atât general, cât și profesional și de a le pune la dispoziția tuturor copiilor și de a permite accesul tuturor copiilor la acestea, de a lua măsuri corespunzătoare, cum ar fi instituirea gratuității învățământului și acordarea unui ajutor financiar în caz de nevoie; c) de a asigura tuturor accesul la învățământul superior, în funcție de capacitatea fiecăruia, prin toate mijloacele adecvate; d) de a pune la dispoziție copiilor și de a permite accesul acestora la informarea și orientarea școlară și profesională; e) de a lua măsuri pentru încurajarea frecventării cu regularitate a școlii și pentru reducerea ratei abandonului școlar.

La nivel național dreptul la educație este consfințit prin Constituția Republicii Moldova în articolul 35: „Dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instruire și de perfecționare. Dreptul fundamental la educație, este reglementat și în Codul educației. Articolul 2 din Legea privind drepturile copiilor nr. 338 din 15.12.1994 prevede: „Statul garantează fiecărui copil dreptul la un nivel de viață adecvat dezvoltării sale fizice, intelectuale, spirituale și sociale. Statul întreprinde acțiuni în vederea acordării de ajutor părinților, precum și altor persoane responsabile de educația și dezvoltarea copiilor.”

Din perspectiva transpunerii legislației internaționale și a asigurării dreptului la educație, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră ca statul și-a îndeplinit parțial obligațiunile de conformitate a legislației naționale la rigorile stipulate de organismele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Comitetului ONU pentru drepturile copilului recomandă statului:

- Să asigure dreptul la învățământ obligatoriu și gratuit pentru toți copiii, la nivelurile primar și secundar, și să continue eforturile menite să îmbunătățească accesul la educație, inclusiv preșcolară, al copiilor de etnie romă, în special al fetelor, și al copiilor din familiile sărace, în special din mediul rural, prin eliminarea obstacolelor din calea

educației, inclusiv finanțarea neadecvată, cauzele socio-economice și transportul;

- Să-și consolideze eforturile de a îmbunătăți retenția și a reduce rata abandonului, în special prin eliminarea practicii căsătoriei juvenile, să dezvolte și să promoveze o formare profesională de calitate, pentru a îmbunătăți abilitățile copiilor, în special ale celor care abandonează școala, și să asigure instituții și dotări adecvate;
- Să efectueze o analiză globală a curriculumului școlar la toate nivelurile, pentru a oferi un curriculum de calitate, care satisface necesitățile și interesele copilului, inclusiv prin integrarea diversității culturale și adaptarea la mediul școlar, cu scopul de a promova incluziunea minorităților etnice în lecțiile la clasă și în activitățile extracurriculare;
- Să ia măsuri pentru creșterea calității generale a educației, în special în școlile din mediul rural, să crească numărul de cadre didactice calificate și să asigure materiale didactice și cărți, precum și metode pedagogice;
- Să asigure respectarea în toate școlile a standardelor de calitate impuse privind sistemele de alimentare cu apă și sanitație și să asigure accesul la locuri de joacă, la alte facilități sportive și culturale pentru toți copiii, în special cei din mediile marginalizate.
- Să promoveze educația în limba maternă și bilingvă la toate nivelurile, prin cadre didactice calificate bilingve;
- Să extindă în continuare accesul la educație timpurie pentru toți copiii și să îmbunătățească în continuare instituțiile, inclusiv prin asigurarea materialelor didactice, a cărților și a metodelor pedagogice.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului reiterează problemele abordate în **Raportul privind respectarea drepturilor copilului în 2016** dar și în **Raportul alternativ înaintat către Comitetul pentru drepturile copilului** privind: curriculumul școlar excesiv de încărcat și teoretizat, lipsa sau insuficiența cadrelor didactice, lipsa cadrelor medicale în instituțiile de învățământ, nerespectarea normelor sanitaro-igienice în instituțiile respective, lipsa spațiilor de recreare pentru copii în instituțiile de învățământ, insuficiența activităților extrașcolare atractive, copiii neșcolarizați, abandonul școlar, alimentația copiilor care nu conține necesarul nutrițional, dar și nealimentarea copiilor claselor a cincea - a douăsprezecea, plățile informale în școală, transportarea elevilor, fără asigurarea securității acestora.

Monitorizarea respectării dreptului copilului la educație rămâne a fi una din prioritățile Avocatului Poporului pentru drepturile copilului și pe parcursul anului 2017.

În cadrul **Forumurilor din discuțiile cu copiii**, în urma monitorizărilor efectuate și a multiplelor întâlniri ale Ombudsmanului Copilului cu pedagogii și copiii au fost la fel, abordate un șir de probleme și dificultăți care împiedică realizarea pe deplin al acestui drept. Copiii, părinții și cadrele didactice au menționat următoarele: „Curriculumul școlar care este excesiv de încărcat, exagerat de teoretizat și de o complexitate înaltă. Conținutul acestuia nu contribuie suficient la dezvoltarea potențialului individual al copilului și formării lui ca personalitate, cu spirit civil activ, pregătit pentru a face față realităților vieții. În mare parte, elevii nu reușesc de sine stătător să-și pregătească temele pentru acasă și apelează la ajutorul părinților sau iau ore suplimentare. În același timp, copiii nu acumulează deprinderi și abilități care să le fie utile în soluționarea problemelor cotidiene de care se confruntă în viața reală. Sistemul de învățământ nu contribuie la formarea personalității cu spirit de inițiativă, opinie proprie, toleranță și respectarea drepturilor omului”.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră necesară revizuirea Curriculumului școlar. În acest sens ombudsmanul apreciază efortul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării care în 2017 a aprobat Cadru de referință a Curriculumului național, care va asigura implementarea unor schimbări de esență, prevăzute de Codul educației, inclusiv punerea în aplicare a noului Plan-cadru cu pilotarea prealabilă a acestuia.

Ombudsmanul Copilului subliniază necesitatea de a conjuga eforturile tuturor actorilor implicați în acest proces, apelând la competența și responsabilitatea pedagogilor și părinților în scopul de a optimiza procesul de revizuire, mai ales în ceea ce privește evitarea aspectelor atât de consistent criticate de specialiști și societate. Interesul superior al copilului trebuie să fie unul din pilonii acestui document, astfel va fi asigurată dezvoltarea multilaterală a copiilor.

În acest context Ombudsmanul Copiilor revine la ideea introducerii în școală unui curs privind drepturile copilului, la care copiii își vor cunoaște drepturile și responsabilitățile, modul și căile în care pot denunța încălcările sau abuzurile săvârșite față de copii și vor afla despre instituțiile naționale de apărare a drepturilor copilului. Acest curs este necesar pentru orientarea corectă a copiilor în arealul drepturilor omului și pentru educarea unor cetățeni activi. Forma, volumul și modul de realizare al cursului ar fi subiectul unei discuții cu specialiștii și ar constitui un prim pas în implementarea acestei idei.

Alt subiect sensibil pentru întreaga societate este educația sexuală a copiilor și tinerilor. Realitatea demonstrează că în acest domeniu nu sunt depuse suficiente eforturi pentru a oferi copiilor o educație corectă. În acest sens se impune necesitatea unui curs de educație sexuală cu abordări științifice. Copiii trebuie să fie învățați despre aspectele fiziologice și sociale ale relațiilor sexuale. Ei trebuie să înțeleagă riscurile pentru sănătate și responsabilitățile, inclusiv cele de ordin social, pe care le implică viața sexuală. Toate acestea ar contribui la redresarea situației, ar educa o generație sănătoasă, care ar evita consecințele ignoranței în domeniul vizat.

Copiii cu dizabilități mentale și/sau motorii au aceleași drepturi ca și toți copiii, iar prin ratificarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități și Convenției cu privire la drepturile copilului, Republica Moldova și-a asumat obligația de a proteja această categorie de copii.

Problemele privind educația incluzivă din Republica Moldova țin de: imperfecțiunea mecanismelor de finanțare, în special, în contextul **alocării mijloacelor financiare în bază de normative per elev**, este importantă și necesară evaluarea individuală a fiecărui copil cu necesități speciale, iar suma alocată trebuie să răspundă nevoilor acestora; intervenția insuficiența a mecanismului intersectorial de colaborare pentru evaluarea copilului cu probleme de dezvoltare; nivelul insuficient de dezvoltare a competențelor cadrelor didactice care nu au beneficiat de instruire în domeniul educației incluzive, comparativ cu al celor care au urmat cursuri de instruire (cu cât perioada de instruire a fost mai mare, cu atât atitudinea față de incluziune a evoluat spre pozitiv); stereotipuri ale societății/comunității și atitudine reticentă față de copii cu necesități speciale; insuficiența acută de materiale didactice și de rechizite pentru buna desfășurare a procesului educației incluzive; condițiile și accesibilitatea redusă în instituțiile de educație pentru copiii cu dizabilități fizice; asigurarea insuficientă cu cadre didactice de sprijin, bine instruite în domeniul asistenței copiilor cu dizabilități; transparență redusă în gestionarea resurselor financiare alocate instituției de educație timpurie; sistemele de colectare a datelor despre copiii cu CES și dizabilități nu sunt armonizate pentru a furniza în mod adecvat informații statistice care să servească drept bază pentru planificarea programelor, fapt care solicită necesitatea cartografierii serviciilor de suport

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului **condamnă și consideră inadmisibilă tolerarea și promovarea, mai ales în spațiul public, a ideii că copiii cu dizabilități reprezintă o „piedică” pentru ceilalți copii și nu trebuie să frecventeze școlile „normale”**. Astfel de idei răspândesc intoleranța, discriminarea și ura în societate față de copiii/ persoanele cu di-

zabilități, promovează poziția inacceptării, excluderii lor în societate, care, în consecință, duce la segregarea copiilor. În acest context Ombudsmanul consideră necesar de a sublinia importanța acțiunilor de educare a societății, copiilor, părinților, cadrelor didactice în spiritul incluziunii și egalității de șanse. Sunt necesare activități de educare a ideii de incluziune socială, când copiii, pedagogii și părinții vor înțelege că aceste noțiuni nu sunt abstracții, ci se referă la viața lor, sunt ceea ce se întâmplă în clasa lor, în școala lor. Societatea trebuie să înțeleagă că incluziunea are loc aici și acum și nu undeva, într-un loc anumit cu o persoană abstractă. De aceea trebuie să fie realizate mai multe activități de conștientizare a necesității integrare și dialog social cu persoanele cu dizabilități. Un rol foarte important revine pedagogilor care au misiunea de a educa în acest sens, prin forța propriului exemplu, prin activități extrașcolare, prin discuții, etc., atât copiii cât și adulții.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului, pe parcursul anului 2017, și-a exprimat îngrijorarea în legătură cu neasigurarea de către autoritățile publice locale cu mijloace de transport adaptate necesităților copiilor sau lipsa acestora. Sunt destul de des sesizate situații în care mijloacele de transport destinate transportării elevilor la școlile de circumscripție nu corespund cerințelor necesare. Deplasarea copiilor fără a fi însoțiți de un adult reprezintă un risc pentru aceștia. La fel, lasă de dorit și comportamentul conducătorului mijlocului de transport care vorbește brutal cu copiii, conduce cu viteză și/sau nu respectă regulile circulației rutiere. Atitudinea iresponsabilă și neglijentă a unui șofer de autobuz a dus la situația când un copil a fost „uitat” în autobuz.

Sunt frecvente cazurile în care copiii sunt impuși de conducătorul auto sau de situație să „împingă autobuzul” ca să ajungă la destinație pe timp de iarnă și mai deplorabilă este situația în care elevii sunt transportați cu căruța.

Din cauza insuficienței mijloacelor de transport, copiii sunt nevoiți să se deplaseze spre „școală de circumscripție” pe jos, la distanțe mari, în condiții nesigure, pe orice condiții meteorologice. Părinții sunt impuși de situație să achite plata pentru transport sau să deplaseze copilul cu mijloace proprii. Transportul existent nu este adaptat nevoilor speciale ale copiilor cu limitări de mobilitate.

Toate aceste probleme necesită a fi soluționate urgent, iar soluțiile să fie de durată și calitative, să asigure securitatea elevilor și accesul acestora la școală.

În 2017 Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a participat la audierile publice organizate de Comisia drepturile omului și relații interetnice din cadrul Parlamentului Republicii Moldova. Subiectul audierilor

a fost politica lingvistică în Republica Moldova, situația reală și perspectivele dezvoltării, precum și asigurarea drepturilor minorităților naționale. În cadrul audierilor, Ombudsmanul Copilului a relatat despre asigurarea drepturilor copiilor la identitate națională, lingvistică și culturală prin prisma a două drepturi: la educație și la informare.

Ombudsmanul a menționat că tratatele internaționale recunosc dreptul minorităților naționale la educație în limba maternă și încurajează statele să le asigure copiilor respectarea acestui drept, în special în localitățile în care minoritățile etnice sunt majoritare. La acest aspect, a fost subliniat că în Republica Moldova nu există suficiente cadre didactice care să poată preda în limbile minorităților naționale, accentuându-se problemele existente privind asigurarea dreptului la educație a copiilor de etnie romă. O altă problemă este lipsa cadrelor didactice pentru predarea limbii române pentru alolingvi. Referitor la închiderea școlilor în procesul optimizării, Ombudsmanul a notat importanța oferirii posibilității copiilor de a studia în limba maternă.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a monitorizat de asemenea și respectarea dreptului la educație a minorilor din instituțiile penitenciare.

În urma intervenției Ombudsmanului Copilului, în Penitenciarul nr.10, la cererea copiilor, în afara de programul educațional gimnazial obligatoriu a fost implementat și programul liceal de învățământ. Astfel, copiii vor putea obține o diplomă de bacalaureat, pentru a putea continua studiile la universitate. Totodată, în cadrul penitenciarului au fost organizate cursuri de meserii, pentru ca minorii să însușească o profesie care ar facilita încadrarea lor în câmpul muncii.

În realizarea deplină a dreptului copilului la educație un rol important este și legătura dintre școală și familie poate fi o uniune fructuoasă, cu condiția să fie înțelese obiectivele activității educaționale comune pentru socializare și personalitatea copilului. În același context, este indicat că majoritatea problemelor ce țin de colaborarea școală-familie reies din:

- decalajele existente între problemele reale ale școlii și cele declarate;
- promovarea insuficientă a indicatorilor de performanță care ar permite evaluarea, nu doar la nivel de atitudini, a eficienței parteneriatului școală-comunitate de părinți (lipsa standurilor informaționale);
- lipsa oportunităților de popularizare a succeselor și rezultatelor școlii (pe site-ul, pagina sau cartea de vizită a instituției etc.);
- atitudinea formală a managerilor față de implicarea părinților în luarea de decizii;

- cunoașterea superficială sau necunoașterea actelor legislative de ambele părți;
- indiferența părinților față de organizarea și conținutul procesului de învățământ, precum și de rezultatele evaluării cunoștințelor copiilor lor;
- nedorința părinților de a colabora cu instituția de învățământ și de a contribui la realizarea obiectivelor educaționale și de a urmări situația școlară și comportamentul copilului în instituția de învățământ;

Relația profesor-părinte influențează direct educația copilului. Comunicarea între acești doi actori este substanțială pentru a avea o colaborare eficientă întru beneficiile copiilor prin mai multe acțiuni. Standardele care derivă dintr-o abordare holistică, de sistem, ce plasează copilul în centrul reformei educaționale și transformă școala în una prietenoasă copilului, trebuie să prevadă și condiții pentru o școală prietenoasă relației dintre profesor și părinte. Este necesară crearea unor cataloage digitale sau platforme eficiente de management educațional în toate instituțiile de învățământ, care ar asigura părinților acces de oriunde și oricând la situația școlară a copilului, accesul la notele și absențele copilului, indiferent dacă se folosește un laptop, o tabletă sau un telefon mobil, ar oferi posibilitatea de a contacta profesorii într-un mod rapid și direct, de a informa cu privire la viitoarele examene, ar permite acces la statistici și clasamente. Grație acestei forme de transmitere a informației, părinții și elevii ar afla rapid evoluția lor de la o zi la alta și ar fi informați instant, prin mesagerie, de către profesori, diriginte, secretariat sau conducerea școlii. O altă modalitate de lucru ar fi organizarea unor activități educaționale împreună cu părinții, de exemplu desfășurarea mai multor ateliere practice pentru părinți și cadrele didactice, care ar cuprinde exemple de activități, materiale și strategii pentru etapele de creștere fizică, intelectuală și emoțională a copiilor de diverse vârste și care oferă participanților un suport de curs: portofoliu și bibliografie pe termen lung.

Educația necesită un angajament mai puternic decât oricare altă activitate de dezvoltare, pentru că nu presupune un efort unic, ci unul continuu și multilateral, iar pentru eficientizarea acestuia propunem următoarele **RECOMANDĂRI:**

- Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, în procesul de elaborare, implementare și monitorizare a politicilor de educație, să consulte opinia societății civile, a părinților și mai ales pe cea a copiilor.
- Ministerul Educației, Culturii și Cercetării să elaboreze, revizuiască și aprobe actele normative și metodologice privind reglementarea ac-

tivității serviciilor necesare, în scopul de a asigura incluziunea educațională a copiilor și tinerilor cu CES.

- Să fie realizate la nivel național campanii de informare și sensibilizare, pentru a combate discriminarea și stigmatizarea persoanelor cu dizabilități, pentru a educa în societate toleranța față de persoanele cu dizabilități, pentru a conștientiza necesitatea oferirii de șanse egale copiilor/persoanelor cu dizabilități, pentru a forma o atitudine respectuoasă față de persoanele cu dizabilități ca membri ai societății, egali cu drepturi egale.
- Să fie realizate la nivel național campanii de informare și sensibilizare a opiniei publice privind conștientizarea necesității de a schimba atitudinea față de copiii cu CES și situația lor.
- Să fie consolidate relațiile de cooperare intersectorială dintre autoritățile statului, în scopul de a asigura dreptul la educație pentru toți copiii.
- Să fie identificat un mecanism de asigurare a fiecărei instituții de învățământ cu cabinet medical și cu specialist medical calificat, cabinetul medical școlar să fie dotat cu toată medicația necesară pentru acordarea primului ajutor.
- Transferarea personalului medical în subordinea Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale pentru garantarea instruirii continue și asigurarea respectării carierei profesionale a acestora.

DREPTURILE COPILOR CU DIZABILITĂȚI

Atât Legea Supremă a Republicii Moldova, cât și standardele internaționale stabilesc necesitatea unor măsuri specifice de protecție a copiilor cu dizabilități. Convenția ONU cu privire la drepturile copilului stipulează că Statele părți recunosc că pentru copiii cu dizabilitate mentală sau fizică trebuie să se asigure o viață împlinită și decentă, în condiții care să le garanteze demnitatea, să le favorizeze autonomia și să le faciliteze participarea activă la viața comunității.

În urma ratificării Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, Guvernul Republicii Moldova a elaborat și a inițiat procesul de implementare a politicii publice de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități și inclusiv a copiilor cu dizabilități.

Comitetul pentru drepturile copilului în **Observațiile sale** a recomandat ca Statul să continue să-și consolideze eforturile la implementarea cadrului legislativ și politicilor pentru protecția efectivă a drepturilor copiilor cu dizabilități și să întreprindă toate măsurile necesare pentru a asigura incluziunea fiecărui copil în toate domeniile vieții sociale.

Este necesar de menționat că în anul 2017 Guvernul Republicii Moldova a întreprins acțiuni de îmbunătățire a situației copiilor cu dizabilități și anume:

- Ministerul Educației, Culturii și Cercetării a aprobat „Cursul de instruire pentru psihoterapeut comportamental” pentru Asociația Obștească „SOS-Autism”;
- Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, în parteneriat cu AO „People in Need”, elaborează și pilotează în 4 regiuni **Strategia de incluziune socială** (raioanele Soroca, Edineț, Dubăsari și municipiul Bălți), care pune accentul pe acțiuni de informare, dezvoltarea parteneriatelor și a serviciilor sociale cât mai aproape de beneficiari;
- A fost aprobat **Programul național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022**;
- De asemenea a fost aprobat **Planul de acțiuni privind implementarea măsurilor de asigurare a accesibilității persoanelor cu dizabilități la infrastructura socială pe perioada anilor 2017-2020**;
- A fost modificat cadrul legal pentru a oferi dreptul persoanei cu dizabilități să fie însoțită liber și gratuit de un câine-ghid în toate mijloacele de transport.

Standardele internaționale vizează în principal necesitatea colectării unor date statistice reale și diversificate, asigurarea educației incluzive a copiilor cu dizabilități și incluziunii sociale a acestora.

Republica Moldova nu dispune la moment de o bază de date unică, care să reflecte numărul real de persoane/copii cu dizabilități atât după severitatea, cât și după tipul dizabilității: ale aparatului locomotor, dizabilitate senzorială sau mintală, fenomen deja reflectat în rapoartele precedente ale Ombudsmanului Copilului. Reiterăm ideea că evidența copiilor cu dizabilități după tipul de dizabilitate ar permite autorităților să aibă un tablou real al necesităților legate de dizabilitate.

Potrivit datelor publicate de Casa Națională de Asigurări Sociale, în Republica Moldova sunt înregistrați **11676 de beneficiari de alocație pentru copii cu dizabilități**, ceea ce prezumă că oficial acesta ar fi numărul copiilor cu dizabilități.

Cu referire la incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, pe parcursul anului 2017, Ombudsmanul Copilului a continuat monitorizarea incluziunii copiilor care manifestă tulburări din spectrul autism, în baza constatărilor și recomandărilor din Raportul tematic „**Incluziunea socială a copiilor cu tulburări din spectru autist în Republica Moldova**”, elaborat în 2016. Constatăm că situația acestor copii a rămas neschimbată comparativ cu anul precedent. Cu toate că la nivel de politici publice se întreprind anumite măsuri, în practică atât acești copii, cât și familiile lor, în procesul de incluziune socială, continuă să înfrunte bariere și stigmatizări din partea comunității, dar și a autorităților publice locale.

În același scop, al monitorizării modului de incluziune socială-educatională a copiilor cu necesități speciale, în 2017 a fost elaborat „**Raportul cu privire la incluziunea socială a copiilor cu dizabilități senzoriale!**”, accentul fiind pus pe educația incluzivă drept element determinant în procesul de incluziune socială a copiilor cu dizabilități.

Potrivit raportului, în instituțiile rezidențiale studiază 48,3% din numărul total al copiilor cu dizabilități de auz și circa 60,3% din totalul copiilor cu dizabilități de văz.

Carențele identificate, lipsa de accesibilitate a infrastructurii instituțiilor de învățământ și la informație, restricționează accesul copiilor cu dizabilitate senzorială la educație.

În cazul pierderii totale a auzului, de regulă, se recurge la implantul cohlear al cărui cost nu este inclus în sursele bugetare centralizate ale Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale. Pentru această intervenție, beneficiarii trebuie să achite cel puțin 25 de mii de euro (conform estimărilor unor ONG-uri care activează în acest domeniu).

O problemă aparține la acest capitol o constituie accesul limitat la utilizarea metodelor moderne de lucru cu copiii care atestă probleme de auz. Specialiștii din cadrul Serviciilor de asistență psiho-pedagogică recunosc că nu dispun de aparate de lucru performante și nici nu au suficiente cunoștințe în domeniu.

Cu toate că în Republica Moldova limba de stat este limba română, limbajul mimico-gestual continuă să fie cu preponderență adaptat la grafia chirilică, în virtutea unor circumstanțe istorice. Specialiștii din domeniu menționează că există o diferență în limbajul mimico-gestual de la o localitate la alta, fapt ce impune necesitatea unor măsuri concrete pentru îmbunătățirea situației.

Singura instituție care pregătește interpreți în limbajul mimico-gestual este Asociația Surzilor din Republica Moldova. Conform informației din Extrasul din registrul de stat al interpreților și traducătorilor autorizați și actualizat la 30.03.2017, în Republica Moldova activează 17 interpreți pentru semnele celor surzi, muți sau surdomuți.

Conform informației MECC, nici o instituție de învățământ superior nu pregătește astăzi surdo-pedagogi. Doar la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, în cadrul Facultății de Psihologie și Psihopedagogie Specială există cursurile „Psihopedagogia persoanelor cu deficiențe de auz” și „Metodologia educării și terapia persoanelor cu deficiențe de auz și limbajul mimico-gestual”.

Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități în **Observațiile** sale finale recomandă Republicii Moldova: *„Să investească în formarea interpreților în limbajul mimico-gestual și să asigure interpretarea în limbajul mimico-gestual pentru servicii deschise publicului, astfel încât copiii surzi să aibă acces egal la o educație incluzivă, calitativă...”*.

Situația copiilor cu deficiențe de vâz nu este mai bună. Deși Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități și Legea cu privire la asigurarea egalității garantează asigurarea posibilității participării persoanelor cu dizabilități în toate domeniile vieții fără discriminare, în egală măsură ca ceilalți membri ai societății, de facto, prevederile sunt ignorate. Nici o persoană cu dizabilități de vedere nu a fost asigurată cu mijloace tehnice de corecție optică și ajutor vizual. Statul nu prestează astfel de servicii pentru persoane cu deficiențe de vedere.

Cu toate că, **Planul de acțiuni pe anii 2015-2017 pentru implementarea Programului de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020** prevede asigurarea accesului la informație și mijloacele de comunicare, inclusiv la tehnologiile și sistemele informatice și de comunicații, al copiilor și tinerilor cu dizabilități din instituțiile de învățământ (alfabetul Braille, limbajul mimico-gesticulat etc.) și elabora-

rea auxiliarelor didactice în conformitate cu nevoile copiilor și tinerilor cu deficiențe severe, la moment, elevii care studiază în instituțiile generale de învățământ au acces limitat la manuale editate în alfabetul Braille. MECC afirmă că „de manuale gratuite beneficiază toți elevii din instituțiile de învățământ special. Pentru copiii cu deficiențe severe de vedere, unele conținuturi din manuale sunt tipărite în limbajul Braille de cadrele didactice din instituțiile de învățământ.”.

Un alt aspect, este politica publică de reorganizare și optimizare a instituțiilor de învățământ. Din cauza insuficienței surselor financiare și întru implementarea politicii publice de dezinstituționalizare, pe parcursul a mai multor ani, diferite școli speciale destinate copiilor cu dizabilități au fost închise. Situația în cauză nu ar fi fost în detrimentul copilului, dacă ar fi fost create condiții suficiente și eficiente în comunitate pentru copiii respectivi.

Reiterăm, faptul că Convenția ONU cu privire la drepturile copilului stipulează expres că orice acțiune care vizează copilul trebuie să urmărească interesul superior al copilului, adică bunăstarea acestuia.

În cadrul unei întruniri cu primarii din raionul Cahul a fost discutată problema dezinstituționalizării copiilor care învață în Școala-internat specială pentru copii surzi și hipoacuzici din Cahul în legătură cu intenția autorităților de a închide această instituție de învățământ.

Cei prezenți la reuniune au apreciat negativ perspectivele elevilor din această școală după închidere, menționând că instituția de învățământ asigura educația și instruirea elevilor din partea de sud a Moldovei, iar politica dezinstituționalizării în condițiile în care nu sunt asigurate măsurile de realizare a dreptului la educație incluzivă, vine în detrimentul interesului superior al copilului. Încă o dată a fost menționat faptul că orice reformă, mai ales cele care privesc copiii, trebuie să fie elaborată și asigurată atât practic, cât și financiar. Închiderea acestei instituții de învățământ, unde au fost adunate cadre didactice specializate, care dețin experiență bogată de activitate cu copiii hipoacuzici și surzi, este o greșeală în condițiile în care măsuri eficiente și plauzibile de incluziune pentru acești copii nu au fost întreprinse.

În anul 2017 Ombudsmanul Copilului a continuat să monitorizeze situația copiilor plasați în Casele-internat pentru copii cu deficiențe mintale Orhei și Hâncești în proces de dezinstituționalizare. Rezultatele monitorizării, constatările și recomandările Ombudsmanului pentru autoritățile publice au fost incluse în Studiul tematic „**Evaluarea situației copiilor pla-**

sați în Casele-internat pentru copii cu deficiențe mintale Orhei și Hânțești în proces de dezinstituționalizare⁷.

În cadrul monitorizării s-a constatat că situația în aspectul condițiilor de trai și îngrijire a copiilor din aceste instituții este relativ bună, la capitolul reabilitare și incluziune socială există serioase deficiențe care urmează a fi lichidate.

Analizând statele de personal ale instituțiilor vizate a fost constatat că acestea nu dispun de specialiști (psiholog și/sau psihoterapeut) competenți să desfășoare terapii psiho-comportamentale cu copiii-beneficiari. Literatura de specialitate și bunele practici demonstrează că orice deficiență mentală diagnosticată necesită un tratament specific, diferențiat, ceea ce presupune terapii psihologice individualizate. Terapiile psihologice și consilierile specializate sunt extrem de necesare în procesul de integrare socială a acestor copii. În studiul menționat mai sus, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului atrage atenția la obiectivul propriu-zis al acestor instituții psihoneurologice și anume de a presta servicii în regim de plasament planificat temporar copiilor cu dizabilități mintale în scopul recuperării, reabilitării, (re)integrării sociale și familiale ale acestuia. Din aceste considerente se insistă asupra perfecționării statelor de personal și stabilirii unui program individual de reabilitare eficient pentru fiecare copil aflat în astfel de instituții.

Dezactivarea, fără temei judicios, a poliței de asigurare medicală obligatorie pentru 50 de beneficiari odată cu atingerea vârstei majoratului, a fost o altă problemă sistemică identificată în cadrul monitorizării. Situația existentă, apreciată de către Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului ca încălcare a dreptului la sănătate, crea riscul imposibilității de acordare, în caz de necesitate, a asistenței medicale conform Programului Unic de asigurare medicală obligatorie⁸. În urma intervenției Ombudsmanului Copilului, la 08 noiembrie 2017 între MSMPs și Compania Națională de Asigurări în Medicină a fost încheiat Acord (nr.33/17/01-24/10) privind transmiterea listelor de evidență nominală a persoanelor neangajate asigurate de Guvern, fapt care a creat premise pentru soluționarea problemei.

O altă chestiune importantă care constituie o preocupare majoră și care cere o soluționare urgentă, este stoparea în unele raioane ale țării a plăților prestațiilor sociale (alocație de invaliditate, compensație la

⁷ http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport_diz_2017_red.pdf;

⁸ Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală, nr.1585 din 27.02.1998, articolul 4 alineatul (4);

transport) pentru copiii cu dizabilități care sunt plasați în serviciul social Asistența Parentală Profesionistă. Autoritățile competente justifică aceste acțiuni prin faptul că statutul beneficiarilor acestui serviciu este similar cu cel al copiilor aflați la întreținerea deplină a statului..

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului atrage atenția că astfel de acțiuni sunt abuzive, în condițiile în care ele nu sunt reglementate legal și în acest context a expediat acte de reacționare relevante în adresa factorilor de decizie. Mai mult ca atât, conform aprecierii date de reprezentanții Direcției de asistență socială și protecție a familiei, prestațiile sociale menționate nu acoperă toate necesitățile copiilor cu dizabilități

În opinia Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, lipsa unui indicator clar care să arate cu precizie minimul de existență a unui copil cu dizabilitate este un impediment pentru evaluarea necesităților reale ale copiilor cu dizabilități. Cunoașterea acestor necesități este un factor determinant pentru elaborarea politicilor publice relevante și eficiente de protecție a copiilor cu necesități speciale. Problema a fost abordată de către Ombudsmanul Copiilor încă din anul 2013⁹, însă până în prezent autoritățile nu au întreprins nici o măsură în acest sens.

Pentru a asigura respectarea drepturilor copiilor cu dizabilități, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului înaintea următoarelor **RECOMANDĂRI**:

- Să se țină cont de interesul superior al copilului și opinia acestuia în toate acțiunile întreprinse pentru a asigura respectarea drepturilor copiilor cu dizabilități;
- Să fie asigurate prestații sociale pentru toți copiii cu necesități speciale;
- Direcția Asistență Socială și Protecția Familiei să planifice cheltuielile și să repartizeze mijloacele financiare reieșind din numărul de copii cu dizabilități și necesitățile acestora;
- Să fie elaborat un mecanism eficient de colectare a datelor statistice dezagregate (după tipul de dizabilitate, vârsta, severitatea dizabilității, locul de trai ș.a.) al persoanelor/copiilor cu dizabilități;

9 http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport_temat.pdf, Studiul tematic „Monitorizarea nivelului de trai a familiilor în care există persoane cu dizabilități severe, ce necesită îngrijire din partea unei terțe persoane”;

- Să fie elaborată o formulă de calcul a minimumului de existență a persoanelor/copiilor cu dizabilități; De dezvoltat abilitățile psihologilor din cadrul Centrului Republican de Asistență Psihologică în oferirea terapiei cognitiv-comportamentale necesare tuturor copiilor cu dizabilități;
- De asigurat toate instituțiile psihoneurologice cu cadre calificate de psihologi și psihoterapeuți, precum și alte instituții al căror obiectiv este reabilitarea psiho-socială a copilului.

DREPTUL LA OPINIE ȘI LIBERTĂȚILE CIVILE

Convenția ONU cu privire la drepturile copilului prevede în articolele 12-17 drepturile și libertățile civile ale copilului, prin care statul parte se obligă să nu limiteze dreptul copilului la exprimarea opiniei și voinței sale, dreptul de a obține și difuza informații și de a-și exprima opiniile, dreptul copilului la libertatea de gândire, conștiință și religie și dreptul copilului de a se întâlni cu alții și de a înființa sau adera la asociații, cu excepția cazurilor când exercitarea acestor drepturi va dăuna vieții, sănătății sau nu va fi exercitată în interesul superior al copilului.

La nivel național, prevederile articolului 40 din Constituția Republicii Moldova stabilește că „Mitingurile, demonstrațiile, manifestările, procesiunile sau orice alte întruniri sunt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără nici un fel de arme”.

De asemenea, Legea cu privire la protecția copiilor împotriva impactului negativ al informației Nr.30 din 07.03.2013, în articolul 3, stipulează: „Se consideră informație cu impact negativ asupra copiilor informația accesibilă public: care încurajează comportamente ce jignesc demnitatea umană; care relatează batjocorirea sau înjosirea unui om ori a unui grup de oameni în legătură cu originea etnică, apartenența națională, rasială, sexuală, în legătură cu boala, starea socială, limba vorbită, religia practică, convingerile sau opiniile împărtășite; care prezintă fenomene paranormale înscenate astfel încât să producă impresia realității;”.

Recomandările Comitetului ONU prevăd următoarele acțiuni, pe care trebuie să le realizeze Republica Moldova:

- Să ia măsuri pentru a asigura adoptarea și implementarea eficientă a legislației care recunoaște dreptul copilului de a fi ascultat în procedurile juridice și administrative relevante, inclusiv prin crearea unor sisteme și/sau proceduri pentru respectarea acestui principiu de către asistenții sociali și instanțele de judecată;
- Să creeze seturi de instrumente pentru consultarea publică privind elaborarea politicii naționale, astfel ca aceasta să fie standardizată la un nivel înalt de incluziune și participare, inclusiv prin implicarea Consiliului Național Consultativ al Copiilor și a consiliilor consultative locale ale copiilor și prin consultare cu copiii în privința aspectelor care îi afectează;

- Să continue desfășurarea programelor și a activităților de sensibilizare care promovează participarea semnificativă și abilitată a tuturor copiilor în familie, comunitate și școală, inclusiv în consiliile elevilor;

Analizând concordanța legislației naționale cu standardele internaționale, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului observă că potențialul copiilor nu este valorificat pe scară largă, deoarece statul recunoaște sau investește insuficient în măsurile necesare pentru ca aceștia să se bucure de drepturile și libertățile lor civile. Datele dezagregate în funcție de vârstă, sex și dizabilitate nu sunt disponibile pe majoritatea segmentelor pentru persoanele interesate, pentru a identifica lacunele și a sprijini alocarea resurselor adecvate pentru copii. Politicile generice în domeniul protecției drepturilor și libertăților civile destinate copiilor sau tinerilor nu reușesc adesea să-i abordeze în toată diversitatea lor și corespund într-o măsură insuficientă obiectivului de garantare a realizării drepturilor copiilor. Costurile inacțiunii și eșecului sunt mari: fundamentele stabilite în timpul copilăriei în ceea ce privește securitatea emoțională, exprimarea opiniei, libertatea de asociere, libertatea de gândire și religie, sunt importante nu numai pentru dezvoltarea optimă individuală, ci și pentru prezenta și viitoarea dezvoltare socială și economică.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului subliniază că dreptul de a exprima liber opinia și de a ține cont în mod corespunzător de aceasta (articolul 12) este o obligațiune fundamentală a statului în realizarea drepturilor copiilor în toate domeniile. Autoritățile publice trebuie să se asigure că, copiilor li se oferă o șansă reală de a-și exprima liber opinia cu privire la toate aspectele care îi afectează, în special în cadrul familiei, în școală și în comunitățile lor. Pentru ca minorii să poată exercita în siguranță și în mod corespunzător acest drept, autoritățile publice, părinții și alți adulți care lucrează cu sau pentru copii trebuie să creeze un mediu bazat pe încredere, schimbul de informații, capacitatea de a asculta și de a da dovadă de orientare favorabilă, adolescenții participând în mod egal inclusiv la procesele de luare a deciziilor.

De asemenea, Ombudsmanul Copilului indică faptul că statul trebuie să introducă măsuri care să garanteze copiilor dreptul de a-și exprima opinia cu privire la toate aspectele care îi interesează, în funcție de vârsta și maturitatea lor, și să se asigure că li se acordă o pondere corespunzătoare, deciziile privind educația, sănătatea, sexualitatea, viața de familie și procedurile judiciare și administrative. Statul trebuie să se asigure că adolescenții sunt implicați în elaborarea, implementarea și monitorizarea tuturor politicilor, serviciilor și programelor relevante care afectează viața

acestora, la școală și la nivel comunitar, local, național și internațional. Mediul on-line oferă oportunități semnificative emergente pentru consolidarea și extinderea angajamentului lor. Măsurile ar trebui să fie însoțite de introducerea unor mecanisme sigure și accesibile în materie de reclamații și căi de atac astfel, încât autoritățile naționale să poată acorda un răspuns comprehensiv asupra reclamațiilor formulate de adolescenți și de accesul la servicii juridice subvenționate sau gratuite și la alte asistențe adecvate.

Referitor la dreptul de a-și exprima opinia, Ombudsmanul Copilului constată o încălcare a acestui drept și în situația când copiii li se administrează un tratament medical, fără a li se comunica cel puțin informațiile generale despre sănătatea lor și despre tratamentul administrat.

Cunoașterea opiniei copilului este imperativă pentru Ombudsmanul Copilului și în acest scop pe parcursul anului 2017 a avut mai multe întruniri cu copii. La aceste întruniri a fost consultată opinia copilului pe marginea mai multor subiecte:

1. Întâlniri în cadrul instituțiilor de învățământ din țară, în anul 2017 ombudsmanul s-a întâlnit cu peste 2300 de copii de diferite vârste¹⁰.
2. Întâlniri la Biblioteca Națională pentru copii „Ion Creangă”, Chișinău. Copiii au menționat că ar dori ca adulții să aibă mai multă încredere în ei, să manifeste mai mult respect pentru părerea lor și să îi implice mai mult în procesele de luare a deciziilor. Copiii doresc să participe activ la luarea deciziilor în ceea ce-i privește și să aibă certitudinea că opiniile lor sunt respectate.

¹⁰ Liceul Teoretic din Varnița, r. Anenii-Noi, Liceul Teoretic „Mihai Eminescu” din Anenii-Noi, Liceul Teoretic „Petre Ștefănuță”, r. Ialoveni, Liceul Teoretic „Mircea Eliade”, Nisporeni, Liceul Teoretic „Hyperion” din satul Gura-Galbenei, raionul Cimișlia., Liceul Teoretic „Dimitrie Cantemir” din orașul Cantemir, Liceul Teoretic „Constantin Spătaru” din orașul Leova, Gimnaziul-internat nr.3 din Chișinău, Liceul Teoretic „Ștefan Vodă” din Ștefan Vodă, Școala pentru copii hipoacuzici nr.12 din Chișinău, Liceul Teoretic „N.Iorga” Chișinău, Liceul Teoretic „Onisifor Ghibu” din Chișinău, Liceul Teoretic „Ion Creangă” din Chișinău, Liceul Teoretic „Orizont” din Chișinău, Liceul Teoretic „Principesa Natalia Dadiani” din Chișinău, Liceul Teoretic „George Coșbuc” Liceul Teoretic „A.Mateevici” din Dondușeni, Gimnaziile satelor Stoicani și Slobozia Cremene din raionul Soroca, Gimnaziul „Vasile Pîrvan” din comuna Gotești, r. Cantemir, Liceul Teoretic „Ștefan Vodă” din orașul Ștefan Vodă, Liceul Teoretic „Ion Vatamanu” din orașul Strășeni și Liceul Teoretic din satul Puhoi, raionul Ialoveni., Gimnaziul nr.2 din Bălți, Gimnaziul „Sergiu Moraru” din satul Obreja Veche, raionul Fălești, Liceul Teoretic „Olimp” din Sîngerei, Liceul Teoretic „Alexandr Pușkin” și Liceul Teoretic „Mihai Eminescu” din orașul Ungheni, Gimnaziul „Dumitru Matcovschi” din Vadul-Rașcov, raionul Șoldănești, Gimnaziul din satul Izbiște, raionul Criuleni.

3. Forumuri de discuție cu temele: „Participarea copiilor și adolescenților în procesul de raportare și monitorizare a Convenției ONU pentru drepturile copilului – provocări și implicarea autorităților publice” și „Implicarea copiilor și tinerilor în monitorizarea Recomandărilor Comitetului ONU pentru drepturile copilului”¹¹, la care s-a discutat despre opinia privind cele mai încălcate drepturi și unde copiii au vorbit cu reprezentanți ai unor autorități publice despre problemele cu care se confruntă, despre respectarea drepturilor lor prin prisma Recomandărilor înaintate de Comitetul ONU pentru drepturile copilului.
4. Atelierul de lucru „Democrație din copilărie” din cadrul Zilei Internaționale a Democrației la Parlamentul Republicii Moldova, unde copiii au discutat despre modalitățile de implicare ale fiecărui cetățean în procesele democratice, despre micșorarea vârstei pentru exercitarea dreptului la vot, de la 16 ani. Copiii au exprimat diferite opinii pro și contra în aria discuției propuse.
5. „Ziua Ușilor Deschise”. În contextul Zilei Internaționale a Copilului, la 01 iunie, Ombudsmanul Copilului organizează tradițional această acțiune.
6. Tombola „Cunoaște-ți drepturile!” unde copiii au vorbit despre drepturile copilului și modalitățile de apărare a acestor drepturi, reieșind din importanța dezvoltării personalității în spiritul demnității, libertății, egalității și solidarității și au câștigat cadouri.
7. Anticafeneaua de la Bălți, la care s-au abordat doar subiectele care țin de opinia copilului cu referire la dreptul de acces la justiție, dreptul la viața privată și libera exprimare, dreptul la libera circulație, dreptul la integritate fizică și psihică, dreptul la proprietate, dreptul la educație, dreptul la muncă și formele răspunderii juridice.

În cadrul discuțiilor copiii au manifestat interes deosebit față de subiectul ce ține de opinia lor în procesul de luare a deciziilor în ceea ce privește conținutul programelor școlare, în special a cursurilor opționale pe care le frecventează, precum și în ce măsură cred ei că le este asigurat un mediu sigur și lipsit de discriminare, fără violență în spațiul virtual (în special pe rețelele de socializare), etc.

În afară de aceste acțiuni realizate la inițiativa Ombudsmanului Copilului, copiii participanți la forum, la rândul lor, s-au angajat în diseminarea informației cu privire la drepturile copiilor, precum și evaluarea opiniei

¹¹ <http://ombudsman.md/ro/content/forumul-de-discutie-al-ombudsmanului-cu-copiii-din-moldova-la-editia-doua>

colegilor referitor la luarea acesteia în calcul de către autoritățile și instituțiile publice în procesul de luare a deciziilor.

O elevă din Chișinău, voluntara Vlada Șimon, a realizat în școala sa, Liceul „Mihai Viteazul”, o evaluare a opiniei copiilor referitor la respectarea drepturilor copiilor. Pentru aceasta a elaborat împreună cu Ombudsmanul Copilului un chestionar care a fost propus spre completare la 160 de copii din liceul în care învață. Rezultatele chestionarului au fost următoarele:

La prima întrebare „*Cunoști despre existența Avocatului Poporului pentru Protecția Drepturilor Copilului din Republica Moldova?*” 79% dintre elevii din clasa a opta au răspuns „da”, iar 21% nu cunoșteau nimic despre Ombudsmanul Copiilor.

Elevii din clasa a noua cunoșteau 40%, iar 60% nu cunoșteau; în clasa a șasea 91% de copii au declarat că știu despre Avocatul Poporului, și numai 9% - că nu știu. Motivul fiind că autoarea sondajului organizase anterior discuții privind activitatea Ombudsmanului cu elevii din clasa a șasea.

La întrebarea „*Cunoști cum să te adresezi Avocatului Poporului pentru protecția Drepturilor Copilului?*” au fost propuse 4 variante de răspuns. Cei mai mulți copii (60%-70%) au spus că știu despre Linia Verde a Telefonului Copilului - 0800 11 116. Destul de mulți (40%-60%) au spus că știu că pot adresa o cerere la Ombudsmanul Copiilor, iar 20%-40% din copii au spus că nu cunosc cum să se adreseze la Avocatul Copilului.

La întrebarea „*Cum consideri, care sunt drepturile copilului cel mai frecvent încălcate?*” au fost propuse 4 variante de răspuns: *dreptul la educație, dreptul la opinie, dreptul la sănătate, dreptul la odihnă*. Copiilor li s-a propus să explice și de ce este încălcat dreptul. Copii au indicat diferite cauze: Dreptul la educație, din punctul lor de vedere, este încălcat, deoarece unii copii cresc în familii sărace care nu le pot oferi șanse egale. Dreptul la sănătate, este încălcat, în opinia copiilor, deoarece medicina este cu plată și nu toți își pot permite investigații scumpe. Dreptul la odihnă, în opinia copiilor, este încălcat pentru că copiii sunt obligați să facă mai mult decât ar trebui, inclusiv și teme mai multe. Dreptul la opinie, consideră copii că nu este respectat deoarece, deși adulții întreabă opinia copiilor, ei nu țin cont de opinia celor mici, adesea chiar o neglijează.

La întrebarea „*Ce ar putea face adulții ca aceste drepturi să nu fie încălcate?*” copii au spus că adulții trebuie să se intereseze mai mult de opinia copiilor, să întrebe de specialiști ce soluții sunt bune pentru copii și toate acestea luând în considerație real opinia copiilor.

La întrebarea „*Ce ai putea schimba tu?*” copii au avut 3 poziții: o parte din ei (50%-60%) au spus că nu știu ce ar putea schimba, 20% au spus că oricum nu vor schimba nimic, deoarece nu sunt auziți de adulți, ceilalți, aproximativ 20% au spus că pot să-i facă pe maturi să audă opinia lor.

Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului apreciază foarte înalt inițiativele și implicarea copiilor în activitățile de promovare a drepturilor copilului. Aportul fiecărui copil este prețios prin faptul că este dovada educării tinerii generații în spiritul respectului pentru drepturile omului. Este important de a discuta cu copiii pe înțelesul lor despre drepturile copilului.

O altă problemă analizată de Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului, ține de articolul 13 din Convenție, care afirmă că copiii au dreptul la libertatea de exprimare și că exercitarea acestui drept poate fi supusă numai restricțiilor prevăzute la articolul 13 alineatul (2). Obligația părinților și a persoanelor care îi îngrijesc constă în faptul ca să le ofere orientări adecvate în funcție de capacitățile în evoluție copiilor. Copiii au dreptul să caute, să primească și să împărtășească informații și idei și să folosească mijloacele de diseminare a acestora, inclusiv vorbirea, scrisul și limbajul semnelor și o expresie non-verbală ca imagini și obiecte de artă. Mijloacele de exprimare includ, de exemplu, cărți, ziare, broșuri, afișe, bannere, mass-media digitale și audiovizuale, precum și îmbrăcămintea și stilul personal.

Ombudsmanul Copilului mai atrage atenția asupra respectării dreptului copilului la apartenență religioasă. Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului îndeamnă statul să întărească mecanismele de implementare ale articolului 14 al Convenției, care subliniază dreptul copilului la libertate religioasă și recunoaște drepturile și îndatoririle părinților sau a reprezentanților legali de a orienta copilul într-o manieră compatibilă cu interesul său superior și capacitățile sale evolutive (a se vedea și articolul 5 din Convenție). Cu alte cuvinte, copilul trebuie să exercite dreptul la libertatea religioasă, nu părintele, iar rolul parental se diminuează în mod progresiv, concomitent cu maturizarea copilului, acesta dobândind un rol din ce în ce mai activ în exercitarea alegerii pe parcursul adolescenței. Libertatea religioasă ar trebui respectată în școli și în alte instituții, inclusiv în ceea ce privește alegerea de a participa la orele de instruire religioasă, iar discriminarea pe motivul convingerii religioase ar trebui interzisă.

O altă problemă monitorizată de Ombudsmanul Copilului o reprezintă ***dreptul copilului de a se asocia și de a participa la manifestații pașnice***. Pe parcursul anului 2017 Ombudsmanul Copilului a atenționat de mai multe ori autoritățile publice și părinții cu privire la fenomenul implicării copiilor în manifestații politice¹². În opinia Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului, copiii au dreptul să participe la reuniuni,

¹² <http://ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-pentru-protectia-drepturilor-copilului-atentioneaza-organizatorii>

dacă acestea sunt pașnice, dacă participarea la aceste evenimente nu prezintă pericol pentru viață și sănătatea copiilor și dacă nu se aduce atingere demnității umane. În mod obligatoriu copiii trebuie să fie însoțiți de către părinți/reprezenți legali. Conform prevederilor din art. 3, 13, 14 și 17 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, toate acțiunile privind copilul trebuie să ia în considerație ansamblul intereselor superioare ale acestuia. Astfel, autoritățile statului, persoanele publice și private, cât și alte entități din domeniu trebuie să se asigure că orice acțiune organizată este în concordanță cu respectarea interesului superior al copilului.

Respectarea dreptului la întrunire și asociere este unul de o anvergură deosebită pentru dezvoltarea copiilor. Statul ar trebui să garanteze dreptul adolescenților la libertatea de asociere și la întrunirea pașnică în toate formele sale, cu condiția de respectare a restricțiilor definite în articolul 15 alineatul (2) din Convenție, inclusiv prin acordarea de spații și condiții sigure pentru copii. Recunoașterea juridică ar trebui acordată adolescenților pentru ca ei să-și poată să se alăture sau să formeze propriile sindicate. De asemenea, ar trebui introduse măsuri pentru a proteja apărătorii drepturilor omului, adolescenți, în special fetele, care se confruntă adesea cu amenințări și violență specifice sexului.

Copiii au mai atras atenția Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului și asupra faptului că le este încălcat dreptul consacrat la articolul 17 din Convenție „Accesul la informarea corespunzătoare”. Statul trebuie să asigure difuzarea informațiilor pentru copii, conform vârstei și dezvoltării acestora. În cadrul întâlnirilor, copiii au menționat că nu există emisiuni radio și de televiziune, educative, dezvoltative și culturale, care ar fi corespunzătoare vârstei lor și care ar avea scop contribuirea la dezvoltarea acestora. Copiii au vorbit despre nocivitatea informației difuzate prin mijloacele media, precizând nu prezintă o sursă de informare și educație.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului atrage atenția autorităților publice responsabile de coordonarea activității mass-media la obligația statului de a asigura în mod prioritar difuzarea la posturile de televiziune/radio naționale a emisiunilor pentru copii și cu implicarea copiilor.

De asemenea Ombudsmanul Copiilor revine la problema accesului la informație pentru copiii cu dizabilități. În acest context Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului aduce la cunoștință opinia copiilor cu dizabilități de care a luat act la mai multe întâlniri cu acești copii, care au menționat lipsa de adaptare rezonabilă pentru situația și dizabilitatea lor la toate posturile de televiziune difuzate la noi în țară, lipsește traducerea în limbajul semnelor sau titrarea emisiunilor informative, de știri,

dezvoltative și de divertisment, nu există adaptare pentru conținutul orientat spre interesul copiilor, nu există cărți și alte materiale pentru copii în Braille. Această situație critică diminuează semnificativ accesul copiilor cu dizabilități la informație, creează condiții pentru discriminarea lor pe criteriu de dizabilitate, le diminuează șansele de integrare socială. Atâta timp cât statul nu creează condiții pentru adaptarea rezonabilă pentru persoane cu dizabilități, nu putem vorbi despre succesul integrării sociale a persoanelor cu dizabilități și a copiilor în special. Ombudsmanul Copiilor insistă asupra aspectelor menționate mai sus anume din perspectiva importanței pe care o capătă în ultimul timp comunicarea eficientă și reușită. Or, în cazul lipsei de adaptare, în afara proceselor de dialog social eficient rămâne un număr semnificativ de copii, cei cu dizabilități, care rămân să existe în sistemul său închis, fără a fi incluși în circuitul universal al dialogului social.

Ombudsmanul Copiilor **recomandă** statului să aloce suficiente resurse financiare și umane, care să permită autorităților îndeplinirea, în mod eficient, a obligațiilor ce le revin, conform normelor prevăzute de Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, pe segmentul respectării drepturilor și libertăților civile ale copilului.

PROTECȚIA FAȚĂ DE ABUZ ȘI NEGLIJARE

Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, conform prevederilor articolului 19, completează dreptul copilului de a fi protejat de abuz și neglijare, iar în temeiul articolului 37 garantează protecție împotriva tratamentelor și pedepselor corporale aspre și chinuitoare, degradante și inumane, totodată, potrivit articolului 39 este reglementată obligația statului de a întreprinde măsuri pentru refacerea fizică și psihologică a copiilor care au fost victime¹³.

Convenția privind protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale (Convenția de la Lanzarote) prevede: „Prevenirea și combaterea exploatării sexuale și abuzurilor sexuale comise asupra copiilor; protejarea drepturilor copiilor care sunt victime ale exploatării sexuale și ale abuzurilor sexuale; promovarea cooperării la nivel național și internațional împotriva exploatării sexuale și abuzurilor sexuale comise asupra copiilor.”

Obligația statului de a ocroti inviolabilitatea persoanei copilului, protejându-l de orice formă de exploatare, discriminare, violență fizică și psihică se stipulează și prin *Legea privind drepturile copilului*¹⁴ și *Codul Educației*¹⁵.

Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului în Observațiile finale indică obligațiile statului: „Să creeze mecanisme, proceduri și orientări pentru a asigura raportarea obligatorie a cazurilor de abuz sexual și exploatare sexuală a copiilor și să asigure anchetarea în mod eficient a actelor de abuz sexual și exploatare sexuală și aducerea în fața justiției a celor vinovați de astfel de acte, inclusiv din instituțiile de aplicare a legii” și „Să consolideze implementarea mecanismului de cooperare intersectorială în domeniul identificării, evaluării, referirii, asistenței și monitorizării copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului, aprobat în 2014, prin asigurarea resurselor umane, tehnice și financiare adecvate ”.

Protecția copiilor față de abuz și neglijare este mereu în vizorul Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului, iar constatările la acest subiect au fost relatate și în **Raportul alternativ prezentat Comitetului ONU pentru drepturile copilului** și anume: numărul mare de copii

¹³ http://ombudsman.md/sites/default/files/conventia_ro.pdf

¹⁴ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311654>

¹⁵ <http://lex.justice.md/md/355156/>

supuși abuzului și neglijării, inclusiv abuzului psihologic, atât la domiciliu, în instituții, cât și la școală, precum și de lipsa asistenței pentru copiii victime ale abuzului și neglijării. Ombudsmanul a atras atenția și asupra creșterii incidenței abuzului sexual și exploatării sexuale a copiilor, inclusiv în familie și în special în rândul fetelor, precum și inacțiunea specialiștilor în aplicarea legii și în procesul de anchetare a cazurilor.

Amploarea fenomenului violenței a fost confirmată și de către copii la întâlnirile cu Ombudsmanul lor. Pe parcursul anului, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului s-a întâlnit cu copii din diferite localități ale țării și o bună parte dintre ei au recunoscut că sunt supuși violenței. Același aspect l-au indicat și copiii și tinerii care au participat la forumurile de discuție cu genericul „Prevenirea și eliminarea violenței în familie și în școală: abordarea multidiscplinară a fenomenului” organizate pe parcursul anului 2017 de comun cu Parlamentul Republicii Moldova, societatea civilă și autoritățile publice locale¹⁶, în opt raioane ale țării.

În cadrul forumurilor Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a vorbit despre obligația statului de a proteja copiii împotriva abuzului, subliniind că violența reprezintă o încălcare concomitentă a mai multor drepturi ale copilului: dreptul la integritate fizică, demnitate umană și protecția copilului prevăzute de lege. Ombudsmanul a menționat că autoritățile trebuie să-și consolideze eforturile pentru a se asigura că toți copiii sunt protejați împotriva violenței în familie, la școală și în societate. Prevenirea și combaterea violenței față de copii este una dintre cele mai importante misiuni ale statului. Aceasta poate afecta în mod grav bunăstarea copilului, dezvoltarea personală și interacțiunea socială. Înlocuirea practicilor violente cu metode educaționale pozitive, respectarea copilului în locul umilirii lui, renunțarea la indiferență și acceptare față de violența împotriva copiilor sunt doar câteva dintre practicile ce trebuie înrădăcinate în societate, pentru a înlătura acest fenomen. În acest sens, trebuie consolidat mecanismul intersectorial a cărui sarcină este identificarea și protecția copilului aflat în situație de risc. Nu în ultimul rând, școlii îi revine o responsabilitate majoră în educarea și formarea la elevi a atitudinilor și comportamentelor non-violente, inclusiv în mobilizarea

¹⁶ <http://ombudsman.md/ro/content/forumul-de-discutie-al-avocatului-poporului-pentru-protectia-drepturilor-copilului-cu-copiii>, <http://ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-pentru-protectia-drepturilor-copilului-participat-la-cel-de-al-doilea>, <http://ombudsman.md/ro/content/ombudsmanul-copiiilor-prezent-la-cel-de-al-cincilea-forum-impotriva-violentei-desfasurat-la>, <http://ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-pentru-protectia-drepturilor-copilului-participat-la-cel-de-al-patrulea>

părinților și comunității locale pentru implicarea mai activă în rezolvarea actelor de violență și diminuarea cauzelor care le declanșează.

Ombudsmanul este de părere că sunt necesare mai multe campanii de informare a copiilor cu privire la instituțiile și organizațiile care oferă servicii și consultanță pe probleme de violență. Promovarea legislației care oferă protecție victimelor violenței în familie, abuzului sexual și traficului, informarea tinerilor cu privire la efectele negative (pe termen mediu și lung) ale violenței etc. Nu mai puțin importantă este susținerea copiilor victime ale violenței, încurajarea acestora pentru a vorbi despre faptele de violență, cât și acordarea suportului necesar de reabilitare psihologică.

Aceste aspecte au fost semnalate și de copiii, participanți la forum. Ei au mai vorbit despre măsurile care, în opinia lor, pot fi întreprinse, pentru a reduce riscul supunerii copiilor la toate formele de abuz. Printre cele propuse se numără restricționarea accesului străinilor în instituțiile de învățământ, instalarea camerelor de supraveghere, crearea locurilor pentru recreere în școală, instruirea copiilor în ceea ce privește relaționarea pozitivă și soluționarea pașnică a conflictelor, dar și cum să reacționeze atunci, când sunt martori la cazurile de violență.

Copiii, la îndemnul Ombudsmanului, au efectuat mai multe sondaje în rândul elevilor din instituțiile în care învață. Analizând sondajele, constatăm că 70% din cei chestionați au menționat că forma cea mai frecventă de pedeapsă la care sunt supuși copiii în familie este agresiunea morală. Copiii sunt pedepsiți pentru note rele obținute la școală, neglijarea responsabilităților casnice și neascultarea părinților. Agresiunea morală și cea psihologică sunt formele de pedepse cele mai răspândite în școală. Conform spuselor elevilor, aceștia sunt pedepsiți pentru temele nefăcute, discuții în timpul orelor și atitudine nerrespectuoasă față de profesori. În urma sondajelor efectuate, copiii au stabilit că cel mai sigur mediu pentru copil rămâne familia, în timp ce mediul on-line este perceput drept cel mai nesigur.

Copiii au venit și cu unele recomandări privind asigurarea instituțiilor de învățământ cu psiholog și cu medic. Copiii doresc ca discuțiile dintre părinte și diriginte să fie individuale și să le fie asigurată confidențialitatea, desfășurarea mai multor campanii de informare legate de siguranța în mediul on-line. La fel, elevii au menționat că își doresc un comportament mai calm din partea profesorilor și părinților și mai multe discuții deschise și sincere prin care li s-ar explica greșelile. Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a susținut recomandările înaintate de copii, menționând că va contribui la implementarea acestora în practică.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a remarcat rolul consiliilor elevilor în prevenirea actelor de violență prin participarea/

organizarea activităților care prezintă modalități de a se proteja de pericol și abuz. Copiii au fost încurajați să raporteze cazurile de violență pe care le cunosc și să se implice în acțiuni de voluntariat și susținere a copiilor abuzați. De asemenea, Ombudsmanul Copiilor le-a dat asigurări că va fi sprijinul lor și că le așteaptă apelurile la **Linia Verde „Telefonul Copilului 0 800 11116”**¹⁷.

În cadrul forumurilor, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a subliniat că Oficiul Avocatului Poporului este un mediator între autoritățile statale și cetățeni și a îndemnat copiii/părinții/reprezentanții legali să se adreseze pentru a soluționa problemele și/sau conflictele de care se confruntă în cazul acțiunilor sau inacțiunilor autorităților publice.

Ombudsmanul Copiilor a atenționat de mai multe ori presa, inclusiv la ultima conferință de presă cu tema „Dreptul copilului de a fi protejat împotriva abuzului și violenței”¹⁸ să fie foarte atentă la difuzarea materialelor cu un caracter violent, mai ales cu participarea copiilor, pentru că informațiile difuzate pot fi dăunătoare pentru sănătatea psihică și fizică a copiilor, pentru dezvoltarea lor fizică, mintală, spirituală și morală. De asemenea, difuzarea imaginilor violente cu participarea copiilor reprezintă, de fapt, abuzarea în continuare a copilului care trebuie protejat. Ombudsmanul subliniază că și copiii sunt deranjați de conținutul unilateral și perspectiva negativă a știrilor care îi vizează.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului salută lansarea *Studiului privind experiențele adverse din copilărie și influența lor asupra comportamentelor de risc și problemelor de sănătate la tinerii studenți din Republica Moldova*¹⁹, menționând că este încă un semnal de alarmă asupra frecvenței fenomenului de abuz fizic, emoțional și sexual în familiile din țară și reiterează necesitatea de conjugare a eforturilor asupra reducerii riscurilor de maltratare a copilului. Ombudsmanul a subliniat că rezultatele studiului sunt îngrijorătoare, acestea demonstrează că experiențele din copilărie influențează de cele mai multe ori negativ comportamentele tinerilor, având ca efect diminuarea capacității de integrare socială. Este necesar să se acorde mai multă atenție prevenirii și depistării precoce a problemelor de care se confruntă copiii.

¹⁷ <http://ombudsman.md/ro/content/avocatul-copilului>

¹⁸ <http://realitatealive.md/live-conferin-a-de-presa-sus-inuta-de-avocatul-poporului-pentru-protectia-drepturilor-copilului-maia-banarescu-cu-tema-dreptul-copilului-de-a-fi-protectat-impotriva-abuzului-i-violen-ei---67401.html>

¹⁹ <http://ombudsman.md/ro/content/maia-banarescu-voi-sustine-continuare-orice-actiune-ce-are-drept-scop-prevenirea-si>

La 13 decembrie 2017, în cadrul audierilor publice desfășurate în Parlamentul Republicii Moldova²⁰ cu privire la cazurile de abuz sexual a minorilor, identificate în instituțiile de învățământ din Republica Moldova, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a menționat că sistemul de protecție a copilului din țara noastră are carențe esențiale. Lipsa specialistului în protecția drepturilor copilului care trebuie să fie, conform Legii nr. 140 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc, se resimte. Primarul, în calitate de autoritate tutelară locală, nu reușește fizic să țină sub control situația copiilor supuși anumitor riscuri. În instituțiile de învățământ trebuie introdusă o disciplină la care copiii să li se vorbească despre relațiile interpersonale, să le dezvolte abilitatea de a comunica, aspect foarte important în evitarea conflictelor. Prezența psihologului în instituții este indispensabilă, întrucât acesta poate să prevină cazurile de abuz asupra copiilor și capacitatea de a comunica despre faptele de abuz. La fel de importantă este educația pe care o primesc copiii acasă, or în țara noastră, nu toți părinții sunt pregătiți să le vorbească copiilor despre violență, inclusiv despre formele de abuz sexual.

O altă formă de violență față de copil este exploatarea prin muncă. **În Moldova există probleme serioase la capitolul protecția copilului de exploatarea prin muncă. Există copii care sunt supuși muncilor grele, periculoase și de durată. Ei sunt antrenați în muncile agricole, din gospodăriile casnice, din industria de construcții, devin frecvent victime ale traficului de ființe umane, sunt atrași în rețele de prestări servicii sexuale și pornografie infantilă, în alte activități ilegale precum cerșetoria, traficul de droguri.** Este esențial de subliniat că statul este obligat să se asigure ca nici un copil să nu fie implicat în munci care nu sunt oportune vârstei și dezvoltării acestuia, indiferent dacă acestea sunt de natură familială sau comercială.

După cum s-a menționat, din discuțiile purtate cu copiii în cadrul Forumurilor desfășurate pe parcursul anului, dar și din cadrul întâlnirilor avute cu copiii, specialiștii, părinții, în urma vizitelor de monitorizare, adresărilor parvenite în adresa Ombudsmanului, din apelurile la Linia Verde „Telefonul Copilului” se constată că fenomenul violenței față de copii este generat de mai mulți factori precum: sărăcia și consumul excesiv de alcool care afectează multe familii socialmente vulnerabile; lipsa de abilități parentale de a educa copiii; tradițiile și stereotipurile din societate care justifică violența; lipsa cunoștințelor la copii despre elementele abuzului și comportamentului abuziv, a modalității și mijloacelor de apărare, indiferența și toleranța din partea societății față de actele de violență privind

²⁰ Cu ocazia Zilei mondiale de prevenire a abuzului asupra copiilor (19 noiembrie);

comunicarea/denunțarea, impactul negativ al informațiilor mijloacelor on-line, incapacitatea mijloacelor mass-media de a relata cazurile de violență.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului apreciază eforturile întreprinse de autoritățile publice prin intensificarea acțiunilor de prevenire a violenței, anunțarea/denunțarea cazurilor de violență, examinarea acestora și protecția victimelor abuzului, dar le consideră insuficiente, rigide și segmentare. Actorii implicați în prevenirea violenței și protecția copilului de violență, parte a mecanismului intersectorial nu au abilitățile necesare de identificare și asigurare a măsurilor de protecție și suport, circumstanțe care reduc eficiența intervenției acestora. De asemenea, se face resimțită lipsa serviciilor de reabilitare a victimelor și a abuzatorilor, dar și lipsa cadrului legal în domeniul de prevenire a comportamentului psiho-emoțional complex al copiilor.

Lipsește o statistică unică privind actele de violență împotriva copiilor. Actualmente, fiecare entitate publică, ca parte a mecanismului intersectorial, deține informații sub aspectul activității sale, care devin cunoscute doar în limita competenței funcționale. Această constatare este susținută și de reprezentanții societății civile:

Ombudsmanul Copiilor subliniază că există puține date oficiale care să indice proporțiile reale ale acestui fenomen, fapt cauzat de ratele nesemnificative de raportare a cazurilor, mai ales a celor consumate în familie. Violența în familie este tradițional acceptată și de cele mai multe ori are loc în „intimitatea” casei, nefiind percepută ca o încălcare a drepturilor copilului, ci mai degrabă ca o problemă personală. De exemplu, pedeapsa corporală aplicată copiilor ca metodă de disciplinare este adesea considerată un drept al părinților și, din păcate, copiilor continuă să le fie teamă că, dacă vor depune plângeri că au fost supuși violenței, nu vor fi luați în serios sau profesioniștii la care s-au adresat le vor spune că nu este atât de grav cazul. Unii copii sunt convingeți că profesioniștii la care se vor adresa, vor păstra cazul în secret, dar nu-l vor soluționa.

În ultimii ani, se constată o creștere a numărului cazurilor de victimizare a copiilor prin acțiuni de atentare la viața, sănătatea, dezvoltarea, demnitatea sau moralitatea acestora. În rol de abuzatori figurează în foarte multe cazuri părinții, reprezentanții legali sau alte persoane, în a căror grijă se află copiii. Informația prezentată de Inspectoratul General al Poli-

ției, confirmă faptul că pe parcursul anului 2017 numărul copiilor victime ale infracțiunilor crește²¹.

Mecanismul intersectorial de colaborare este slab dezvoltat, în mod special pe segmentul ce ține de identificarea familiilor unde persistă violență și de realizare a acțiunilor de prevenire. Este necesar de remarcat și accesul limitat a cetățenilor, în mod special din localitățile mai îndepărtate, la informații cu privire la riscurile sociale, la prestatorii de servicii sociale și actorii la care se pot adresa în caz de urgență.

Pentru remedierea situației la acest compartiment Avocatul Poporului pentru drepturile copilului înaintează următoarele **RECOMANDĂRI**:

- Să fie întreprinse măsuri reale și eficiente pentru consolidarea implementării mecanismului de cooperare intersectorială în domeniul identificării, evaluării, referirii, asistenței și monitorizării copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului, prin asigurarea resurselor umane (*specialist în protecția drepturilor copilului*), tehnice și financiare adecvate;
- Anchetarea în mod eficient și operativ a actelor de abuz sexual și exploatare sexuală;
- Să fie extinsă cooperarea la nivel național și internațional pe domeniul prevenirii și combaterii exploatării sexuale și abuzului sexual comis asupra copiilor;
- Să se asigure în continuare instruirea necesară a tuturor specialiștilor care lucrează cu și pentru copii, inclusiv instruirea sistematică a personalului care implementează cadrul legal privind prevenirea violenței în familie;

²¹ Pe 1337 cauze penale (în a. 2016 – pe 908 cauze penale) 1401 (a.2016-961 cauze penale) copiii au devenit victime ale infracțiunilor. În 332 cauze penale (în a. 2016 - în 211) copiii au fost victime ale infracțiunilor cu caracter sexual, în 52 cazuri (în a.2016 - 34), aceștia au fost abuzați în familie (de către tatăl biologic - 8, de concubin - 9, de alte rude - 6 și de alte rude minore -31). La fel, este de necesar de menționat faptul că pe parcursul anului 2017 poliția a fost sesizată privitor la 302 cazuri de violență în privința copiilor în mediul familial (în a.2016 - 358), în baza cărora au fost pornite 483 cauze penale (2016-75). Pentru a asigura protecția drepturilor copilului, au fost înaintate 177 demersuri pentru emiterea ordonanței de protecție (în anul 2016 -114), din ele 136 (în anul 2016 - 91) pentru protecția victimei părinte și copil și 36 (2016-23) pentru protecția doar a victimei copil. Un alt compartiment, se referă la cazurile de violență în instituțiile de învățământ, poliția fiind sesizată/s-a sesizat din oficiu în/despre 275 cazuri (2016-202 cazuri) dintre care: - profesori față de elevi – 38/45 cazuri; - elevi față de profesori – 10/6 cazuri; - între semeni – 227/156 cazuri. <http://mecc.gov.md/ro/content/ziua-internationala-nonviolentei-scoala-cate-cazuri-de-abuz-au-fost-raportate-i-semestru-al>

- Să fie întreprinse măsuri de monitorizare și asigurare ca raportarea cazurilor de abuz și neglijare a copilului să fie obligatorie realizabilă pentru toate persoanele care lucrează cu și pentru copii, în special copiii cu dizabilități;
- Angajarea în fiecare instituție de învățământ a unui psiholog, precum și cu o unitate salarială, care va implementa politicile de protecție a drepturilor copiilor în aceste instituții;
- Să fie creată și să funcționeze o bază de date unice privind actele de violență împotriva copiilor;
- Mass-media să atragă atenția la difuzarea materialelor cu un caracter violent, mai ales a celor cu participarea/implicarea copiilor, informațiile difuzate să corespundă criteriilor care minimalizează sau exclud aspectele dăunătoare pentru sănătatea psihică și fizică a copiilor, pentru dezvoltarea lor fizică, mintală, spirituală și morală;
- Mass-media să renunțe la abordarea senzațională, îngustă a subiectului în favoarea analizei cazului, a complexității fenomenului și a cauzelor care au provocat situația respectivă.
- Să fie promovată/încurajată difuzarea subiectelor pozitive care scot în evidență personalitatea copilului și succesele acestuia;
- Opinia copilului să fie ascultată și luată în considerație atunci când se iau deciziile care vizează copiii;
- Să fie extins numărul participanților la instruirile din cadrul programelor de educație parentală;
- Implicarea societății civile și a mediului privat pentru asumarea programelor de educare pozitivă a copiilor;

ADMINISTRAREA JUSTIȚIEI JUVENILE

În conformitate cu prevederile articolelor 37 și 40 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului și ansamblul de Reguli minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrația justiției pentru minori „Regulile de la Beijing”, „statele părți recunosc oricărui copil bănuțit, acuzat s-au cu privire la care s-a dovedit o încălcare a legii penale dreptul la un tratament conform cu simțul demnității și al valorii personale, care să întărească respectul său pentru drepturile omului și libertățile fundamentale ale altora și care să țină seama de vârsta sa, precum și de necesitatea de a facilita reintegrarea sa în societate și asumarea de către acesta a unui rol constructiv în societate”²².

Articolele 7 și 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului garantează faptul că nici o persoană nu va fi condamnată pentru o acțiune sau o inacțiune care la momentul săvârșirii nu constituia o infracțiune de asemenea, Convenția garantează pentru orice persoană faptul că cauza sa va fi judecată în mod echitabil, în mod public și în termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituite prin lege²³.

Mai mult, organismele internaționale atrag o atenție deosebită fenomenului de respectare a termenelor rezonabili în cazurile judiciare în care sunt antrenați copiii.

La nivel național legalitatea procedurii judiciare în procesele în care figurează copiii este garantată de prevederile articolelor 21, 26 și 117 din Constituția Republicii Moldova²⁴ și de Codul Penal. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră că statul și-a îndeplinit în mare parte obligațiunile de conformitate a legislației naționale la rigorile stipulate de organismele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Cu toate acestea, Comitetului ONU pentru drepturile copilului a înaintat Republicii Moldova în 2017 câteva observații²⁵:

- Absența unui sistem judiciar specializat pentru minori în Statul parte, lipsa legislației privind copiii victime, martori și infractori și lipsa unor facilități de interviu adaptate copiilor în afara capitale;

²² <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356341>

²³ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=285802>

²⁴ http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731

²⁵ http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

- Durata detenției preventive, calitatea serviciilor juridice prestate pentru a ajuta copiii aflați în conflict cu legea, condițiile de detenție, accesul inadecvat la educație de calitate, inclusiv formare profesională, retele de tratament, inclusiv bătaiele, detenția în izolator și copiii ținuti în instituții de detenție pentru adulți.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului analizând situația din domeniul justiției, pe segmentul justiției juvenile, constată mai multe aspecte care necesită a fi îmbunătățite. Procedurile urmate în sistemul judiciar național sunt caracterizate de un grad înalt de formalism și insuficient adaptate la vârsta copilului. Prin reforma sistemului național de justiție juvenilă din ultima perioadă s-a urmărit limitarea sau chiar evitarea contactului excesiv cu sistemul formal de justiție, observarea modului în care sunt respectate drepturile omului (și inclusiv ale copiilor) fiind principala motivație a modificărilor aduse legislației penale. Cu toate acestea, Codul de procedură penală cuprinde un *summum redus* de dispoziții speciale pentru cauzele în care sunt implicați copiii care au comis infracțiuni.

Articolul 40 din Convenția cu privire la drepturile copilului subliniază că este de preferat ca aceștia să nu fie supuși procedurilor juridice standard și instituționalizării, prevăzându-se o întreagă gamă de dispoziții, precum cele referitoare la îngrijire, orientare și supraveghere, la îndrumare, la perioadele de probă, la plasamentul familial, la programe de educație generală și profesională și la soluții alternative celor privind îngrijirea într-un cadru instituțional, pentru a asigura copiilor un tratament în interesul bunăstării lor și proporțional cu situația lor și cu infracțiunea săvârșită.

Indiferent de modelul de tratament juridic aplicat copiilor care au comis infracțiuni, acesta va trebui să respecte interesul superior al copilului. În acest sens, o pondere corespunzătoare va fi acordată părerilor și opiniilor copilului (acesta trebuind să fie tratat ca deținător deplin de drepturi, exercitate în funcție de capacitatea de dezvoltarea copilului). La aplicarea dispozițiilor privind delincvența juvenilă, trebuie să se țină cont de bunăstarea fizică și psihică și de interesele legale, sociale și economice ale copilului. Toate celelalte drepturi ale copiilor în conflict cu legea penală precum dreptul la demnitate, la libertate, la tratament egal, la nediscriminare etc., trebuie să fie respectate.

Conform datelor statistice oficiale ale Ministerului Afacerilor Interne, pe parcursul a douăsprezece luni ale anului 2017, de către minori și cu participarea acestora au fost săvârșite 798/941 infracțiuni, ceea ce constituie o scădere cu -15,2 %, față de perioada analogă a anului precedent. Astfel, din numărul total de cauze penale pornite, urmărirea penală a fost finisată în 738/885 cauze, dintre care 540/553 - au fost trimise spre exa-

minare către instanța de judecată, 191/325 - au fost încetate, 6 cauze clasate și 1cauză a fost suspendată condiționat²⁶.

Urmare a analizei situației la compartimentul dat se constată că, în perioada de raport, comparativ cu perioada analogă a anului precedent, au fost înregistrate: furturi - 555/636, jafuri - 52/61 , huliganisme - 29/27, infracțiuni legate cu droguri - 14/17, infracțiuni legate de aspectul sexual - 16/27, tâlhării - 8/12, 4/3 - omoruri și vătămări intenționate ale integrității corporale - 2/2²⁷.

Ombudsmanul Copilului reiterează recomandările înaintate în Raportul său din anul precedent²⁸ și reamintește instituțiilor implicate că, deși pe parcursul ultimilor ani autoritățile au înregistrat progrese privind consolidarea sistemului de justiție pentru copii prin instituirea unor noi mecanisme preluate din experiența altor state și prin adaptarea acestora la realitățile sociale specifice pentru Republica Moldova, potrivit constatărilor din **Raportul alternativ al Oficiului Avocatului Poporului la Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului**²⁹, unele probleme identificate pe parcursul anilor persistă, în privința acestor probleme autoritățile nu au întreprins acțiuni corespunzătoare pentru soluționarea lor. Astfel, judecătorii în puține cazuri aplică alte măsuri de constrângere decât arestul preventiv, iar mecanismul de mediere este nefuncțional. Deși au fost depuse eforturi pentru consolidarea mecanismului de audiere a minorilor în condiții speciale, totuși se constată că spațiile de audiere nu corespund standardele în domeniu și nu sunt utilizate corespunzător, inclusiv din cauza lipsei personalului sau a cunoștințelor necesare, precum și a condițiilor tehnice. A fost constatat că la capitolul prevenirea și combaterea delincvenței juvenile nu au fost înregistrate progrese semnificative comparativ cu anii precedenți, și anume din motivul că nu există un document de politici publice, un plan național de prevenire a delincvenței juvenile, elaborat în conformitate cu standardele internaționale în domeniu.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului atrage atenția legiuitorului în capitolul dat și asupra prestației slabe a participanților în cadrul procesului judiciar (procuror/avocat). Copiii remarcă faptul că apărătorii care sunt desemnați din oficiu nu îi vizitează în penitenciare și nu îi ajută să-și construiască o linie de apărare eficientă. În multe cazuri copiii nici nu-și cunosc apărătorii până la ședințele de judecată. Mai mult, apărătorii

²⁶ http://politia.md/sites/default/files/nota_12_luni_2017_sait.pdf

²⁷ Idem;

²⁸ http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport_anual_copii_2016_0.pdf

²⁹ http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/justitia_pentru_copii.pdf

și procurorii în multe cazuri își permit chiar să nu se prezinte la procesele de judecată, motiv din care perioada de examinare a cauzelor nu corespunde principiului respectării parametrilor temporali rezonabili.

În conformitate cu prevederile Comentariului General nr.10 din 2007 al Comitetului ONU pentru drepturile copilului, judecarea cauzelor în care sunt implicați copii trebuie să fie o prioritate pentru statele membre și trebuie să fie restrânse la cele mai mici exigențe temporale posibile³⁰.

O altă situație specifică care îl îngrijorează pe Ombudsmanul Copilului este legată de Proiectul de lege „Privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant”, care a fost propus de Ministerul de Justiție. În opinia Ombudsmanului, proiectul dat nu corespunde standardelor și rigorilor internaționale în domeniul protecției drepturilor copilului și nu poate fi susținut spre promovare de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului. Proiectul conține termeni ambigui și neclari care vor duce la o interpretare largă și distorsionată de către actorii implicați în procesul de implementare. De asemenea, propunerea cu privire la crearea unui „centru specializat”, pentru copii care săvârșesc fapte penale grave, dar nu poartă răspundere penală, vine în contradicție cu principiul respectării interesului superior al copilului.

În final, Ombudsmanul Copilului atrage atenția legiuitorului asupra fenomenului de administrare a proceselor judiciare în cadrul cazurilor civile de divorț și de stabilire a domiciliului copilului de către instanțele judecătorești. În urma cererilor parvenite în cadrul Oficiului Avocatului Poporului și din investigațiile efectuate de către colaboratorii oficiului constatăm faptul că instanțele judecătorești nu iau în considerare opinia copilului, iar în alte cazuri, executorii judecătorești aplică metode care contravin standardelor de respectare a drepturilor copilului.

Analizând situația actuală, Ombudsmanul Copilului, vine cu un șir de **RECOMANDĂRI** menite să îmbunătățească sistemul de administrare a justiției juvenile:

- A elabora o lege nouă care să se refere doar la copiii care au săvârșit fapte penale dar nu cad sub incidența răspunderii penale;
- A analiza posibilitatea de a include copiii care săvârșesc fapte mai puțin grave și nu cad sub incidența legii penale, în calitate de subiecți ai Legii privind protecția specială copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți nr.140 din 14 iunie 2013;
- A implica organizațiile neguvernamentale locale și internaționale în elaborarea și implementarea programelor de instruire a personalu-

³⁰ http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11

lui de asistență socială și psihologică pentru minori din cadrul instituțiilor penitenciare;

- A spori implicarea organului de tutelă și curatelă în executările silite pe cauzele cu implicarea minorilor;
- A instrui executorii judecătorești, reprezentanții autorităților tutelare și alți actori implicați în relația dintre minor și sistemul de justiție;
- A elabora o metodologie cu privire la aplicarea măsurilor alternative detenției, în cazurile când aplicarea este posibilă.

SITUAȚIA COPILOR AFLAȚI ÎN INSTITUȚIILE DE DETENȚIE

Conform prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, principiile de bază pentru admiterea privării de libertate trebuie să respecte următoarele condiții: arestarea, detenția sau încarcerarea unui copil trebuie să fie în conformitate cu legea și trebuie să fie folosită doar ca măsură de ultimă instanță și pentru o perioadă cât mai scurtă de timp; și niciun copil nu va fi privat de libertate în mod ilegal sau arbitrar.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului constată cu îngrijorare că, în multe situații, minorii se află în arest preventiv perioade inadmisibil de lungi care pot ajunge până la un an, ceea ce constituie o încălcare gravă a articolului 37 litera (b) din Convenție. Ombudsmanul Copilului revine asupra importanței existenței unui pachet eficient de alternative, pentru ca autoritățile naționale să își respecte obligația prevăzută la articolul 37 litera (b) din Convenția ONU de a folosi privarea de libertate doar ca măsură de ultimă instanță. În plus, instituțiile abilitate sunt obligate să întreprindă anumite măsuri legislative și alte măsuri adecvate, pentru a reduce utilizarea detenției preventive. În anumite cazuri, aplicarea măsurii de arest preventiv, ca pedeapsă, încalcă prezumția nevinovăției. Astfel, se impune necesitatea ca prin lege să se definească clar condițiile, în care se stabilește dacă trebuie să fie plasat sau păstrat copilul în detenție preventivă, în special, pentru a asigura participarea acestuia în cadrul procedurii judiciare și dacă acesta reprezintă un pericol imediat pentru sine sau pentru alții. Durata detenției preventive ar trebui limitată prin lege, revizuirea periodică a duratei detenției preventive este imperativ necesară.

Analizând practica existentă în segmentul de detenție a minorilor, Ombudsmanul Copilului reamintește autorităților abilitate în domeniu despre necesitatea de a racorda practicile naționale la standardele internaționale, la Normele Organizației Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate³¹, Principiile pentru prevenirea delicvenței juvenile „Principiile de la Riyadh”³² și Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea Justiției pentru minori „Regulile de la Beijing”. Republica Moldova urmează să reevalueze prevederile naționale

³¹ Adoptate prin Rezoluția 45/113 din 14 decembrie 1990;

³² Rezoluția 45/112 din 14 decembrie 1990;

la capitolul dat și să ridice gradul de compatibilitate a normelor interne cu cele enunțate supra.

- Conform datelor oficiale ale Departamentului Instituției Penitenciare al Republicii Moldova³³, în anul 2017 în arest preventiv se aflau 28 de minori (în anul 2016 -26 de minori), dintre care 16 minori aveau vârsta de 17 ani.

Numărul condamnaților minori și durata medie a detenției

Anii	2013	2014	2015	2016	2017
Numărul copiilor	32	27	31	30	36

Sursa: Departamentul Instituțiilor Penitenciare al Republicii Moldova

În cadrul activității sale, în conformitate cu atribuțiile prevăzute de Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsman) nr.52 din 2014, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului, a întreprins pe parcursul anului 2017 mai multe vizite la instituțiile de detenție unde sunt plasați minori. Astfel, în urma acestor vizite au fost întocmite rapoarte de monitorizare și au fost transmise mai multe acte de reacționare instituțiilor respective. Cu toate acestea, este necesar să menționăm că situația nu a cunoscut o schimbare evidentă, iar problemele au rămas fără soluții.

În cadrul vizitelor la Penitenciarul pentru minori nr.10 Goian Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a sesizat mai multe carențe care generează încălcarea drepturilor copilului și îngreunează sau chiar fac imposibilă educarea copiilor și ulterioara lor reintegrare în societate. Cu toate că în cadrul penitenciarului există, conform statelor de personal, psihologi care au menirea de a acorda consiliere și a-i susține pe copii în situația în care se află aceștia, a fost constatat că minorii nu sunt mulțumiți de serviciile psihologice acordate și evidențiază faptul că nu pot beneficia la necesitate de convorbiri confidențiale cu psihologul. O altă problemă depistată de Ombudsmanul Copiilor este faptul că programele psihologice existente în penitenciar sunt ineficiente și nu reușesc să răspundă necesităților copiilor.

De asemenea Ombudsmanul Copilului a depistat și în 2017 că în Penitenciarul nr.10 Goian mai au loc cazuri de abuz și violență fizică asupra copiilor, violență aplicată de către colaboratorii instituției penitenciare. Din spusele condamnaților minori, loviturile sunt aplicate în locuri greu de depistat prin modalități și procedee care nu lasă urme vizibile pe corp. Acțiunile de violență în mare parte sunt aplicate de aceiași colaboratori, în situațiile când se consideră că minorii nu se conformează ordinelor sau

³³ https://drive.google.com/file/d/1KJL2oqLxllwZGLqHwzLWkbiqR1C_O_li/view

nu sunt suficient de „cuminți”. La acest compartiment menționăm faptul că, în conformitate cu prevederile articolului 19 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, statul are obligația de a proteja copiii de toate formele de maltratare săvârșite de părinți sau de persoane răspunzătoare de îngrijirea copiilor.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului este îngrijorat și de faptul că din perioada începând cu anul 2014 până în prezent Ombudsmanul Copiilor nu a recepționat nici o scrisoare parvenită prin poștă de la deținuții minori.

În discuțiile cu copiii a fost menționat faptul că în multe cazuri, pentru a scrie o scrisoare, minorii sunt nevoiți să meargă la colaboratorul de serviciu, pentru a-i cere foaie, plic și timbre după care transmit scrisoarea aceluiași colaborator, pentru ca scrisoarea să fie introdusă în cutia poștală. Procedura dată vine în contradicție cu rigorile și standardele internaționale și limitează dreptul la viață privată a copilului. Faptul că scrisorile nu ajung către destinatar ne face să concluzionăm că acestea fie nu sunt transmise de către colaboratorii penitenciarului, fie nu sunt preluate de către angajații oficiului poștal.

Pe parcursul anului Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a mai examinat problema transferului din izolatoarele de detenție preventivă către Penitenciarul nr.10. În urma unor cereri recepționate și a acțiunilor de investigare realizate pe marginea cazurilor date, conchidem faptul că minorii nu sunt transferați din izolatoare către penitenciare în termeni rezonabili. Mai mult, au fost cazuri când administrația Penitenciarului nr.10 Goian a refuzat preluarea unor anumiți minori, pe care îi considerau mai „problematici”.

O altă carență sistemică la care Ombudsmanul Copilului atrage atenția legiuitorului sunt prevederile articolului 254 din Codul de Executare al Republicii Moldova „La împlinirea vârstei de 18 ani, comisia înființată în penitenciar în componența enunțată la articolul 219 din prezentul cod hotărăște asupra oportunității executării în continuare a pedepsei de către condamnat în penitenciarul pentru minori până la atingerea vârstei de 23 de ani.”³⁴. Menționăm faptul că, pe parcursul anului, Oficiul Avocatului Poporului a înregistrat mai multe cereri în care copiii solicită intervenția Ombudsmanului Copilului, pentru a contribui la neadmiterea transferului lor în penitenciarele pentru adulți și menținerea în penitenciarul pentru minori până la vârsta de 23 de ani, după cum este și prevăzut în legislația națională. Copiii invocă faptul că transferul lor în penitenciarul pentru adulți va face problematică sau chiar imposibilă încadrarea în sistemul de

³⁴ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=336538>

învățăământ general sau specializat și va favoriza adâncirea lor în cultura criminală. De asemenea, mulți dintre copii invocă faptul că transferul va pune în pericol viața și sănătatea lor. În această ordine de idei menționăm că rapoartele și recomandările Comitetului European pentru Prevenirea Torturii și Tratatelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante și Subcomitetului ONU pentru Prevenirea Torturii și altor Tratamente sau Pedepse Crude, Inumane sau Degradante, au subliniat de mai multe ori că nu este recomandabilă transferarea deținutului, dacă se prezumă că situația nouă va crea o situație de risc pentru viața, sănătatea și dezvoltarea lui. În acest context, are o relevanță deosebită și Recomandarea nr. R(89) 12 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la educația în penitenciare, care evidențiază faptul că implementarea sistemului educațional în penitenciar ajută la umanizarea acestora (penitenciarelor) și este un mijloc important de facilitare a întoarcerii deținutului în societate, pregătit atât din punct de vedere moral, cât și din punct de vedere educațional.

Situația este mai gravă în cadrul izolatoarelor de detenție preventivă, unde sunt plasați minori care se află în procedura de urmărire penală. Comitetul ONU pentru drepturile copilului recomandă statelor membre să acorde o atenție maximă acestui grup de copii, în special prin prisma respectării prezumției nevinovăției. Comitetul conchide faptul că, indiferent de modelul de tratament juridic aplicat copiilor care au comis infracțiuni, acesta va trebui să respecte interesul superior al copilului. În acest sens, o pondere corespunzătoare va fi acordată părerilor și opiniilor lui (copilul trebuie tratat ca deținător deplin de drepturi, exercitate în funcție de capacitatea lui de dezvoltare). La aplicarea dispozițiilor privind delinvența juvenilă este necesar să se țină cont de bunăstarea fizică și psihică și de interesele legale, sociale și economice ale copilului. Toate celelalte drepturi ale copiilor în conflict cu legea penală, precum dreptul la demnitate, la libertate, la tratament egal, la nediscriminare etc., trebuie să fie respectate.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului este îngrijorat de faptul care au avut loc în Penitenciarul nr.13, când un minor a fost violat de către colegii săi de celulă. Pe lângă gradul extrem de grav al faptei în sine, mai ales pentru că violenței sexuale a fost supus un minor, angajații Departamentului Instituțiilor Penitenciare au avut puține scrupule pentru aspectele morale ale cazului dat, au găsit acest fapt drept o sursă potrivită pentru a scrie despre asta o știre și au plasat-o pe pagina oficială a instituției, în care au admis publicarea informațiilor cu caracter personal

a persoanelor implicate în conflict³⁵. De asemenea, informația dată a fost preluată de mai multe portaluri de știri care au publicat-o cu afișarea numelui minorului implicat³⁶.

Comitetul ONU pentru protecția drepturilor copilului recomandă insistent statelor membre crearea mecanismelor care nu vor admite scurgerea informațiilor cu caracter personal referitor la identitatea copiilor care sunt implicați în acțiuni penale.

În această ordine de idei Avocatul Poporului pentru drepturile copilului recomandă autorităților de linie fortificarea mecanismelor pe segmentul protecției datelor cu caracter personal a minorilor care se află în custodia lor.

O altă încălcare sesizată de Ombudsmanul Copilului pe marginea aceluiași caz constă în faptul că administrația penitenciarului a admis în celulele băuturi alcoolice care, presupunem, că se pregătesc pe loc, sau se aduc în instituție prin intermediul colaboratorilor instituției de detenție. Evidențiem faptul că, în conformitate cu prevederile Legii cu privire la fabricarea și circulația alcoolului etilic și a producției alcoolice nr.1100 din 30 iunie 2000³⁷, se interzice comercializarea produselor alcoolice copiilor. Admițând pătrunderea/fabricarea produselor alcoolice în cadrul penitenciarului, colaboratorii instituției au admis o încălcare gravă a drepturilor copilului.

Avocatul Poporului a constatat faptul că în cadrul penitenciarului nu există un mecanism bine definit cu privire la repartizarea minorilor în celule. Acest factor duce la faptul că minorii sunt repartizați aleatoriu în celule, fără a se ține cont de compatibilitatea lor psihologică și fără a se ține cont de criteriul de vârstă. Această practică duce la apariția conflictelor și neînțelegerilor între aceștia și poate avea consecințe grave pentru viața și sănătatea lor.

Ombudsmanul Copilului este îngrijorat de faptul că în cadrul sistemului penitenciar nu există un program psiho-educational, care ar avea drept scop diminuarea agresivității sexuale în rândul copiilor deținuți. Sperăm că odată cu intrarea în vigoare a Legii cu privire la sistemul administrației penitenciare nr. 300 din 21 decembrie 2017, situația în domeniul protecției drepturilor copilului în cadrul instituțiilor se va ameliora.

³⁵ <http://penitenciar.gov.md/ro/content/cronica-evenimentelor-din-penitenciare-%C3%AEn-zilele-de-s%C4%83rb%C4%83tori>

³⁶ <https://crimemoldova.com/news/kriminal/eugen-zagorjevschi-unul-dintre-asasiinii-minorei-din-str-eni-i-ar-fi-violat-colegul-de-celul/>

³⁷ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=334893&lang=1>

Pe parcursul anului 2017 Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a monitorizat respectarea dreptului la sănătate, pe segmentul serviciilor medicale și a alimentației copiilor aflați în sistemul penitenciar.

Ombudsmanul Copilului, din interviurile cu copiii deținuți, constată că la capitolul acordarea serviciilor medicale autoritățile statului încalcă drepturile acestora prin acordarea asistenței medicale de calitate nesatisfăcătoare și prin administrarea tratamentului fără consultarea inițială a pacientului. Copiii menționează că în unele cazuri consumă pastile care sunt aduse fără ambalajele specifice și fără prezentarea datelor specifice cu privire la fabricare și cu privire la termenul de valabilitate.

De asemenea copiii menționează și calitatea proastă a alimentelor din cadrul penitenciarului, produsele alimentare sunt de proastă calitate și practic niciodată nu se ține cont de regimul alimentar specific al unor deținuți în parte. Mai mulți copii menționează că, din cauza stării de sănătate, sunt nevoiți să se alimenteze după un regim alimentar specific, recomandat de medic, care nu este luat în considerare de administrația penitenciarelor. Mai mult, copiilor li se interzice să primească multe alimente din afară, deși aceste produse ar putea ameliora situația lor, iar în perioada caldă a anului minorii nu primesc fructe sau legume proaspete. Menționăm faptul că, în conformitate cu Recomandările Comitetului ONU pentru drepturile copiilor, limitarea dietei alimentare a copiilor aflați în detenție reprezintă o încălcare a rigorilor și standardelor în domeniu.

În concluzia celor expuse supra, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului prezintă următoarele **RECOMANDĂRI**:

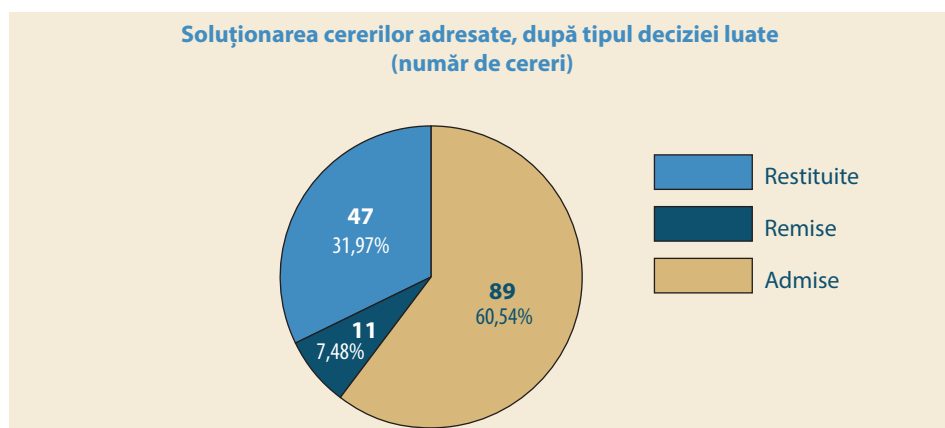
- De suplinit pozițiile de specialiști psihologi care vor contribui la menținerea unui climat psihologic prielnic pentru dezvoltarea minorilor din instituțiile penitenciare;
- De elaborat în cadrul instituțiilor penitenciare metodologii de lucru concentrate pe principiul de respectare a drepturilor copilului;
- De evitat la maxim situațiile de contact dintre deținuții minori și deținuții adulți;
- De creat servicii socio-educative care să corespundă realității și necesităților reale de resocializare.

ACTIVITATEA AVOCATULUI POPORULUI PENTRU PROTECȚIA DREPTURILOR COPILULUI ÎN CIFRE ÎN ANUL 2017

În procesul de examinare a cererilor parvenite în adresa Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului au fost constatate mai multe încălcări la compartimentul respectării drepturilor copilului. Cele mai grave se referă la: protecția față de abuz și neglijare, nedocumentarea copiilor; protecția copiilor rămași fără ocrotire părintească; prevenirea delincvenței juvenile și asigurarea justiției prietenoase copilului; respectarea dreptului la educație; respectarea dreptului la sănătate; dezinstituționalizarea și incluziunea copiilor cu dizabilități; respectarea drepturilor copiilor cu dizabilități; protecția copiilor din instituțiile de detenție; activitatea ineficientă a mecanismului intersectorial; lipsa specialistului pentru protecția drepturilor copilului; lipsa psihologului în instituțiile de învățământ; lipsa asistentului medical în instituțiile de învățământ. Constatările date sunt făcute în baza adresărilor cetățenilor, prin care aceștia solicită intervenția Ombudsmanului Copilului, în temeiul mandatului, atribuit prin Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul), nr. 52 din 03 aprilie 2014.

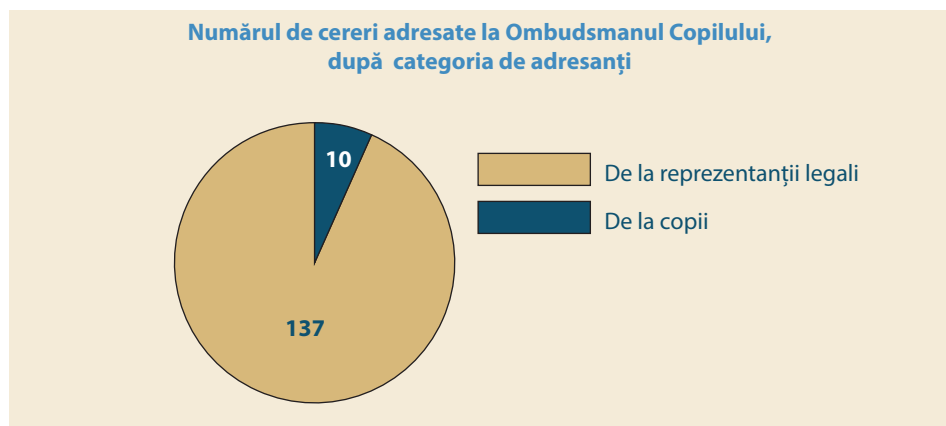
Cererile parvenite către Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului în anul 2017

În perioada 01ianuarie 2017 – 31 decembrie 2017 în adresa Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului au parvenit 147 de cereri. Se atestă o creștere a numărului de adresări comparativ cu anii precedenți

(a.2016 – 95 cereri adresate). Din numărul total de adresări, 89 cereri au întrunit condițiile de admisibilitate și au fost acceptate spre examinare.

Din totalul de adresări către Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului, 7,41% (10 cereri) sunt de la copii, iar restul sunt de la reprezentanții legali ai acestora (137 cereri).

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului consideră că numărul mic de adresări nemijlocit de la copii este cauzat de insuficiența mediatizării instituției Ombudsmanului Copilului, precum și de necunoașterea situațiilor în care se pot adresa, dar și de modul sau căile în care ei se pot adresa la Ombudsmanul Copilului.

În acest context, Ombudsmanul Copilului salută și încurajează copiii să se adreseze nemijlocit la Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului în cazul în care necesită ajutor în apărarea drepturilor sale.

Clasificarea cererilor privind dreptul pretins încălcat

TEMATICA ADRESĂRILOR	RECEPȚI ONATE	ACCEP- TATE	RESTI- TUIE	REMISE
Dreptul la familie	47	27	15	5
Dreptul la educație	28	21	5	2
Accesul liber la justiție	4	3	1	0
Dreptul la proprietate pri- vată și protecția acesteia	4	3	1	0
Dreptul la ocrotirea sănătății	9	5	3	1
Dreptul la informație	3	1	1	1
Dreptul la asistență și protecție socială	17	15	1	1

TEMATICA ADRESĂRILOR	RECEPȚI ONATE	ACCEP TATE	RESTI TUI TE	REMISE
Dreptul la nume și cetățenie	5	3	2	0
Dreptul la apărare	3	2	1	0
Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică	7	7	0	0
Dreptul la muncă	2	0	2	0
Protecția față de abuz și neglijare	18	2	15	1
TOTAL	147	89	47	11

Datele statistice denotă faptul că în adresările parvenite către Ombudsmanul Copilului este invocată frecvent încălcarea următoarelor drepturi: la familie, la educație, la asistență și protecție socială, precum și insuficiența măsurilor corespunzătoare din partea instituțiilor statului pentru protejarea copilului împotriva oricăror forme de violență, vătămare ori abuz, de abandon sau neglijare, de rele tratamente sau de exploatare.

În procesul de investigare a cererilor acceptate spre examinare, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului, în temeiul art. 24 și 25 din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsman) este împuternicit în situațiile în care sunt constatate încălcări ale drepturilor sau libertăților copilului să prezinte autorității sau persoanei cu funcție de răspundere care au admis aceste încălcări, recomandări în vederea restabilirii imediate în drepturi a copilului.

Dinamica acțiunilor procesuale/actelor de reacționare

ACȚIUNI PROCESUALE	2017
Aviz cu recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a petiționarului (art.24 din Legea nr.52 din 03.04.2014)	28
Demers (pentru intentarea unui proces penal/disciplinar în privința persoanei cu funcții de răspundere care a comis încălcări ce au generat lezarea considerabilă a drepturilor și libertăților omului (art.25 alin.(1) lit.b) din Legea nr.52	4
Sesizare asupra cazului de încălcare a eticii de serviciu, târăgănare și birocratism (art.25 alin.(1) lit.d) din Legea nr.52	4
Acțiuni în instanța de judecată/intervenire în proces pentru a depune concluzii (art.25 alin.(2) și (3) din Legea nr.52	8
Acord de conciliere (art.23 alin.(3) din Legea nr.52	1

ACȚIUNI PROCESUALE	2017
Propuneri privind îmbunătățirea activității aparatului administrativ în temeiul subpunctului 6 din punctul 7 al capitolului II din Regulamentul de organizare și funcționare a OAP	1
Propuneri și recomandări de perfecționare a legislației (art.27 lit.(a) din Legea nr.52)	4
Sesizarea Curții Constituționale în vederea controlului constituționalității actelor normative (art.26 din Legea nr.52)	2
Opinii asupra proiectelor de acte normative (art.27 lit.(b) din Legea nr.52)	1
TOTAL	53

Prin urmare, cele mai multe acte de reacționare sunt avize, concluzii în judecată și sesizări. Practic în toate cazurile examinate recomandările au fost îndeplinite.

În scopul perfecționării legislației în domeniul drepturilor și libertăților copilului, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului pe parcursul anului 2017 a înaintat propuneri pentru îmbunătățirea cadrului legislativ sau eliminarea cauzelor și condițiilor ce creează premise pentru încălcarea drepturilor și libertăților copilului, după cum urmează:

Insti- tuția	Actul normativ	Accep- tat/ Respins
MSMPS	Completarea Legii nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități (asistenta psihologica până la vârsta de 18 ani); Elaborarea unui cadru normativ care va reglementa modul de organizare/activare a instituției specializate de stat care să presteze servicii psihologice copiilor cu dizabilități și a reprezentantului legal.	Respins
MAI	Modificarea și completarea Hotărârii Guvernului nr. 328 din 24.05. 2012 privind Regulamentul privind organizarea și funcționarea Sistemului informațional automatizat Registrul informației criminalistice și criminologice (consolidarea unui mecanism clar de deținere a evidenței unice a infracțiunilor comise de locuitori Republicii Moldova, care au săvârșit infracțiuni pe teritoriul altor state)	Acceptat
MAI	Completarea Legii nr. 26-XVI privind întrunirile, Codului Penal, Codul Contravențional (incriminarea întrunirilor politice care atrag minorii la manifestații cu caracter politic)	Acceptat

Insti- tuția	Actul normativ	Accep- tat/ Respins
MSMPS	Modificarea și completarea Legii nr. 140 privind protecția specială a copiilor aflați în situații de risc și a copiilor separați de părinți, și anume reglementarea clară a dreptului la plata indemnizației a copiilor aflați sub tutelă/curatelă, din motivul incapacității părintelui biologic de a-i proteja și a le oferi îngrijirea corespunzătoare.	Acceptat

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului în procesul monitorizării privind asigurarea respectării drepturilor și a libertăților copilului și realizării, la nivel național, de către autoritățile publice centrale și locale, de către persoanele cu funcție de răspundere de toate nivelurile a prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului în perioada raportată a realizat, cu sprijinul financiar al UNICEF, următoarele studii:

- Studiul „Mecanismul de monitorizare, evaluare și raportare a implementării recomandărilor Comitetului ONU privind drepturile copilului”;
- Studiul „Evaluarea nevoilor de ajustare a cadrului de reglementare a mecanismelor prin care este asigurată protecția copiilor aflați în situații de risc la standardele internaționale în vederea asigurării monitorizării corespunzătoare a Convenției ONU pentru drepturile copilului”;
- Raportul tematic „Respectarea drepturilor copiilor la nume și cetățenie”;
- Raportul tematic „Evaluarea situației copiilor plasați în casele-internat pentru copii cu deficiențe mintale Orhei și Hâncești în proces de dezinstituționalizare”;
- Raportul tematic „Incluziunea socială a copiilor cu dizabilități senzoriale”.

Urmare a constatărilor stabilite în cadrul realizării acestor rapoarte, Ombudsmanul Copilului a înaintat autorităților vizate de subiect recomandările respective.

În scopul asigurării respectării drepturilor și libertăților copilului, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului este în drept să acționeze din oficiu, pentru a asista copilul aflat în dificultate sau în situații de risc, fără a solicita acordul părinților sau al reprezentanților legali.

Astfel, pe parcursul anului 2017, Ombudsmanul Copilului s-a sesizat din oficiu în 19 cazuri, în care s-a atestat încălcarea dreptului la sănătate –

4; dreptului la educație - 3; protecție fata de abuz si neglijare -9 și dreptul la familie – 3.

Sesizările din oficiu au fost urmare a publicării informației despre minori sau/și cu implicarea minorilor din mijloacele mass-media, rețelele de socializare și în baza informației obținute de la Linia Verde „Telefonul Copilului” (0 800 11116).

**Apelurile telefonice la Linia Verde „Telefonul Copilului”
(0 800 11116) în anul 2017**

Dreptul pretins încălcat	Adult	Co-pil	Ur-ban	Rural	Total
Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică	3		3		3
Dreptul la apărare	10		6	4	10
Dreptul la libera circulație	5		3	2	5
Dreptul la viață intimă, familial și privată	21	2	11	12	23
Dreptul la informație	2		2		2
Dreptul la învățătură	21		10	11	21
Dreptul la ocrotirea sănătății	8		4	4	8
Dreptul la muncă	1			1	1
Dreptul la proprietate privată și protecția acesteia	2			2	2
Dreptul la asistență și protecție socială	22	1	9	14	23
Protecția familiei și a copiilor orfani	4		1	3	4
Ocrotirea mamei, copiilor și a tinerilor	1		1		1
Protecția persoanelor cu dezabilități	2			2	2
Dreptul la petiționare	1			1	1
Protejarea de abuz și neglijare	18		6	12	18
Tortura și privarea de libertate	2		2		2

Pe parcursul anului 2017 în cadrul Oficiului Avocatului Poporului au fost înregistrate 126 de apeluri telefonice la Linia Verde „Telefonul Copilului” (0 800 11116). Din numărul total de apeluri, 123 au parvenit de la adulți și doar 3- de la copii.

Datele statistice denotă faptul că în mare parte cetățenii solicită consultație juridică în vederea protecției copilului în caz de violență față de acesta, privind dreptul la asistență socială necesară, fie cu probleme legate de dreptul de a beneficia de pensie de întreținere.

Spre examinare au fost preluate 5 cazuri (violență în familie/încălcarea graficului de întâlniri de către un părinte /refuzul de a întreține copilul /stoparea indemnizației de tutelă).

Este necesar de menționat că adesea la Linia Verde „Telefonul Copilului” (0 800 11116) persoanele solicită consultație juridică și nu neapărat în aspecte ce țin de drepturile copilului.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului constată că se atestă faptul că numărul de apeluri la Linia Verde „Telefonul Copilului” (0 800 11116) este mic, mai ales de la copii, deoarece apelul poate fi efectuat doar de la un număr de telefon fix, dar și din cauza insuficienței mediatizării a acesteia.

REPORT

OBSERVANCE OF CHILD RIGHTS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN 2017

CHISINAU, 2018

This report has been produced and published
with the financial support of UNICEF (Moldova)

CONTENT

RIGHT TO LIFE, SURVIVAL AND DEVELOPMENT	84
RIGHT TO NAME AND CITIZENSHIP	91
PROTECTION OF CHILDREN WITHOUT FAMILY AND THE RIGHT TO NOT BE SEPARATED FROM PARENTS	98
RIGHT TO HEALTH	107
RIGHT TO EDUCATION.....	113
RIGHTS OF CHILDREN WITH DISABILITIES	121
RIGHT TO OPINION AND CIVIL LIBERTIES.....	128
PROTECTION AGAINST ABUSE AND NEGLECT	136
ADMINISTRATION OF JUVENILE JUSTICE	143
SITUATION OF CHILDREN IN DETENTION INSTITUTIONS	148
ACTIVITY OF THE PEOPLE’S ADVOCATE FOR THE PROTECTION OF CHILDREN’S RIGHTS IN NUMBERS IN 2017.....	154

RIGHT TO LIFE, SURVIVAL AND DEVELOPMENT

The protection of the right to life is enshrined in international norms, first of all, but also in the internal rules of law, given the importance that a person's life presents not only to her but also to the whole society. Thus, Article 3 of the Universal Declaration of Human Rights states that „everyone has the right to life, liberty and security of person”. Article 6 of the International Covenant on Civil and Political Rights states that „The right to life is inherent in the human person, and must be protected by law, and no one can be arbitrarily deprived of life”. European Convention on Human Rights¹ guarantees the right to life of any person but at the same time regulates the cases in which it may be affected. Also, the UN Convention on the Rights of the Child², provides in Article 6: „States Parties recognize that every child has the inherent right to life. States Parties shall ensure to the maximum extent possible the survival and development of the child”.

At national level, the Republic of Moldova guarantees the right to life through the Constitution of the Republic of Moldova, Article 24³ and the Law on the Rights of the Child no. 338 of 15 December 1994⁴, which in Article 4 provides for the obligation to recognize the child's right to life and physical and psychological inviolability.

Analyzing the problem of the alignment of the national legislation with the international provisions in the field of child rights protection, the People's Advocate for the Rights of the Child considers that the state has largely fulfilled the obligations of conformity of the national legislation with the rigor stipulated by the international bodies to which the Republic of Moldova is a party.

The UN Committee on the Rights of the Child submitted in the Republic of Moldova some recommendations on the right to life in 2017⁵:

- To strengthen its efforts to reduce the high levels of poverty among children, especially among children with disabilities, single-parent households, rural families, families with more than three children

¹ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=285802>

² <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356341>

³ http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731

⁴ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311654>

⁵ http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

and Roma families, including by increasing benefits, ensuring equal access to social programs, including for housing;

- To strengthen the capacity of the Social Support Service for families with children to provide adequate social services with particular attention paid to children living in poverty in rural areas;
- To improve all social protection programs to further improve children’s outcomes and poverty reduction strategies in order to establish a coherent framework for identifying priority measures against the exclusion of children, especially those in vulnerable situations, and to rationalize the eligibility criteria.

The Children’s Ombudsman welcomes the state’s actions to ensure respect for the child’s right to life, but considers it imperative to point out some gaps in this chapter.

The events consumed in early 2017 that are significant by the suicide of many children who were involved in the online game „Blue Whale”⁶ shows low efficiency of measures taken by the state authorities in the protection of children then they are in the online space. National institutions must strengthen actions to prevent and counteract the risks to children that may occur when navigating in the virtual space.

Year	Suicide attempt			Suicide		
	Under 13 years of age	13-16 years old	17-18 years old	Under 13 years of age	13-16 years old	17-18 years old
2012	2	73	33	7	11	6
2013	8	59	20	1	12	4
2014	4	51	41	0	14	6
2015	6	64	33	4	3	3
2016	4	88	40	6	14	13
2017	10	76	31	1	14	3

A revision of the legislative framework governing this area is needed. Internet safety must be a priority for the competent authorities in order to ensure the best interests of the child.

The Children’s Ombudsman also addressed this issue in the Report on the Observance of Human Rights in the Republic of Moldova in 2016 as well as during the year 2017, it is necessary to mention in this context the

⁶ <https://observator.tv/social/detalii-cutremuratoare-in-cazul-adolescentilor-si-nucigasi-din-chisinau-victime-ale-jocului-balena-albastra-ultimele-mesaje-date-de-cei-doi-202100.html>

alarming findings of the Special Commission created by the Parliament of the Republic of Moldova to examine the situation in the field of prevention and combating the phenomenon of suicide among children and young people. The Commission mentions that the act of suicide and suicidal behavior are not defined in any policy document, only the Criminal Code criminalizes the actions of determination to suicide. Legislation of the Republic of Moldova has not been and does not include attributions of the central and local public administration authorities in the field of suicide prevention. In the absence of exhaustive regulations, the so-called preventive actions were sporadically achieved and lacked continuity. In the absence of policies, no services have been created in this way, and the People's Advocate concludes on a stringent need to re-evaluate national policies at the given chapter.

However, the Children's Advocate noticed a reaction from the central authorities by conducting raids to monitor the risk areas by police bodies and the issue by the Ministry of Education, Culture and Research of a circular on activities to prevent suicide in educational institutions, which refers to the normative acts in force, lists the actions to be taken in such cases and recommends several useful online sources.

Despite the situation at the policy level, the Children's Ombudsman notes a change in the attitude of civil society by organizing in 2017 various events, including those supported by the media, to carry out actions to prevent suicide, to maintain a hot line and addressing these issues by journalists.

An alarming situation regarding the protection of the right of the child to life is also the abandonment of the newborns by their parents in places that pose a threat to the life and health of children. From the investigations and monitoring carried out by the Children's Ombudsman, we find that the given situation is based on several factors of development. The state does not have a viable planning and family support policy that could guarantee newborn babies a happy future with their parents. Another cause underlying this problem is the increase in the number of „children who give birth to children”.

Public authorities have not developed a sexual education policy that would provide children with the necessary information about a healthy and beneficial relationship between children of different gender. At present, the Criminal Code of the Republic of Moldova, in the light of the provisions of Article 163, regulates the sanction for the endangerment of the person but, in our opinion, this provision is not sufficient to ensure respect for the best interests of the child in this matter.

The Ombudsman notes the need to implement viable mechanisms that would ensure that children are no longer found in the street.

Also during the year 2017 the Children's Ombudsman was also concerned about the issue of respecting children's right to life in road traffic. Analyzing the given issue, the People's Advocate notes that national authorities have taken certain steps to ensure the safety of children in traffic (installation of special signaling devices, lighting of pedestrian crossings, installation of speed limiters). However, we note that these actions have failed to resolve significantly the situation. The People's Advocate for the Rights of the Child believes that the competent authorities have to tighten the normative framework for the attestation of the drivers. It is also necessary to develop at national level a policy to promote safety in road traffic.

Another issue raised by the People's Advocate for the Rights of the Child, in the context of guaranteeing the right to life and development of the child, is the situation of children up to 3 years of age living together with their mothers in detention facilities. On 23 March 2017 the People's Advocate for the Rights of the Child, together with UNICEF representatives, made a working visit to Penitentiary No.16 Pruncul. The members of the commission visited the spaces predestinated for mothers with children up to 3 years of age and the hospital working within the institution. As a result of the visit, it was found that there is no pediatrician to work in the institution, which could offer specialized consultations to the children in the penitentiary. Also, the institution is not supplied with drugs intended for children, non-governmental organizations and charities are the ones which provide them at the request of the institution's administration. The administration of the penitentiary confirmed the lack of budget allocations for the maintenance of children who up to the age of 3 are with their mothers in the detention facility. During the year 2017 the Children's Ombudsman also monitored the situation of children up to 3 years old from Penitentiary No. 7 Rusca, where there were 12 children.

We mention that the situation of the children in both detention facilities is similar and needs to be rectified urgently. In this regard, the People's Advocate for the Rights of the Child has submitted several recommendations to the Department of Penitentiary Institutions and the relevant Ministry in order to change the situation of these children:

- Proposals to the Parliament and the Government on the need to create a separate budget line for the children concerned should be submitted, if a decision is made on the maintenance of children and further in detention facilities until the age of 3 years.

- To analyze the possibility to reduce the term of stay of children in the detention facility until the age of 1 year,
- To ensure the deprivation of liberty institutions with mothers with children up to 3 years old with pediatricians.

The Children's Ombudsman, during the year, also addressed the issue of coverage by journalists of information on children. The Ombudsman considers that the media have an indispensable role in the mediatization of child rights violations and safety, privacy, security, education, health and social protection of children and all forms of exploitation. At the same time, the People's Advocate for the Rights of the Child recalls that any informational message must take into account the basic rules in the mediatization of a case which subject is related to children; the media should not interpret and report on children's circumstances just as isolated events but should talk about the phenomenon by analyzing the causes of these events.

The People's Advocate for the Rights of the Child mentions that he is open to collaborating with the media in order to defend and promote the rights of children and to ensure their respect at national level.

The People's Advocate for the Rights of the Child emphasizes that children themselves are disturbed by the content and the quality of news concerning them, of which the children communicate to the Ombudsman during his visits in the territory. Children mention that the material, especially news with subjects related to children, are predominantly negative, reflect children in critical situations, victimize or remit them, do not respect the privacy of the person, damage the image of the child and of the family. The children also shared with the Ombudsman that the number of programs (news) with or about children with a positive content is extremely low compared to negative content.

The Press Council found that at least 10 TV sites and TV stations violated deontological norms in reflecting the subject of abuse committed on a minor in the Ialoveni district. In the pictures presented by the media institutions appears a girl verbally and physically assaulted by some young people in a kindergarten. Two of the five notifications examined in the Press Council meeting on 6 October 2017 concerned specifically violations of deontological rules for the protection of minors. Some press institutions reflect online gaming issues that could induce teenagers to suicide.

In the context of ensuring the right to life and child development, the People's Advocate for the Rights of the Child notes the following system deficiencies: the state does not fully assume the obligation to support

families with children at risk; the collaboration between the local public authorities of 1st level and 2nd level is inefficient and poorly developed; local 1st level authorities do not have consolidated capacities to establish partnerships with local and republican non-governmental organizations, economic agents and decentralized or deconcentrated services in order to develop social services in line with people's needs; the number of local non-governmental organizations which are active on the social service delivery segment is very small; intersectoral collaboration mechanism does not work effectively; cooperation mechanisms between public authorities and beneficiaries are poorly developed.

RECOMMENDATIONS:

- The best interests of the child should be the main argument in solving any problem related to the respect of the rights of the child.
- The Government of the Republic of Moldova shall identify financial resources to meet the needs of socially-vulnerable families raising and educating children in correlation with the minimum subsistence, including for the payment of indemnities to uninsured persons.
- Employing within the local public authorities of 1st level the specialist for the protection of children's rights, according to the ***Law on the Special Protection of Children at Risk and of Children Separated from Parents*** no. 140 of 14.06.2013;
- Development of placement services for mothers with children, creation, development of nursery system;
- Strengthening partnership relations between the Directorates of Social Assistance and Family Protection with families at risk;
- Development of mechanisms to monitor how beneficiaries manage social assistance;
- Developing an automated information system on social assistance for families with many children;
- Further implementation of the provisions of the Intersectoral Strategy on the Development of Parental Skills and Competencies for 2016 - 2022.
- Including ***Child Safety*** component as a priority integral part of the National Security Strategy;
- To ensure the protection of the child's identity and the non-disclosure of personal data that may expose it in public in an unfavorable light, confidentiality must be strictly observed, especially when the

child or his / her parents are victims of violence, trafficking in human beings that are in conflict with the law, or suffer from deep suffering;

- Promoting / encouraging positive topics that highlight the child's personality and successes. It is necessary that in the children's materials to be asked and heard and presented the voice / opinion of the child over the decisions that concern him, which affects his / her everyday life;
- The media's renouncement from the sensational, narrow approach of the subject in favor of case analysis, of the complexity of the phenomenon and the causes that have caused certain facts or situations;
- Study and use by journalists of international standards in the field of personal data protection.

RIGHT TO NAME AND CITIZENSHIP

This right is provided by Article 7 of the Convention on the Rights of the Child, Article 28 of the Civil Code and Article 55 of the Family Code of the Republic of Moldova, which stipulate that every child must be registered immediately after birth and have a name. The right to name and citizenship is a subjective right and its harming results in successive violations of other rights, such as the right to health, social assistance and protection, education, etc.

In the opinion of the Human Rights Committee, the child must have a name and the right to acquire a citizenship, these being special measures of protection and recognition of his / her legal personality. Birth registration is the first recognition of the child's existence, it is the recognition by the state of the importance of each child in its own right and its legal status. Birth registration is an essential element of child-related planning - that is, the demographic base on which different strategies can be developed. Registration at birth is a means of guaranteeing the other rights of the child: benefiting from state-owned facilities, protection by setting age limits (employment, enlistment in the army or criminal liability) and the prevention of child trafficking and infanticide.

Despite the fact that in Moldova the registration of children at birth is an obligation of parents or representatives of the child, and the issue of birth certificates is free, the **issue of children without name** remains of major importance.

Although there is a legal framework, state authorities with competences in this area do not intervene in time and with sufficient and effective measures to document the child, therefore these children are not able to benefit from social, medical assistance, they are not to be part of the educational system and unable to engage in work, etc.

Non-documentation of children was the main subject in the **Thematic Report on the observance for children's rights to name and citizenship** carried out by the People's Advocate for the Rights of the Child in 2017, which purpose was to report on the legislative shortcomings faced by law enforcement officers in the documentation as well as adaptation to the existing social reality.

According to the authorities, the reasons for non-registration of the child born in the Registry of Civil Status Documents, in most cases, is caused by the lack of identity papers or their irresponsibility. Other caus-

es of infringing the right to name of the child through non-registration of the birth of the child are:

- Disagreements that occurred when establishing the child's paternity;
- The refusal of the former husband of the mother to submit the statement of consent of removal of the paternity presumption, under the conditions provided by Article 47 paragraph (3), (4) of the Family Code;
- Parents insistence to record the birth of the child according to their domicile and subsequent lack of responsibility for declaring the birth to the civil status body;
- Loss or damage to the act confirming birth;
- Parental disagreement on the assignment of IDNP personal numerical code, often for religious reasons;
- The plurality of the citizenship of the parents, which creates difficulties in the process of registration of the births registered in the Republic of Moldova, compared to those not subject to registration. In these cases, the parents initially register the birth of the children at the diplomatic missions of the foreign states which citizenship they hold, and subsequently transcribe the civil status act to the Civil Status Offices of the Republic of Moldova;
- Child abandonment outside medical institutions;
- Illegal introduction of children on the territory of the Republic of Moldova.

In 2017, according to the information gathered, there were **169 children without unidentified identity** at the local guardianship record, with 176 less compared to 2013. Of the total number of undocumented children in 2017, 78% are raised by biological families, and 16% - in placement services. According to the age criteria, the chart is the following:

- 31% of children are aged 13 - 17 years;
- 27% - aged 8 - 12 years;
- 23% - aged 4 - 7 years.

These data reconfirm the negligence of the guardianship authorities who know that these children come from vulnerable families where parents ignore the rights and interests of the child but do not intervene to document the child. The neglect of the competences allowed by these authorities is more evident in the case of undocumented children who are in placement services. It is certain that the child is in the eyes of the authority, however, the authority does not take measures to document the child.

This example is eloquent to illustrate a state of affairs existing for undocumented children. Often the documentation of these children is possible and is within the rigors of the law, but there is no desire for state officials to see behind the bureaucratic procedures the fate of children whose rights are violated, including due to the lack of documentation. Regretfully, in several cases the bureaucratic machine was put into movement to the intervention of the Ombudsman's authority, although the solutions were obvious and it was only necessary for the official to act in the spirit of the law, in the best interest of the child, to look in a wider perspective than the one offered by departmental papers.

Another problem in the area of child non-documentation relates to the situation when the child is in the educational system, the teachers know that he / she does not have identity documents, but do not notify and do not request the intervention of the guardianship authority. Thus, in the petitions examined by the Ombudsman were encountered situations when the child is already completing the gymnasium, but because he / she has no identity papers, he / she cannot continue his / her studies or cannot be employed or benefit from certain facilities.

In the situations described, the big part of guilt is that of parents who are irresponsible and delay the birth registration of children. More complicated are the cases where neither the parents of these children have identity papers. Here, the main role lies with the guardianship authority, which has the responsibility to empower parents and guide / assist them in the documentation process. The period of the person's documentation is essential if the child is to become / or has become a parent. When the procedures for establishing identity are delayed, a vicious circle is created: the parent without identity papers - without identity papers, the child will not be able to perfect the documents until the parent's papers are perfected.

Full responsibility for child documentation lies with the guardianship authority in the situation of the abandoned child, which requires urgent intervention to determine the status and form of protection.

Children and adults without identity remain potential victims of exploitation and trafficking in human beings.

Failure to ensure the right to name and citizenship of the child leads to the violation of other rights, namely:

- Government has the quality of insured, that is, compulsory health insurance for preschool children, pupils, children not enrolled in the educational process up to the age of 18, but medical services are to be granted under an act confirming the identity of the child;

The Children's Ombudsman was notified by the guardianship authority of a local community about the failure to document two Roma children. The guardianship authority affirmed that for 15 years it has made efforts to document these children, but efforts have resulted in total failure. The Children's Ombudsman intervened with the authorities responsible for documenting children. During the examination of the case, it was found that the delay in solving the situation of the children was due to the maladministration between the authorities, the authorities „self-exempting itself” and blaming another authority.

The Children's Ombudsman was addressed by a mother whose child was not documented. The child was born at home, the parent received the act stating the birth, but soon lost it. At the age of 12, the child was placed at a boarding school for orphaned children and without parental care. For two years, the administration of the boarding school as well as the local guardianship authority were aware of the fact that the child had no identity papers but did nothing to solve the problem.

Mother stated that she had addressed the guardianship authority to get support in documenting the child, but without any results, on the other hand, the guardianship authority claims the mother's lack of interest in documenting the child. The child has received identity papers only as a result of the People's Advocate for the Rights of the Child.

- The state guarantees the right to education to all children until they reach the age of 18. On the one hand, the educational institution includes the child in the education process, in order not to damage his / her right to education, on the other hand, at the end of the gymnasium cycle, the student is unable to obtain the Gymnasium Studies Certificate in the absence of an act, confirming his / her identity;
- For orphaned children and those under guardianship / trusteeship, the state, in order to ensure the right to social assistance and protection, approved the temporary rules for money spending for students in vocational and crafts schools, secondary specialized and higher education institutions, boarding schools and children's home. The financial means are granted on the basis of the document confirming the identity of the orphan child or of the child under guardianship / trusteeship;

- The individual acquires the work capacity at the age of 16. At the same time, the person can conclude an individual labor contract at the age of 15 if, as a consequence, there will not be endangered his / her health, development, training and professional development. To avoid exploitation of children through work, and to comply with the legal provisions that prohibit undeclared work the employment of the child in the workplace is to be done on the basis of an identity document;
- In order to ensure a minimum guaranteed monthly income for disadvantaged families, the Law on Social Welfare No. 133 of 13 June 2008 was adopted. The social assistance applicant, together with the application for social assistance, is to present the identity documents of all family members. Based on demand, identity papers and family composition, family income will be determined and the amount of social assistance will be established. The amount of minimum guaranteed monthly income for each family member is determined from the minimum guaranteed income for the applicant, for another adult family member, for each child, etc. In the absence of identity documents of family members, the amount of social assistance will be determined differently from the real needs of the family;
- In the absence of an identity document, a young person cannot be admitted to the driving license exam and cannot obtain a driving license.
- In the absence of a document confirming the identity, the child is restricted to the right to free movement (when entering and leaving the country).

However, although the absence of the identity document of a person restricts the assurance of more rights, this is not an impediment to the child's detention, arrest or condemnation. The person who has committed an injurious action is to be held accountable. In such cases, at the request of the competent authorities, a provisional identity card is issued to the person detained or in retention on demand.

Statistical data tells us the number of children without identity that are in the view of the authorities and not the real number of children to whom the right to name and citizenship is not ensured.

The cases of children whom the right to name and citizenship is still not ensured are on the record of the authorities for a number of years and are among the most complex.

Access to child care and assistance services is conditional upon ensuring the right to name and citizenship.

The situation regarding the documentation of the children from the left bank of Dniester river remained the same in 2017, there is no state mechanism for monitoring the process of documenting the persons in the region controlled by the unconstitutional authorities and the problems faced by the children have not changed.

In this context, the Children's Ombudsman welcomes the adoption of Law No. 310 of 22.12.2017 on the completion of Law No. 100/2001 on civil status acts which provides that: „Civil status facts produced and registered in the localities on the left bank of the Dniester River and Bender municipality (Transnistria) may be certified by the issuing of civil status documents by the competent authorities of the Republic of Moldova if their registration occurred under conditions similar to those regulated by the legislation of the Republic of Moldova.”

Taking into account the problems faced by parents, legal representatives of children and / or representatives of guardianship authorities in the process of documenting children, the following **RECOMMENDATIONS** are proposed to improve the situation:

1. Decrease in state fees for issuing the birth certificate for late registration and reduction of the birth certificate period from 30 days to 10 days;
2. Making efficient the activity of the inter-sector cooperation mechanism on the segment of respecting the child's right to name and citizenship;
3. Establishing / streamlining the mechanisms responsible for population recordings at local level;
4. Funding of the specialist in the protection of child rights from the state budget and not from the local budget;
5. Parents' accountability by guardianship authorities in documenting the child and involving parents directly in the documentation process;
6. Elaboration of a national policy on stimulating documentation of Roma people;
7. Creating a viable mechanism that will guarantee the right to name and citizenship and to children from the left bank of the Dniester River;
8. Identifying solutions for parents who, for religious reasons, refuse to document children because of IDNP attribution;

9. Intensifying efforts to monitor and keep the record of future mothers, particularly of those from vulnerable families and / or non-educative families as well as ensuring postnatal child supervision;
10. Ensuring the schooling of children without identity papers.

PROTECTION OF CHILDREN WITHOUT FAMILY AND THE RIGHT TO NOT BE SEPARATED FROM PARENTS

In the provisions of Articles 9 and 20 of the *UN Convention on the Rights of the Child* the State's powers to grant special protection to children who are deprived of the family environment or parental care are found. As well as the obligation to prevent child abusive and forced separation from their parents, except when the stay of the child in the family environment is contrary to the best interests of the child.

At national level, the Republic of Moldova implemented the provisions of the Convention under the *Law on the Rights of the Child* no. 338 of 15 December 1994, which in Articles 16 and 17 provides for the right of the child to habitation in the family, as well as the rights of the child living separately from parents. Also, the Republic of Moldova adopted the *Law on the Special Protection of Children at Risk and Children separated from Parents*, no. 140 of 14.06.2013, which establishes the procedures for identification, evaluation, assistance, referral, monitoring and record of children who have remained temporarily or totally deprived of parental care.

Analyzing the conformity of national legislation with international standards, the People's Advocate for the Rights of the Child considers that the Republic of Moldova partially fulfilled the obligations assumed with the ratification of the Convention. In support of this idea, the UN Committee on the Rights of the Child presented in 2017 to the Republic of Moldova the following recommendations for improving the situation of child's rights in the segment of children deprived of parental care and of children separated from their parents:

1. To take all appropriate measures to ensure the care and maintenance of these children; to consider the adhering to the Hague Convention of 19 October 1996 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children, the Hague Convention of 23 November 2007 on the International Recovery of Child Support and Other Forms of Family Maintenance and the Protocol of 23 November 2007 on the Law Applicable to Maintenance Obligations.

2. To improve the enforcement of the Law on the Special Protection of Children at Risk and Children Separated from their Parents by providing adequate funding and an adequate number of qualified staff, to strengthen the co-ordination between all service providers within the guardianship authority and to further review the regulations, framework and minimum quality standards to ensure their full compliance;
3. To continue to support and facilitate family-type care for children whenever possible, including by increasing the financial assistance for families affected by poverty, so that a child should never be removed from parental care simply because of financial and material shortcomings, both in law and in practice; to strengthen prevention services, including through the implementation of the National Parental Training Program and through psychosocial interventions for addressing alcoholism in the family, with a view to continuously reducing the institutionalization of children;
4. To further extend alternative care services, including placement services in the family of the professional parental assistant and family-type family homes, and to ensure their availability in all regions of the State Party, particularly for disabled children, those aged 0-3 years and those whose parents have emigrated abroad.
5. To ensure adequate support for children leaving the care system, including by providing housing, in accordance with the Law on the Rights of the Child No. 388 of 15.12.1994 and the Law on Housing no. 75 of 30.04.2015, and by other support services to help them in the transition to an independent life;
6. To increase the number of social assistants involved in attracting programs to identify children at risk from all regions and link these children with appropriate child protection mechanisms.
7. To ensure the accreditation of all providers of alternative care services through the National Accreditation Service for Social Services Providers and their adequate supervision by the state, including regular examination of the placement of children in alternative care, and to monitor the quality of such care in particular by creating accessible channels for reporting, monitoring and correcting ill-treatment of children;
8. To take urgent action to ensure the children staying in prison with their mothers adequate living conditions for the physical, mental, moral and social development of children and to seek alternative

measures to institutionally isolate pregnant women and mothers with young children, whenever possible.

The People's Advocate for the Rights of the Child, monitoring the way the state protects children without families and realizes their right not to be separated from their parents, concludes that state authorities have admitted more violations in this area which must be removed or corrected. Children deprived of parental care are the most vulnerable group of children and require increased attention from the authorities. Regarding children left without parental care, we cannot speak of violation of only one right, because usually the violations of the rights of these children form a continuous and perpetual chain. Thus, the trusteeship authorities with competences in this compartment are to strengthen their capacities to identify in time, assess in all aspects, provide the necessary assistance, refer to the services concerned, systematically monitor children at risk in the purpose of preventing the separation of children from parents as well as for family integration where the separation occurred.

Throughout 2017, the People's Advocate for the Rights of the Child noted with concern that the implementation of the child protection system is a lacuna that does not fully correspond to international standards. The reasons why children are deprived of parental care are diverse (emigrated parents, detained parents, divorced parents, deceased parents, abandoned children, unaccompanied immigrant children, children in the streets, etc.). The National Assistance and Protection System should ensure that it grants to all these groups of children a treatment without discrimination and which covers the needs of each child left without parental care.

Some of the most vulnerable are children whose parents have committed criminal offenses and are sentenced to custodial sentences. In such cases, children are often stigmatized by society and are associated with parents who have committed the crimes. The People's Advocate for the Rights of the Child notes from the examined applications that in such cases children can be neglected by both relatives and authorities, with situations where the children follow the way of the parents, and later they reach the bank of the accused. It is known that the punishment of the parent negatively affects the child, without having any blame. The effects can be the most serious, in all its aspects and with consequences for the rest of their life.

During the visits to the detention places made by the People's Advocate for the Rights of the Child, the detained parents have informed him several times on the negligence of the guardianship authority, which ei-

ther did not determine a form of child protection and does not provide support and services he / she needs, either the authority does not know or „pretends” that it does not know about the detention of the parent who has been in prison for many years. Investigating the situations described, the Children’s Ombudsman found that the facts invoked were confirmed, and it is regrettable that the authorities intervened only after the Children’s Ombudsman has been notified, despite the fact that the identification, assessment and assistance of children at risk is the direct attribution of guardianship authority.

The Children’s Ombudsman was also informed by the detainees about the fact that during the period of detention the guardianship authority requested the court to deprive them from the parental rights. In these cases, the Ombudsman intervened in the court with conclusions according to the duties established by Article 25 paragraph (3) of the Law on the People’s Advocate (Ombudsman) in the best interest of the child in order not to separate him / her from his / her parents. In this compartment the Children’s Ombudsman also warns the guardianship authorities about the necessity of knowing and observing the provisions of the Decision of the Plenum of the Supreme Court of Justice „On the Judicial Practice of Examination of Civil Matters on the Deprivation of Parental Rights” stipulating that persons who do not exercise their parental rights due to circumstances beyond their control may not be deprived of parental rights. In the described situations, the parent who is in detention and is not able to work because of health problems, because of the lack of work or cares for a child up to three years, as well as in other motivated situations, is unable to maintain his / her children left at home. Again there is evidence of a violation by the guardianship authority that must provide support and assistance to the child and help him or her to overcome the difficult situation marked by the lack of parent, but in no case to take measures that would lead to his / her separation.

In this context, the UN Committee on the Rights of the Child recommends that the Member States in this chapter establish a viable mechanism that will ensure that the child for as long as it is impossible to join his / her parents in a friendlier climate which will be aimed at facilitating his / her integration into society without being overshadowed by the actions committed by his / her parents. The Committee also points out that the given circumstances should not in any way prevent the child from communicating more with his / her detained parent, a serious violation in the Committee’s view is the attempts of the national authorities of the states to deprive the private person of the freedom of parental rights and to declare the child as the subject of national / international adoption.

The Children's Ombudsman considers these notifications to be imperative and appeals to the competent authorities to review the national child protection mechanism and bring it in line with the highest international standards in the field.

Another situation in the given segment is the situation of children whose parents have left the country for long term and have not designated a legal representative of the child during his / her absence. There are frequent cases when children are left alone or, at best, at the expense of their grandparents, relatives or known persons. This situation is contrary to the best interests of the child and represents an enormous risk to his / her life and development and leads to violation of the child's rights under the Convention. The People's Advocate for the Rights of the Child believes that the state must strengthen the national mechanisms to make responsible the parents who go abroad to avoid situations where children without parental care have no legal representative. From the applications addressed to the People's Advocate for the Rights of the Child, we find that in many situations the trusteeship authorities, within the territorial range that they administer, do not know the exact number of the children left without parental care due to the departure of their parents abroad. This situation can lead to child marginalization, school dropout and even danger to the child's life. The UN Committee on the Rights of the Child recommends the states experiencing a massive number of migrant populations to create viable mechanisms for the registration and protection of children who are temporarily left without parental care.

From the notifications received by the Children's Ombudsman, as well as from the audience of citizens and telephone calls, it was found that the guardianship authority does not establish a schedule of meetings with the child or establishes it after multiple addresses and insistence from the parent who lives separately from the child, although national legislation stipulates the parent's right to communicate with his / her child . In establishing the schedule of meetings it does not take into account the particularities and needs of the child's age, the activities in which the child is trained, where and with whom and under what circumstances he / she is going to spend the time for meetings. Often, the expected time for meetings is too short, or meetings take place in the presence of both parents who are in conflict, creating stressful situations for the child. Similarly, it is found that the decision on how the child will meet his / her parent is taken by a single specialist who is not always impartial, who does not discuss with both parents and does not listen and does not take into account the child's opinion. In many cases, the content of the decision is

unclear or formal, lacking relevant allegations that served as a basis for establishing a schedule for meetings

In the opinion of the Children's Ombudsman, these shortcomings are due to the fact that the guardianship authorities do not have an administrative act that would provide for the standardized procedure for establishing appointment charts, applicable to all tutors, and the specialists do not have the skills and training necessary to react promptly to conflicting situations that arise between parents when drawing up the chart. The lack of a psychologist within the Departments of Social Assistance and Family Protection is also considered a deficiency in this segment, which is imperative in parental litigation regarding child raising and education. In most cases, parents do not take into account the psycho-emotional state of children as a result of their separation and use the child as a „revenge mechanism” in the conflict between them.

In the Children's Ombudsman's view, there were situations where one of the parents goes abroad by taking the child with him / her without the consent of the other parent, these actions being qualified as child stealing and his / her illegal removal from the country. These actions of parents directly affect the development of the child and lead to violation of the right to protection of the child.

Undoubtedly, in order for a child to feel protected and develop a sense of security in the future, it is absolutely necessary for his / her family to create an environment that offers emotional safety. Parents are responsible for forming secure attachment relationships by giving the child the love and respect he or she needs by being available, open to his / her needs and able to respond genuinely to them, especially in critical cases. Thus, the child knows that regardless of the situation, the parents will be present, support or defend him / her and the child will receive the attention he or she needs.

A consequence of the unfavorable climate in the family is the situation when children leave home and choose to live in the street. At present, the exact number of street children is unknown, and most of the actions taken by the responsible authorities are not enough to keep the child at his / her parents' home or in the placement center, these being effective for a short period of time, finally, the child goes out again in the street.

One year after the first approach to the problem of street children, the People's Advocate for the Rights of the Child attests that the actions taken by the public authorities did not make any changes to this chapter. Respect for rights and protection of the child in a street situation is a matter that must be a priority for all the institutions concerned on this subject and which requires an immediate solution.

Currently, in the record of the Chisinau territorial guardianship authority, there are 393 children in conflict with the law, 209 children with deviant behavior (with the risk of committing crimes), 77 re-socialized minors the atonement of punishment, 164 - children from socially vulnerable families, 69 - children who have dropped out of school, 33 - children who stray and other categories of children at high risk . Children in street situations usually come from socially vulnerable families. In most cases, families are single-parent families, alcohol is consumed in many families, and violence is being practiced, with the parent having an anti-social lifestyle, so parents do not serve as a model of behavior and do not represent authority for the child.

Another category is the orphaned children following the death of their parents or those left without parental care as a result of abandonment or the deprivation of parents' rights, and the legal representatives (relatives, grandparents) are not able to control the children.

From the analyzes and statistical data of the authorities it is found that those children who were taken from the street and accommodated in the placement centers or returned to the parents / legal representatives, soon return to the street.

The People's Advocate for the Rights of the Child considers that the phenomenon of returning of the children to the streets is caused by the fact that the public authorities with attributions in the field do not develop and place the child and the parents in special programs of education and behavior change and the measures taken and the support financial support from the state are not enough to reduce poverty and, in some cases, the resocialization of families abandoned by children.

At the same time, the Children's Ombudsman notes that the state does not have strategies and standards for working with children to prevent antisocial behavior, and reiterates the lack of the child protection specialists in the Law on the Special Protection of Children at Risk and concludes that the system of child protection is incomplete and prejudicial. The mayor, as a local guardianship authority, fails to keep in view the child rights protection segment as a guardianship authority, and the community social assistant, who has taken over the responsibilities of the child's rights specialist, is professionally trained to assist adults and not the children. The lack of financial sources in the local budgets is the main reason invoked by mayors to justify the failure of this specialist.

The People's Advocate for the Rights of the Child has repeatedly invoked the necessity to modify the legal framework for including the specialist for the protection of the rights of the child in the scheme of assigning the territorial guardianship authority, with salary from the state

budget, in order not to allow a discriminatory approach of child protection in relation to that of the adult beneficiary.

The Children's Ombudsman welcomes the decision of the Government of the Republic of Moldova to assume the payroll of specialists for the protection of child rights from the state budget, starting with 1 January 2019, and intends to monitor the implementation of this provision.

During the year 2017, the People's Advocate for the Rights of the Child was informed about the issues related to the lack of status and form of protection for children left without parental care; the lack of a mechanism for early identification of parents intending to leave abroad and insufficient information to parents on the obligation to appoint a legal representative for the child and communication with the local guardianship authority; the lack of a unified database of children who are left without parental care after the parent leaves the country or abandons him / her; deficiencies in the exercise of the powers of the guardianship authorities in the identification, evaluation, assistance, referral, monitoring and recording of children who have been temporarily or permanently left without parental care; infringement of the rights of the child to maintain relations with both parents and relatives as a result of establishing their domicile after divorce of parents.

In the context of those mentioned in this chapter, in order to remedy the situation, the People's Advocate for the Rights of the Child shall submit the following **RECOMMENDATIONS**:

1. To train all actors involved in the protection of children's rights following the separation of parents, divorce, on the application of custody judgments, establishment of guardianship, establishment of domicile, drafting charts of meetings (judges, lawyers, prosecutors, employees of guardianship authorities);
2. To sensitize the society on the children left without parental care, to carry out awareness raising campaigns on parents' responsibility to inform the guardianship authorities that they intend to go abroad over a long period of time and to communicate about the person who shall take care for the child;
3. To further strengthen the capacities of the specialists within the guardianship authorities to identify operative, assess in all aspects, provide the necessary assistance, refer to the relevant services, systematically monitor and record the children who have been temporarily or totally deprived of parental care;
4. To develop the Instruction on the procedure of examining and establishing the schedule of meetings between parent and child;

5. Ensure with the unit of specialist in the protection of children's rights the local tutelary authorities and the unit of psychologist - the territorial guardianship authorities;
6. To support and facilitate family-type care of children, including by increasing financial assistance for families affected by poverty;
7. Ministry of Education, Culture and Research jointly with the Ministry of Health, Labor and Social Protection shall develop strategies to prevent child antisocial behavior and strategies for the development of relevant services;
8. To enhance the accountability degree of the authorities working in social assistance, education, health fields, in law enforcement bodies in order to streamline the mechanism of intersectoral cooperation.

RIGHT TO HEALTH

The definition given seventy years ago by the Constitution of the World Health Organization of the right to health is just as current and relevant today: „The enjoyment of the highest attainable standard of health is one of the fundamental rights of every human being without distinction of race, religion, political belief, economic or social condition”.

Protecting the child’s right to health is essential to the identity and mandate of the People’s Advocate for the rights of the child. Guaranteeing the right to health for all children means that they must have access to the health services they need, when and where they need it, without suffering from financial or other impediments. No child has to suffer or die because he / she is poor or because he / she cannot have access to the health services he / she needs. Health is also obviously determined by respect for other fundamental human rights, including access to safe drinking water and sanitation, safe and healthy food, adequate living conditions, and education, to safe living and working conditions. The right to health also means that everyone must have the right to control their own health and their own body, including access to sexual and reproductive information and services, without violence or discrimination. All children have the right to health and must be treated with respect and dignity. No one should be subjected to medical experiments, forced medical examination or prescribed treatment without informed consent.

The protection of the right to health is found in Article 24 of the UN Convention on the Rights of the Child whereby the State assumes a positive obligation to guarantee access to health and medical services, with emphasis on primary and preventive health care, on health education and on reducing infant mortality.

Universal Declaration of Human Rights provides that „Everyone has the right to a standard of living adequate for the health and well-being of himself and of his family, including food, clothing, housing and medical care and necessary social services, and the right to security in the event of unemployment, sickness, disability, widowhood, old age or other lack of livelihood in circumstances beyond his control. Motherhood and childhood are entitled to special care and assistance. All children, whether born in or out of wedlock, shall enjoy the same social protection.”

At national level, the State’s obligation to respect the child’s right to health is enshrined in Articles 4, 11, 12, 15, 29 of the Law on Child

Rights, no. 338 of 15 December 1994, which provides for the physical and spiritual health of the child.

The People's Advocate for the Protection of the Rights of the Child mentions that the Republic of Moldova has largely fulfilled its obligations to align national legislation with international health standards.

However, the Children's Ombudsman opts for a broader approach to the given subject. The right to children's health is a universal right, extending not only to prevention, promotion and health protection services, but also encompasses curative, rehabilitative and palliative actions undertaken in a timely and appropriate manner. The right to health also provides the child with the opportunity to grow and develop to his / her full potential and to live in conditions that enable him / her to meet the highest health standards by implementing programs addressing the underlying determinants of health. A holistic approach by the state to the health sector will make children's right to health a broader framework of international human rights obligations.

The recommendations of the UN Committee on the Rights of the Child of September 2017 encourage the State to strengthen the following areas:

- To continue efforts to ensure access to quality healthcare, in particular to perinatal healthcare and emergency pediatric healthcare in all regions of the State Party, including extending the mechanism of inter-sectoral cooperation in the medical and social fields;
- To improve the national immunization program for preventing outbreaks of preventable diseases by vaccination and to create awareness programs, including campaigns on immunization;
- To ensure that medical institutions are appropriately equipped with qualified equipment, medicines, materials and human resources, especially in rural areas;
- To take further steps to improve the practice of exclusive breastfeeding during the first six months of life, including awareness-raising measures, by informing and training relevant staff, in particular maternity staff, and parents.

The Children's Ombudsman welcomes the actions of public authorities to ensure that the child's right to health is respected, but considers it imperative to mention gaps in this chapter.

The People's Advocate for the Rights of the Child draws attention to the fact that non-observance of professional ethics on the part of doctors and the medical errors causes serious health consequences for children, which often end with the death or disability of the child. A conclusion

determined by the cases investigated by the Office of the People's Advocate indicates that there are enough shortcomings and reservations in this chapter.

These facts have also been confirmed in the Study on the Evaluation of National Policies in the Field of Medical Malpractice and Enforcement of Patients' Rights in the Republic of Moldova, drafted in 2017 by the Institute for Human Rights of Moldova, which concludes that **the number of causes of malpractice increases every year.**

The year 2017, as well as the previous one, has demonstrated **the disastrous state of affairs** in the field of children's nutrition in educational institutions - nurseries, kindergartens and schools, as well as in other educational institutions where children are present. During the extraordinary meeting of the National Council for the Protection of the Rights of the Child, organized at the request of the Children's Ombudsman several issues were discussed: lack of a unique menu adapted to the child's age that would provide healthy growth and development, financial rules for feeding a small child, poor quality of purchased food for the preparation of children's food, lack of a quality control body of prepared meals, non-qualitative and expired food, fraudulent procurement process.

Thanks to the activism of parents, the media analyzed and covered several topics in this chapter. To ensure the quality of food for children in educational establishments and to regulate the feeding process of children and pupils, the Government of the Republic of Moldova approved the Decision „On feeding pupils” no. 234 of 25.02.2005; the Minister of Education issued Order no. 42 of 30.01.2017 „On financial rules for feeding children / students from educational institutions” registered at the Ministry of Justice of the Republic of Moldova no. 1198 of 22.02.2017; the National Center for Public Health elaborated the „Methodical recommendations on the organization of balanced nutrition in children's institutions”, the Minister of Health issued the Order no. 638 of 12.08. 2016 „On the Recommendations for a Healthy Diet and Proper Physical Activity in Educational Institutions of the Republic of Moldova”.

Although it was discussed throughout the year about the necessity of improving the quality of food, we can conclude that in 2017 the financial norms for the feeding per child in the educational institutions increased non-essential. By Order of the Minister of Education no. 42 of 30.01.2017 the provision stipulating financial performance of the parents to provide children with food was excluded.

At the end of 2017, during the XIIIth edition of the National Conference „Anticorruption for Human Rights” organized by the Office of the

People's Advocate, jointly with the National Anticorruption Center, also addressed the topic of fraudulent purchase of food for children.

The unsettled problem of feeding children in the kindergartens of Chisinau municipality has led the Children's Ombudsman and many non-governmental organizations to appeal to parents who want to get involved in solving problems related to children's food in the public kindergartens in Chisinau by providing advice on the forms of parents involvement, monitoring food services, supporting parents in the dialogue with authorities on procurement, and strengthening the skills of parents who want to monitor the process of feeding children in kindergartens, in the long run.

In the opinion of the Children's Ombudsman, the state does not currently identify optimal solutions for public procurement, food quality certification, ensuring efficient food quality control, food preparation, monitoring, including parental involvement, of food quality.

The lack of budgetary funds in this area, but also in others, should not be an excuse, as countries investing in children have a future. However, all actions must comply with the best interests of the child.

Another topic of monitoring by the Children's Ombudsman is **vaccination of children**, which has been widely addressed in previous years.

The actions taken by the Republic of Moldova Government, the civil society and the development partners of the Republic of Moldova did not lead to a noticeable success. Thus, the People's Advocate for the Rights of the Child is concerned that the number of vaccinated children has fallen below the 95% safety level recommended by the World Health Organization. Even though all vaccines are free, some parents refuse to immunize their children because they are afraid of possible side effects or have had such reactions. In the Republic of Moldova, only tuberculosis vaccine reached the target of 95% and the other 11 types are safe under the World Health Organization (WHO) safety. The tendency to decrease immunization is more pronounced in Chisinau, Balti and the eastern districts, according to the data presented at the Press Club dedicated to the Immunization Week in the Republic of Moldova.

Another issue related to the vaccination of children is the interference with the **right to health with the right to education**. Pursuant to Article 52 of the Law on State Public Health Surveillance No. 10-XVI of 3 February 2009, *systematic prophylactic vaccination of the population is guaranteed and provided by the state to the ages and to the population groups established in the National Immunization Program (NIP)*. NIP for 2016 - 2020, was approved by the Government Decision of the Republic of Moldova no. 1113 of 06.10.2016, and Chapter III, point 21, Objective 2, subpoint 1), letter e) of the named Program provides *ensuring the admission in*

the collectivities of children, in the absence of reasoned and documented medical contraindications, only of the vaccinated children.

Guaranteeing the right to health by the state implies its obligations and efforts to: reduce new-born mortality, infant mortality and healthy development of the child; prophylaxis and treatment of epidemic, endemic, occupational and other diseases, as well as the fight against these diseases by creating conditions that would provide medical services and medical assistance in case of illness.

Under the Law on State Public Health Surveillance, *this surveillance covers all areas of life and activity of the population that can adversely affect human health, and priority areas in public health surveillance by state are: surveillance, prevention and control of communicable diseases; etc.*

Under these conditions, Article 52 paragraph (6) of the Law on State Public Health Surveillance, provides for the non-admission of unaccompanied children to collectives and educational institutions and for recreation, reveals a current problem for the Republic of Moldova, which falls within the national legislative system, and ensure children's right to health and do not impair their right to education and training. **On the contrary, by providing health, safe conditions are created that favor effective education and training.** Plus, to that, **disease-related absenteeism, child health status after disease, antiepidemic and quarantine measures to be applied in epidemics diminish the efficiency of the training and education process.**

Based on the above, the right to studies or education (Article 35 of the Constitution) does not fall within the category of rights proclaimed in Articles 20-24 of the Constitution. **The right to education, by its nature is a relative and not an absolute right,** which implies that in certain situations established by law, it may be limited. Also, according to the jurisprudence of the European Court of Human Rights, the right to training requires state regulation, but it must never touch the substance or affect other rights. In the opinion of the Children's Ombudsman, the state must ensure that this compartment is a mechanism that is consistent with the best interests of the child.

In the process of monitoring the right to health, the People's Advocate for the Rights of the Child also found ***the problem of lack of doctors and medical practices in educational institutions, insufficient training of medical staff and insufficient provision of first-aid medicines.*** Children and teachers are not trained and prepared to be able to give first aid. Medical staff are still subordinated to the MECR (Ministry of Education, Culture and Research), so there is a lack of continuous training of physicians. At the last meetings with decision-makers from MHLSP (Ministry of

Health, Labor and Social Protection) and MECR, a consensus was reached to return the medical staff from schools to the MHLSP, which would provide the possibility of obtaining the necessary continuous training. However, until now the teachers are in the subordination of the MECR, and MHLSP considers that the managers of the educational institutions, according to the Government Decision „On the Approval of the Additional Health Services Nomenclature for Children, Pupils and Students in Educational Institutions” no. 934 of 04.08.2008, are responsible for the continuous training of medical staff. The same normative act stipulates that MHLSP will ensure the evaluation of the level of quality of the additional health services provided to children, pupils and students in the educational institutions.

During the year 2017, the People’s Advocate for the Rights of the Child was also concerned about the diagnosis and treatment of rare diseases in children. It is obvious that the Republic of Moldova does not have a rich practice in this chapter, as it does not have any protocols for action in case of diagnosis of rare diseases. The Children’s Ombudsman, aware of the complexity of the problem raised, recommends that the national authorities progressively and as far as possible implement the procedures for the diagnosis and treatment of rare diseases.

The People’s Advocate makes the following **RECOMMENDATIONS**:

- The Children’s Ombudsman reiterates his previous recommendations on the complete endowment of ambulances and the modernization of the first medical aid;
- Increasing the financial norms to ensure the quality of children’s nutrition;
- Ensuring the delivery of high-quality primary health care at educational institutions at all levels.

RIGHT TO EDUCATION

Article 28 of the UN Convention on the Rights of the Child provides that States Parties recognize the right of the child to education, and with a view to achieving this right progressively and on the basis of equal opportunity, they shall, in particular: a) make primary education compulsory and available free to all; b) encourage the development of different forms of secondary education, including general and vocational education, make them available and accessible to every child, and take appropriate measures such as the introduction of free education and offering financial assistance in case of need; c) make higher education accessible to all on the basis of capacity by every appropriate means; d) make educational and vocational information and guidance available and accessible to all children; e) take measures to encourage regular attendance at schools and the reduction of drop-out rates.

At national level, the right to education is enshrined in the Constitution of the Republic of Moldova in Article 35: „The right to education shall be ensured by way of compulsory comprehensive school system, by secondary education and vocational education, higher education system, as well as by other forms of education and continuous training. The fundamental right to education is also regulated in the Education Code. Article 2 of the law on children’s rights no. 338 of 15.12.1994 provides: „The State shall guarantee to every child the right to a level of life appropriate to his / her physical, intellectual, spiritual and social development. The state is taking action to help parents, as well as other people responsible for children’s education and development.”

From the perspective of transposing international law and ensuring the right to education, the People’s Advocate for the Rights of the Child considers that the state partially fulfilled the obligations of compliance of the national legislation with the rigor stipulated by the international bodies to which the Republic of Moldova is a party.

The UN Committee on the Rights of the Child **recommends** the state:

- Ensure the right to free and compulsory education for all children at primary and secondary levels and to continue efforts to improve access to education including pre-school education, of Roma children, especially girls, and children in poor families, especially from rural areas, by removing obstacles to education, including inadequate funding, socio-economic causes and transport;

- Strengthen their efforts to improve retention and reduce abandonment rates, in particular by eliminating the practice of juvenile marriage, to develop and promote quality vocational training, improve the skills of children, especially of those who drop out of school, and provide adequate institutions and facilities;
- To perform a comprehensive curriculum analysis at all levels to provide a quality curriculum that meets the needs and interests of the child, including through the integration of cultural diversity and adaptation to the school environment in order to promote the inclusion of ethnic minorities in classroom lessons and in extracurricular activities;
- Take steps to increase the overall quality of education, especially in rural schools, to increase the number of qualified teachers and provide teaching materials and books as well as pedagogical methods;
- To ensure the observance of quality standards imposed on all schools on water and sanitation systems and to ensure access to playgrounds, other sports and cultural facilities for all children, especially those in marginalized environments.
- To promote education in mother tongue and bilingual language at all levels through qualified bilingual teachers;
- To further expand access to early education for all children and further improve the institutions, including through the provision of teaching materials, books and pedagogical methods.

The People's Advocate for the Rights of the Children reiterates the issues addressed in the ***Report on the Observance of Human Rights in the Republic of Moldova in 2016*** but also in the ***Alternative report submitted to the Committee on the Rights of the Child*** on: overcrowded and theorized school curriculum, lack or insufficiency of teachers, lack of medical staff in educational institutions, failure to comply with sanitary and hygienic norms in the respective institutions, lack of recreation facilities for children in educational institutions, insufficient extra-curricular activities, unskilled children, school drop-out, children's nutrition, which does not contain the nutritional needs, and non-food for fifth-to-twelfth grade children, informal payments in school, transportation of pupils without ensuring their security.

Monitoring the respect of children's right to education remains one of the priorities of the People's Advocate for the Rights of the Child and throughout 2017.

In the **Forums in the discussions with children**, following the monitoring and multiple meetings of the Children's Ombudsman with teachers and children were the same, a number of issues and difficulties have been addressed to prevent the full realization of this right. The children, parents and teachers mentioned the following: „School curriculum is overloaded, overly theorized and of high complexity. Its content does not contribute enough to developing the child's individual potential and training as a personality, active civilian spirit, prepared to cope with the realities of life. For the most part, students are not able to prepare homework for themselves and call for help from parents or take overtime. At the same time, children do not acquire skills and abilities to help them solve the daily problems they face in real life. The education system does not contribute to the formation of the personality with the spirit of initiative, own opinion, tolerance and respect for human rights”.

The People's Advocate for the Rights of the Children considers it necessary to revise the School Curriculum. In this respect, the Ombudsman appreciates the efforts of the Ministry of Education, Culture and Research, which in 2017 approved the National Curriculum Framework, which will ensure the implementation of fundamental changes under the Education Code, including the implementation of the new Framework Plan with prior piloting his.

The Ombudsman emphasizes the need to combine the efforts of all actors involved in this process, relying on the competence and responsibility of educators and parents in order to optimize the review process, especially with regard to avoiding issues so consistently criticized by specialists and society. The child's best interest should be one of the pillars of this document, thus ensuring the multilateral development of children.

In this context, the Children's Ombudsman is restoring the idea of introducing a course on the rights of the child, in which children will know their rights and responsibilities, how and ways to denounce violations or abuses committed against children, and learn about national institutions for defending the rights of the child. This course is necessary for the proper orientation of children in the area of human rights and for the education of active citizens. The form, volume, and way of completing the course would be the subject of a discussion with the specialists and would be a first step in implementing this idea.

Another topic sensitive to the whole of society is the sexual education of children and young people. Reality shows that there is not enough work in this area to provide children with the right education. In this respect, it is necessary to have a sexual education course with scientific approaches. Children need to be taught about the physiological and social

aspects of sexual relations. They need to understand the health risks and responsibilities, including those of a social nature, that involve sexual life. All this would help to redress the situation, educate a healthy generation that would avoid the consequences of ignorance in the field.

Children with mental and / or motor disabilities have the same rights as all children, and by ratifying the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities and the Convention on the Rights of the Child, the Republic of Moldova has undertaken to protect this category of children.

Issues related to inclusive education in the Republic of Moldova are related to: the imperfection of funding mechanisms, especially in the context of the **allocation of financial means based on norms per pupil**, it is important and necessary to individually assess each child with special needs, and the amount allocated must meet their needs; interfere with the inadequacy of the intersectoral collaboration mechanism for evaluating the child with developmental problems; the insufficient level of skills development of teachers who did not receive training in inclusive education compared to those who attended training courses (the longer the training period, the more the attitude towards inclusion has evolved towards the positive); stereotypes of society / community and reticent attitudes towards children with special needs; the acute shortage of teaching materials and requisites for the smooth running of the inclusive education process; conditions and low accessibility in educational institutions for children with physical disabilities; inadequate insurance with well-trained support teachers in the field of assistance to children with disabilities; reduced transparency in the management of the financial resources allocated to the Early Childhood Education Institution; data collection systems for children with Special Educational Needs and disabilities are not harmonized to adequately provide statistical information to serve as a basis for program planning, which calls for mapping of support services

People's Advocate for the Rights of the Children **condemns and considers inadmissible the tolerance and promotion, especially in the public space, of the idea that children with disabilities are a „hindrance” for other children and should not attend „normal” schools.** Such ideas spread intolerance, discrimination and hate in society towards children / people with disabilities, to promote the position of inaction, exclusion in society, which consequently leads to segregation of children. In this context, the Ombudsman considers it necessary to emphasize the importance of actions to educate society, children, parents, teachers in the spirit of inclusiveness and equal opportunities. It is necessary to educate the idea of social inclusion, when children, teachers and parents will understand that these notions are not abstract but relate to their lives, are

what happens in their classroom, in their school. Society must understand that inclusion is taking place here and now and not somewhere, in a particular place with an abstract person. That is why more awareness-raising activities need to be carried out on the need for integration and social dialogue with people with disabilities. A very important role is played by teachers who have the mission to educate themselves in this respect, by force of their own example, through extracurricular activities, through discussions, etc., both the children and adults.

During the year 2017, the People's Advocate for the Rights of the Child expressed his concern about the lack of provision by local authorities of means of transport tailored to the needs of children or their lack. There are quite often notified situations where the means of transport intended for transporting students to the district schools do not meet the necessary requirements. Moving children without being accompanied by an adult is a risk to them. Likewise, the behavior of the transport manager who speaks brutally with children, speeds and / or does not comply with road traffic rules is also undesirable. The irresponsible and careless attitude of a bus driver led to the situation when a child was „forgotten” in a bus.

There are frequent cases where children are imposed by the driver or by situation to „push the bus” for reaching their destination in the winter and more deplorable the situation in which students are transported by carriage

Due to insufficient means of transport, children are forced to move to a „districts school” on foot, at great distances, under unsafe conditions, under all weather conditions. Parents are required to pay for transport or to displace their child with their own means. The existing transport is not adapted to the special needs of children with mobility limitations.

All these problems need to be resolved urgently and the solutions shall be lasting and qualitative, to ensure pupils' security and access to school.

În 2017 The People's Advocate for the Rights of the Child participated in the public hearings organized by the Commission on human rights and interethnic relations within the Parliament of the Republic of Moldova. The subject of the hearings was the linguistic policy in the Republic of Moldova, the real situation and the perspectives of the development, as well as the assurance of the rights of the national minorities. At the hearings, the Children's Ombudsman reported about ensuring children's rights to national, linguistic and cultural identity through two rights: education and information.

The Ombudsman noted that international treaties recognize the right of national minorities to education in their mother tongue and encoura-

ges the states to ensure to the children the respect of this right, especially in the localities where ethnic minorities are majority. In this respect, it was stressed that there are not enough teachers in the Republic of Moldova who can teach in the languages of national minorities, emphasizing the existing problems regarding the right to education of the Roma children. Another problem is the lack of teaching staff for the teaching of the Romanian language for non-native. Regarding the closure of schools in the process of optimization, the Ombudsman noted the importance of giving children the opportunity to study in their mother tongue.

The People's Advocate for the Rights of the Child also monitored the respect for the right to education of minors in penitentiary institutions.

Following the intervention of the Children's Ombudsman, in Penitentiary no. 10, at the request of the children, besides the compulsory secondary education program, the lyceum school curriculum was also implemented. Thus, children will be able to obtain a baccalaureate diploma to continue their studies at the university. At the same time, training courses were organized in the penitentiary, in order for the minors to acquire a profession that would facilitate their employment.

In the full realization of the child's right to education, an important role is also the link between school and family, which can be a fruitful union, provided the objectives of the common educational activity process for socialization and the personality of the child are understood. In the same context, it is indicated that most of the issues related to school-to-family collaboration stem from:

- the gaps existing between the actual problems of the school and those declared;
- insufficient promotion of performance indicators that would allow the evaluation of the effectiveness of the school-parent partnership not only at the level of attitudes (lack of information stands);
- lack of opportunities to popularize school successes and results (on the site, page or business card of the institution, etc.);
- formal attitude of managers towards parental involvement in decision-making;
- superficial knowledge or ignorance of legislative acts by both parties;
- parents' indifference to the organization and content of the educational process, as well as to the results of the assessment of their children's knowledge;

- the unwillingness of parents to collaborate with the educational institution and to contribute to the achievement of the educational objectives and to follow the school situation and the child's behavior in the educational institution;

The teacher-parent relationship directly influences child's education. Communication between these two actors is essential to have effective collaboration for the benefits of children through multiple actions. The standards deriving from a holistic, system-based approach that places the child at the heart of education reform and turns the school into a child-friendly one, must also provide conditions for a school-friendly relationship between teacher and parent. It is necessary to create digital catalogs or effective educational management platforms in all educational institutions that would provide parents with access from anywhere and at any time to the child's school situation, access to the child's marks and absences, whether using a laptop, tablet or mobile phone, would provide the opportunity to contact teachers quickly and directly, to inform about future exams, allow access to statistics and rankings. Thanks to this form of transmission of information, parents and pupils would quickly find out their day-to-day evolution and would be instantly communicated by messenger by teachers, school master, secretaries or school leadership. Another way of working would be to organize educational activities with parents, such as conducting more practical workshops for parents and teachers, which would include examples of activities, materials and strategies for the physical, intellectual and emotional growth stages of the children of different ages and provides participants with a course support: portfolio and long-term bibliography.

Education requires a stronger commitment than any other development activity because it does not involve a single effort but a continuous and multilateral effort and for its efficiency we propose the following

RECOMMENDATIONS:

- Ministry of Education, Culture and Research, shall consult the opinion of civil society, parents and especially children in the process of developing, implementing and monitoring education policies.
- The Ministry of Education, Culture and Research shall elaborate, review and approve the normative and methodological acts on the regulation of the necessary services activity in order to ensure the educational inclusion of children and young people with CES.
- National information and awareness campaigns should be carried out at national level in order to combat discrimination and stigmatization of people with disabilities, to educate society on tolerance

towards people with disabilities, to raise awareness of the need for equal opportunities for children / people with disabilities, to form a respectful attitude towards persons with disabilities as members of society, equal in equal rights.

- National information and awareness campaigns should be carried out to inform and raise public opinion, to raising awareness of the need to change attitudes towards children with CES and their situation.
- Strengthen inter-sectoral cooperation relations between state authorities in order to ensure the right to education for all children.
- Identify an insurance mechanism for each educational institution with a medical cabinet and a qualified medical specialist, the school medical cabinet should be equipped with all the necessary medication for the first aid.
- Transfer of medical staff to the Ministry of Health, Labor and Social Protection subordinated for guaranteeing continuous training and observance of their professional career.

RIGHTS OF CHILDREN WITH DISABILITIES

Both the Supreme Law of the Republic of Moldova and international standards establish the need for specific measures to protect children with disabilities. The UN Convention on the Rights of the Child stipulates that States Parties recognize that children with mental or physical disabilities must be assured of a fulfilled and decent life, under conditions that guarantee their dignity, foster their autonomy and facilitate their active participation in the community life.

Following the ratification of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, the Government of the Republic of Moldova has developed and initiated the process of implementing the public social inclusion policy of people with disabilities and including children with disabilities.

The Committee on the Rights of the Child in *its Observations* recommended that the State continue to strengthen its efforts to implement the legislative framework and policies for the effective protection of the rights of children with disabilities and to take all the necessary measures to ensure the inclusion of each child in all spheres of social life.

It is necessary to mention that in 2017 the Government of the Republic of Moldova took actions to improve the situation of children with disabilities, namely:

- The Ministry of Education, Culture and Research has approved the „Training Course for Behavioral Psychotherapist” for the „SOS-Autism” Public Association;
- The Ministry of Health, Labor and Social Protection, in partnership with AO „People in Need”, draws up and pilots the **Social Inclusion Strategy** (Soroca, Edinet, Dubasari and Balti) in four regions, focusing on information actions, partnership development and social services as close as possible to the beneficiaries;
- **The National Program for Social Inclusion of People with Disabilities for 2017-2022** was approved;
- **The Action Plan on the Implementation of Measures to Ensure Accessibility of People with Disabilities to Social Infrastructure for 2017-2020** was also approved;

- The legal framework has been modified to provide the right of a person with disabilities to be accompanied freely and free by a guide dog in all means of transport.

International standards aim primarily at collecting real and diversified statistical data, ensuring inclusive education for children with disabilities and their social inclusion.

The Republic of Moldova does not currently have a single database reflecting the actual number of persons / children with disabilities both by severity and disability types: of the locomotor apparatus, sensory or mental disability, a phenomenon already reflected in the Children's Ombudsman previous reports. We reiterate the idea that evidence of children with disabilities by type of disability would allow authorities to have a real picture of disability related needs.

According to data published by the National Pay Office of Social Insurance, in the Republic of Moldova there are **11676 beneficiaries of allowance for children with disabilities**, which presumes that this is officially the number of children with disabilities.

With regard to the social inclusion of people with disabilities, during the year 2017, the Children's Ombudsman continued to monitor the inclusion of children with autism spectrum disorders based on the findings and recommendations of the Thematic Report **„Social Inclusion of Children with Autistic Spectrum Disorders in the Republic of Moldova”**, elaborated in 2016. We find that the situation of these children remained unchanged compared to the previous year. Although at the public policy level some measures are being taken, in practice both these children and their families in the process of social inclusion, continue to face barriers and stigmatization on the part of the community as well as of local public authorities.

For the same purpose, of the monitoring of the way of social-educational inclusion of children with special needs in 2017 was elaborated the **„Report on Social Inclusion of Children with Sensory Disabilities!”**, focusing on inclusive education as a key element in the process of social inclusion of children with disabilities.

According to the report, in the residential institutions study 48.3% of the total number of children with hearing disabilities and about 60.3% of all children with visual impairments.

The identified inefficiencies, the lack of accessibility of the infrastructure of educational institutions and information, restrict the access of children with sensory disabilities to education.

In the case of total hearing loss, the cochlear implant, whose cost is not included in the centralized budget sources of the Ministry of Health, Labor and Social Protection, is usually used. For this intervention, beneficiaries have to pay at least 25 thousand euros (according to estimates of NGOs working in this area).

A particular problem in this chapter is the limited access to the use of modern working methods with children attesting hearing problems. Specialists in the Psycho-Pedagogical Assistance Services recognize that they do not have the best work equipment and do not have enough knowledge in the field.

Although in the Republic of Moldova the state language is the Romanian language, the mimico-gestual language continues to be predominantly adapted to the Cyrillic script, by virtue of historical circumstances. The specialists in the field mention that there is a difference in the mimic-gestural language from one locality to another, which implies the need for concrete measures to improve the situation.

The only institution that prepares interpreters in mimic-gesture language is the Deaf Association of Moldova. According to the information in the State Register of interpreters and certified translators and updated on 30 March 2017, 17 interpreters are working in the Republic of Moldova for the deaf, mute or mute-deaf signs.

According to MECR information, no higher education institution is currently preparing deaf-pedagogues. Only at the „Ion Creanga” State Pedagogical University, within the Faculty of Psychology and Special Psychopedagogy, there are the courses „Psychopedagogy of hearing impaired people” and” Methodology of education and therapy for people with hearing deficiencies and the mimico-gestual language”.

The Committee on the Rights of Persons with Disabilities in its final **Observations** recommends to the Republic of Moldova: *„To invest in the training of interpreters in mimic-gestural language and to ensure interpretation in the mimic-gestural language for services open to the public so that deaf children have equal access to inclusive, qualitative education...”.*

The situation of children with visual impairments is not better. Although the Law on Social Inclusion of Persons with Disabilities and the Law on Equality ensures that disabled people can participate in all areas of life without discrimination, as well as other members of society, *de facto*, the provisions are ignored. No person with visual impairment was provided with technical means of optical correction and visual aid. The state does not provide such services for visually impaired people.

Although, **Action Plan for the years 2015-2017 for the implementation of the Inclusive Education Development Program in the Republic of Moldo-**

During a meeting with the mayors from Cahul district, the problem of deinstitutionalization of children who study at the Special boarding school for Deaf and Hearing Impaired Children in Cahul was discussed in connection with the intention of the authorities to close this educational institution.

Those attending the meeting have appreciated negatively the prospects of the pupils in this school after the closure, noting that the educational institution ensures the education and training of the pupils in the south of Moldova, and the policy of deinstitutionalization, provided that the measures for achieving the right to inclusive education are not ensured, comes to the detriment of the child's best interest. Once again, it was mentioned that any reform, especially those concerning children, must be elaborated and ensured both in practice and financially. The closure of this educational institution, where specialized teachers have been assembled, who have a rich experience of working with hearing impaired and deaf children, is a mistake given that effective and plausible inclusion measures for these children have not been created.

va for 2011-2020 provides for access to information and means of communication, including information and communication technologies and systems, children and young people with disabilities in educational institutions (Braille alphabet, gesture language, etc.) and the development of didactic auxiliaries according to the needs of children and young people with severe deficiencies, at the moment, students studying in general educational institutions have limited access to textbooks edited in the Braille alphabet. MECR (Ministry of Education, Culture and Research) states that „all pupils in special education institutions benefit from free textbooks. For children with severe vision deficiencies, some textbook content is printed in Braille by teachers in educational institutions.”

Another aspect is the public policy of reorganization and optimization of educational institutions. Due to the insufficiency of financial sources and the implementation of the public de-institutionalization policy, several special schools for children with disabilities have been closed down over several years. The situation in question would not have been to the detriment of the child if sufficient and effective community conditions were created for the children concerned.

We reiterate that the UN Convention on the Rights of the Child stipulates expressly that any action aimed at the child must pursue the best interests of the child, i.e. the well-being of the child.

In the year 2017 the Children's Ombudsman continued to monitor the situation of children placed in Boarding houses for children with mental deficiencies Orhei and Hancesti in the process of deinstitutionalization. The monitoring results, findings and recommendations of the Ombudsman for public authorities were included in the thematic study „**Assessment of the situation of children placed in the Boarding houses for children with mental deficiencies Orhei and Hancesti in the process of deinstitutionalization**”⁷.

During the monitoring it was found that the situation regarding the living conditions and the care of the children in these institutions is relatively good; in the field of rehabilitation and social inclusion there are serious deficiencies to be liquidated.

Analyzing the staff status of the institutions concerned, it was found that they lack the specialists (psychologist and / or psychotherapist) competent to conduct psycho-behavioral therapies with the beneficiary children. Specialty literature and good practice demonstrate that any mental deficiency diagnosed requires specific, differential treatment, which involves individualized psychological therapies. Psychological therapies and specialized counseling are extremely necessary in the process of social integration of these children. In the above-mentioned study, the People's Advocate for the Rights of the Child draws attention to the actual aim of these psycho-neurological institutions, namely to provide temporary placement services to children with mental disabilities for the purpose of recovery, rehabilitation, social and family (re)integration. For these reasons, it is insisted on improving the status of staff and establishing an individual rehabilitation program for each child in such institutions.

Disabling, without a reasonable basis, the compulsory medical insurance policy for 50 beneficiaries once the age of majority was reached, was another systemic problem identified in the monitoring. The existing situation, appreciated by the People's Advocate for the Rights of the Child as a violation of the right to health, created the risk of not being able to grant, if necessary, the medical assistance under the Single Compulsory Medical Insurance Program⁸. Following the intervention of the Children's Ombudsman, on 8 November 2017, MHLSP and the National Health Insurance Company signed an Agreement (No. 33/17 / 01-24 / 10) on the transmission of nominal lists of unemployed persons insured by the Government, fact which created prerequisites for solving the problem.

⁷ http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport_diz_2017_red.pdf;

⁸ Law on compulsory health insurance, no. 1585 of 27.02.1998, article 4 paragraph (4);

Another important issue, which is a major concern and requires an urgent solution, is to stop paying social benefits (invalidity allowance, transport compensation) in some districts of the country for children with disabilities who are placed in the Social Professional Work Parental Care Service. The competent authorities justify these actions by the fact that the status of beneficiaries of this service is similar to that of children in full state maintenance.

The People's Advocate for the Rights of the Child points out that such actions are abusive, as long as they are not legally regulated, and in this context has sent relevant reactionary acts at the address of the decision-makers. Even more so, according to the appreciation given by the representatives of the Department of Social Assistance and Family Protection, the social benefits mentioned do not cover all the needs of children with disabilities

In the opinion of the People's Advocate for the Rights of the Child, the lack of a clear indicator showing precisely the minimum existence of a disabled child is an impediment to assessing the real needs of children with disabilities. Knowing these needs is a determining factor in designing relevant and effective public policies to protect children with special needs. The problem has been addressed by the Children's Ombudsman since 2013⁹, but so far the authorities have not taken any action in this respect.

In order to ensure the respect of the rights of children with disabilities, the People's Advocate for the Rights of the Child makes the following

RECOMMENDATIONS:

- To take into account the child's best interest and opinion in all actions taken to ensure respect for the rights of children with disabilities;
- To provide social benefits to all children with special needs;
- The Directorate of Social Assistance and Family Protection shall plan the expenses and allocate the financial means based on the number of children with disabilities and their needs;
- To develop an efficient mechanism for collecting disaggregated statistical data (by type of disability, age, severity of disability, place of living, etc.) of persons / children with disabilities;
- To develop a formula for calculating the minimum existence of disabled persons / children; To develop the skills of psychologists within

⁹ http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport_temat.pdf, Thematic study „Monitoring the standard of living of families where there are people with severe disabilities who require care from a third person”;

the Republican Center for Psychological Assistance in providing the cognitive-behavioral therapy necessary for all children with disabilities;

- To ensure all psycho-neurological institutions with qualified staff of psychologists and psychotherapists, as well as other institutions which objective is the psychosocial rehabilitation of the child.

RIGHT TO OPINION AND CIVIL LIBERTIES

The UN Convention on the Rights of the Child provides in Articles 12-17 the civil rights and freedoms of the child by which the State Party undertakes not to restrict the child's right to express his / her opinion and will, the right to obtain and disseminate information and to expressing the views, the right of the child to freedom of thought, conscience and religion and the right of the child to meet with others and to establish or join associations unless the exercise of these rights will be harmful to life, health or will not be exercised in the best interests of the child.

At national level, the provisions of Article 40 of the Constitution of the Republic of Moldova state that „Meetings, demonstrations, manifestations, processions or any other assembly are free and may be organized and conducted only peacefully and without the use of any kind of weapon”.

Also, the Law on the Protection of Children Against the Negative Impact of Information No. 30 of 07.03.2013 in Article 3 states: „The publicly accessible information shall be considered information with a negative impact on children: encouraging behaviors that offend human dignity; which relates to the mockery or abuse of an individual or group of people in connection with ethnic origin, national, racial, or sexual affiliation in relation to the illness, social condition, spoken language, religion, beliefs or shared opinions; which presents paranormal phenomena staged so as to produce the impression of reality;”.

The recommendations of the UN Committee provide for the following actions, which the Republic of Moldova must undertake:

- Take steps to ensure the adoption and effective implementation of legislation that recognizes the child's right to be heard in relevant legal and administrative procedures, including by setting up systems and / or procedures to respect this principle by social workers and courts;
- Set up tools for public consultation on national policy making so that it is standardized at a high level of inclusiveness and participation, including through the involvement of the National Consultative Council for Children and Local Councils for Children and in consultation with children in regarding the issues that affect them;

- Continue to carry out programs and awareness-raising activities that promote the meaningful and empowered participation of all children in the family, community and school, including in student councils;

Analyzing the compliance of national legislation with international standards, the People's Advocate for the Rights of the Child notes that the potential of children is not exploited on a large scale because the state recognizes or insufficiently invests in the necessary measures for them to enjoy their civilian rights and freedoms. Disaggregated data by age, gender, and disability are not available on most segments for those interested, to identify gaps and support the allocation of adequate resources for children. Generic policies on the protection of civil rights and freedoms for children or youth often fail to address them in all their diversity and to an extent insufficient to meet the objective of guaranteeing the realization of children's rights. The costs of inaction and failure are great: the foundations established during childhood in terms of emotional security, expression of opinion, freedom of association, freedom of thought and religion are important not only for individual optimal development but also for the present and future social and economic development.

The People's Advocate for the Rights of the Child underlines that the right to freely express one's views and take due account of it (Article 12) is a fundamental duty of the state to achieve the rights of children in all areas. Public authorities need to ensure that children are given a real chance to express their opinion on all aspects affecting them, especially within their families, in their schools and in their communities. For minors to be able to exercise this right safely and properly, public authorities, parents and other adults working with or for children must create an environment based on trust, exchange of information, ability to listen and to demonstrate favorable orientation, with equal participation of adolescents, including in decision-making processes.

The Children's Ombudsman also indicates that the state should introduce measures to guarantee children the right to express their opinion on all matters of interest to them, according to their age and maturity, and to ensure that they are given an appropriate weighting, decisions on education, health, sexuality, family life and judicial and administrative proceedings. The state must ensure that adolescents are involved in the development, implementation and monitoring of all relevant policies, services and programs affecting their lives, at school and at community, local, national and international level. The on-line environment offers emerging significant opportunities to consolidate and expand their engagement.

Measures should be accompanied by the introduction of safe and accessible complaints and redress mechanisms so that national authorities can provide a comprehensive response to adolescent complaints and access to subsidized or free legal services and other assistance suitable.

As regards the right to express their opinion, the Children's Ombudsman finds a violation of this right as well as when children are receiving medical treatment without communicating at least general health information and treatment to them.

Knowledge of the child's opinion is imperative for the Children's Ombudsman and for this purpose during the year 2017 he had several meetings with children. At these meetings the child's opinion was consulted on several topics:

1. Meetings in the educational institutions in the country, in 2017 the Ombudsman met with over 2300 children of different ages¹⁰.
2. Meetings at the National Library for Children „Ion Creanga”, Chisinau. The children mentioned that they would like adults to have more confidence in them, to show more respect for their opinion, and to involve them more closely in decision-making processes. Children want to participate actively in decision-making and make sure that their opinions are respected.
3. Discussion Forums with the topics: „Child and Adolescent Participation in the Reporting and Monitoring Process of the UN Convention on the Rights of the Child - Challenges and Engagement of Public Au-

¹⁰ Theoretical Lyceum of Varnita, Anenii-Noi district, Theoretical Lyceum „Mihai Eminescu” from Anenii-Noi, Theoretical Lyceum „Petre Stefanuca”, Ialoveni district, Theoretical Lyceum „Mircea Eliade”, Nisporeni, Theoretical Lyceum „Hyperion” from the Gura-Galbenei village, Cimislia district, Theoretical Lyceum „Dimitrie Cantemir” from Cantemir city, Theoretical Lyceum „Constantin Spataru” from Leova city, Boarding Gymnasium no. 3 of Chisinau, Theoretical Lyceum „Stefan Voda” from Stefan Voda, School for children with hearing impairment no. 12 of Chisinau, Theoretical Lyceum „N. Iorga” Chisinau, Theoretical Lyceum „Onisifor Ghibu” from Chisinau, Theoretical Lyceum „Ion Creanga” from Chisinau, Theoretical Lyceum „Orizont” from Chisinau, Theoretical Lyceum „Principesa Natalia Dadiani” from Chisinau, Theoretical Lyceum „George Coabuc”, Theoretical Lyceum „A. Mateevici” from Donduseni, Gymnasiums of the Stoicani and Slobozia Cremene villages from Soroca district, Gymnasium „Vasile Pirvan” from Gotesti commune, Cantemir district, Lyceum „Stefan Voda” from Stefan Voda city, Theoretical Lyceum „Ion Vatamanu” from Straeni and Theoretical Lyceum from Puhoi cillage, Ialoveni district, Gymnasium no.2 of Balti, Gymnasium „Sergiu Moraru” from Obreja Veche village, Falesti district, Theoretical Lyceum „Olimp” from Singerei, Theoretical Lyceum „Alexandr Puskin” and Theoretical Lyceum „Mihai Eminescu” from Ungheni city, Gymnasium „Dumitru Matcovschi” from Vadul-Rascov, Soldanești, Gymnasium from the Izbiste village, Criuleni district.

thorities” and „Involving Children and Youth in Monitoring the Recommendations of the UN Committee on the Rights of the Child”¹¹, where was discussed the opinion on the most violated rights and where the children spoke with representatives of public authorities about the problems they are facing, about respecting their rights in the light of the Recommendations of the UN Committee on the Rights of the Child.

4. „Democracy from childhood” workshop on the International Day of Democracy at the Parliament of the Republic of Moldova where the children discussed the ways in which each citizen participated in the democratic processes, about the age reduction for the exercise of the right to vote, from the age of 16. The children expressed different pros and cons in the area of the proposed discussion.
5. „Open Doors Day”. In the context of the International Children’s Day, on June 1, the Children’s Ombudsman traditionally organizes this action.
6. The „Know Your Rights!” Raffle where the children talked about the child’s rights and the ways of defending these rights, based on the importance of personality development in the spirit of dignity, freedom, equality and solidarity, and have won gifts.
7. The anti-cafe in Balti, to which only the child-related issues related to the right to access to justice, the right to privacy and freedom of expression, the right to free movement, the right to physical and mental integrity, the right to property, the right to education, the right to work and the forms of legal liability.

During the discussions, children were particularly interested in the topic of their opinion in the decision-making process regarding the content of the school curricula, especially the optional courses they attend, and the extent to which they think it is ensured to them a safe and non-discriminatory environment, without violence in virtual space (especially on social networks), etc.

In addition to these actions carried out at the initiative of the Children’s Ombudsman, children participating in the forum also committed to disseminating information on children’s rights and evaluating the opinion of colleagues on how it was taken into account by public authorities and institutions in the decision-making process.

¹¹ <http://ombudsman.md/ro/content/forumul-de-discutie-al-ombudsmanului-cu-copii-din-moldova-la-editia-doua>

A student from Chisinau, the volunteer Vlada Simon, carried out an evaluation of the children's opinion on respecting the children's rights in her school „Mihai Viteazul” Lyceum. For this, together with the Children's Ombudsman, she developed a questionnaire that was proposed to be filled by 160 children in the lyceum she is learning. The results of the questionnaire were as follows:

According to it, the first question „*Do you know about the existence of the People's Advocate for the Protection of Children's Rights in the Republic of Moldova?*” 79% of the eighth-grade students responded „yes” and 21% did not know anything about the Children's Ombudsman.

Students in the ninth grade knew 40% and 60% did not know; in the sixth grade 91% of children said they knew about the People's Advocate, and only 9% - that they did not know. The reason being that the author of the survey had previously held discussions on the work of the Ombudsman.

At the question „*Do you know how to address the People's Advocate for the Protection of Children's Rights?*” 4 variants of response were proposed. Most children (60% - 70%) said they knew about the Green Line of the child phone - 0800 11 116. Quite a few (40% - 60%) said they knew they could address to the Children's Ombudsman, and 20% - 40% of children said they did not know how to go to the Children's Advocate.

At the question „*How do you think, which are the most frequent rights infringed of the child??*” 4 variants of response were proposed: *the right to education, the right to opinion, the right to health, the right to rest*. The children were asked to explain why the right is violated. The children have indicated different causes: The right to education, in their view, is violated because some children grow up in poor families who cannot give them equal chances. The right to health is infringed, in the opinion of children, because medicine is paid and not all can afford expensive investigations. The right to rest, in the opinion of children, is violated because children are forced to do more than they should, including more themes. The right to opinion, the children consider it to be not respected because, although adults ask the opinion of the children, they do not take into account the opinion of the children, often even neglects them.

At the question „*What could adults do for these rights not to be violated?*” children said that adults should be more interested in the opinion of the children, ask the specialists what solutions are good for children and all this taking into consideration the opinion of the children.

At the question „*What could you change?*” children had 3 positions: some (50% -60%) said they did not know what they could change, 20%

said they would never change anything because they are not heard by adults, about 20% said they could make the mature to hear their opinion.

The People's Advocate for the Rights of the Child appreciates very much the initiatives and involvement of children in the activities of promoting the rights of the child. The contribution of each child is precious in that it is the proof of educating young generations in the spirit of respect for human rights. It is important to talk to children about their children's rights.

Another issue analyzed by the People's Advocate for the Rights of the Child is Article 13 of the Convention, which states that children have the right to freedom of expression and that the exercise of this right may be subject only to the restrictions laid down in Article 13 paragraph (2). The obligation of parents and caregivers is to provide them with appropriate guidelines according to their evolving capacities. Children have the right to seek, receive and share information and ideas and to use their means of dissemination, including speech, writing and sign language and a non-verbal expression as images and artwork. Means of expression include, for example, books, newspapers, brochures, posters, banners, digital and audiovisual media, and personal clothing and style.

The Children's Ombudsman also draws attention to respect for the child's right to religious affiliation. The People's Advocate for the Rights of the Child urges the State to strengthen the implementation mechanisms of Article 14 of the Convention, which emphasizes the child's right to religious liberty and recognizes the rights and duties of parents or legal representatives to guide the child in a manner compatible with his or her best interests and capabilities (see also Article 5 of the Convention). In other words, the child must exercise the right to freedom of religion, not the parent, and the parental role gradually diminishes, while the child grows up, and the child gains an increasingly active role in the exercise of adolescence choices. Religious freedom should be respected in schools and other institutions, including when choosing to attend religious education classes, and religious discrimination should be banned.

Another issue monitored by the Children's Ombudsman is the ***child's right to associate and participate in peaceful demonstrations***. During the year 2017, the Children's Ombudsman repeatedly warned public authorities and parents about the phenomenon of child involvement in political demonstrations¹². In the opinion of the People's Advocate for the Rights of the Child, children are entitled to participate in meetings if they

¹² <http://ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-pentru-protectia-drepturilor-copilului-atentioneaza-organizatorii>

are peaceful, if participation in these events does not endanger the life and health of children and their dignity is not prejudiced. Children must be accompanied by their parents / legal representatives. According to the provisions of Article 3, 13, 14 and 17 of the UN Convention on the Rights of the Child, all actions relating to the child must take into account the whole of its best interests. Thus, state authorities, public and private persons and other entities in the field must ensure that any organized action is consistent with the best interests of the child.

Respect for the right to assembly and association is one of a great extent to the development of children. The State should guarantee the right of adolescents to freedom of association and peaceful assembly in all its forms, provided that the restrictions defined in Article 15 paragraph (2) of the Convention are respected, including the provision of safe premises and conditions to the children. Legal recognition should be given to adolescents to set up their own associations, clubs, organizations, parliaments and forums, both at school and outside school, to form online networks, join political parties and join or form their own unions. Measures should also be introduced to protect human rights defenders, adolescents, especially girls, who often face threats and gender-specific violence.

Children have also drawn the attention of the People's Advocate to the protection of the rights of the child and the violation of the right enshrined in Article 17 of the Convention „Access to appropriate information”. The state must ensure the dissemination of information for children, according to their age and development. During the meetings, the children mentioned that there are no radio and television broadcasts, educational, developmental and cultural, which would be appropriate to their age and which would contribute to their development. The children spoke of the harmfulness of the information disseminated through the media, noting that they did not provide a source of information and education.

The People's Advocate for the Rights of the Child draws the attention of the public authorities responsible for the coordination of media activity to the State's obligation to give priority to the broadcasting of children's programs and children's involvement in national television / radio posts.

The Children's Ombudsman also returns to the issue of access to information for children with disabilities. In this context, the People's Advocate for the Rights of the Child brings to the knowledge of the children with disabilities, of which he has taken note during several meetings with these children, who mentioned the lack of reasonable accommodation for their situation and who mentioned the lack of reasonable adaptation for their situation and disability at all TV stations broadcast in our country, there is no translation into sign language or titration of informative

broadcasts, news, development and entertainment programs, there is no adaptation for child-oriented content, there are no books and other materials for children in Braille. This critical situation significantly reduces the access of children with disabilities to information, creates conditions for discrimination on the basis of disability, diminishes their chances of social integration. As long as the state does not create the conditions for reasonable adaptation for people with disabilities, we cannot talk about the success of social integration of people with disabilities and children in particular. The Children's Ombudsman insists on the above-mentioned aspects, particularly in light of the importance of effective and successful communication in the last few years. However, in the absence of adaptation, apart from effective social dialogue processes, a significant number of children with disabilities still remain in its closed system without being included in the universal circuit of social dialogue.

The Children's Ombudsman **recommends** to the state to allocate sufficient financial and human resources for enabling the authorities to effectively fulfill their obligations under the UN Convention on the Rights of the Child on the issue of the observance for children's rights and freedoms.

PROTECTION AGAINST ABUSE AND NEGLECT

The UN Convention on the Rights of the Child, in accordance with the provisions of Article 19, supplements the child's right to be protected from abuse and neglect and, under Article 37, guarantees protection against cruel, inhuman and degrading treatment and punishment, under Article 39 the State's obligation to take measures for the physical and psychological rehabilitation of children who have been victims is regulated¹³.

Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse (Lanzarote Convention) provides: „Preventing and combating sexual exploitation and sexual abuse committed against children; protecting the rights of children who are victims of sexual exploitation and sexual abuse; promoting national and international cooperation against sexual exploitation and sexual abuse committed against children.”

The State's obligation to protect the child's inviolability by protecting it from any form of exploitation, discrimination, physical and psychological violence is also stipulated by the *Law on the Rights of the Child*¹⁴ and *Education Code*¹⁵.

The UN Committee on the Rights of the Child in the Final Remarks sets out the State's obligations to „Establish mechanisms, procedures and guidelines to ensure mandatory reporting of cases of sexual abuse and sexual exploitation of children and to ensure effective investigation of acts of sexual abuse and sexual exploitation and to bring to justice those guilty of such acts, including from law enforcement institutions” and „Strengthen the implementation of the mechanism of intersectoral co-operation in the field of identification, evaluation, referral, assistance and monitoring of child victims and potential victims of violence, neglect, exploitation and trafficking, approved in 2014, by ensuring adequate human, technical and financial resources”.

Children's protection against abuse and neglect is always in the eyes of the People's Advocate for the Rights of the Child and the findings on this subject have also been reported in the ***Alternative Report*** to the UN Committee on the Rights of the Child, abuse and neglect, including psychological abuse, both at home, in institutions and at school, as well as by the lack of assistance for child victims of abuse and neglect. The Ombuds-

¹³ http://ombudsman.md/sites/default/files/conventia_ro.pdf

¹⁴ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311654>

¹⁵ <http://lex.justice.md/md/355156/>

man also drew attention to the increase in the incidence of sexual abuse and sexual exploitation of children, including in the family and especially among girls, as well as the inaction of law enforcement and case investigators.

The extent of the violence phenomenon has been confirmed by children at meetings with their Ombudsman. Throughout the year, the People's Advocate for the Rights of the Child met with children from different localities in the country, and many of them admitted to being subjected to violence. The same thing was pointed out by the children and young people who participated in the discussion forums entitled „Preventing and Removing Family and School Violence: A Multidisciplinary Approach to the Phenomenon” organized in 2017 jointly with the Parliament of the Republic of Moldova, civil society and local public authorities¹⁶, in eight districts of the country.

In the forums, the People's Advocate for the Rights of the Child talked about the state's obligation to protect children against abuse, pointing out that violence is a concomitant violation of many child rights: the right to physical integrity, human dignity and child protection provided by law. The Ombudsman noted that the authorities need to strengthen their efforts to ensure that all children are protected against domestic violence, schooling and society. Preventing and combating violence against children is one of the most important missions of the state. This can seriously affect the child's well-being, personal development and social interaction. Replacing violent practices with positive educational methods, respecting the child instead of humiliating, abandoning indifference and accepting violence against children are just some of the practices that need to be rooted in society to overcome this phenomenon. In this respect, the intersectoral mechanism, which task is to identify and protect the child at risk, needs to be strengthened. Last but not least, the school has a major responsibility in educating and training non-violent attitudes and behaviors, including in mobilizing parents and the local community to engage more actively in tackling violence and diminishing the causes that trigger them.

The Ombudsman is of the opinion that several child information campaigns are needed concerning institutions and organizations providing

¹⁶ <http://ombudsman.md/ro/content/forumul-de-discutie-al-avocatului-poporului-pentru-protectia-drepturilor-copilului-cu-copiii>, <http://ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-pentru-protectia-drepturilor-copilului-participat-la-cel-de-al-doilea>, <http://ombudsman.md/ro/content/ombudsmanul-copii-lor-prezent-la-cel-de-al-cincilea-forum-impotriva-violentei-desfasurat-la>, <http://ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-pentru-protectia-drepturilor-copilului-participat-la-cel-de-al-patrulea>

violence services and advice. Promoting legislation that provides protection to victims of domestic violence, sexual abuse and trafficking, informing young people about the negative (medium and long term) effects of violence, etc. No less important is the support of child victims of violence, encouraging them to talk about acts of violence, and providing the necessary support for psychological rehabilitation.

These issues were also reported by the children participating in the forum. They also spoke about measures that, in their view, could be taken to reduce the risk of child abuse in all forms of abuse. Among the proposed ones are restricting foreigners' access to educational institutions, installing surveillance camps, creating recreational places in school, educating children about positive relationships and peaceful resolution of conflicts, and how to react when witnessing cases of violence.

Children, at the Ombudsman's request, have conducted several surveys among students in their institutions. Analyzing the surveys, we find that 70% of the respondents mentioned that the most frequent form of punishment they are subjected to in the family is moral aggression. Children are punished for bad grades at school, neglect of domestic responsibilities, and parents' disobedience. Moral and psychological aggression are the most prevalent forms of punishment in school. According to the students, they are punished for unfulfilled themes, talk during classes, and disrespectful attitudes towards teachers. As a result of the polls conducted, the children established that the safest environment for the child remains the family, while the online environment is perceived as the most unsafe.

The children also came up with some recommendations regarding the provision of educational institutions with a psychologist and a doctor. Children want the conversations between parents and schoolteachers to be individual and to ensure confidentiality. Conducting more information campaigns related to safety in the on-line environment. Likewise, the students mentioned that they want more calm behavior from teachers and parents and more open and sincere discussions to explain their mistakes. The People's Advocate for the Rights of the Child supported the recommendations made by children, mentioning that they would contribute to their implementation in practice.

The People's Advocate for the Rights of the Child noted the role of student councils in preventing violence by participating in / organizing activities that present ways to protect themselves against danger and abuse. Children were encouraged to report the violence they know and to engage in volunteering and supporting abused children. The Children's

Ombudsman also assured them he will be their support and would be awaiting their calls **Hot Line „Child’s phone 0 800 11116”**¹⁷.

In the forums, the People’s Advocate for the Rights of the Child underlined that the Office of the People’s Advocate is a mediator between state authorities and citizens and urged children / parents / legal representatives to address issues and / or conflicts which they face in the case of actions or inactions of public authorities.

The Children’s Ombudsman has repeatedly warned the press, including the last press conference on „The right of the child to be protected against abuse and violence”¹⁸ to be very careful about the dissemination of violent material, especially with the participation of children, because the information disseminated can be detrimental to the mental and physical health of children for their physical, mental, spiritual and moral development. Also, the distribution of violent images with the participation of children is, in fact, the continued abuse of the child to be protected. The Ombudsman points out that children are also disturbed by the unilateral content and the negative outlook of the news that concerns them.

The People’s Advocate for the Rights of the Child welcomes the launch of the *Study on Childhood Adverse Experience and its Influence on Risk and Health Problems in Young Students in the Republic of Moldova*¹⁹, noting that there is still a signal of the prevalence of physical, emotional and sexual abuse in families in the country and reiterates the need to combine efforts to reduce the risk of child maltreatment. The Ombudsman stressed that the results of the study are worrying, and they show that childhood experiences most often negatively affect young people’s behavior, with the effect of diminishing the capacity for social integration. More attention needs to be paid to preventing and early detection of problems faced by children.

On 13 December 2017, at public hearings held in the Parliament of the Republic of Moldova²⁰ regarding the cases of sexual abuse of minors, identified in the educational institutions of the Republic of Moldova, the People’s Advocate for the Rights of the Child said that the child protection system in our country has fundamental deficiencies. The lack of the child protection specialist who must be, according to Law no. 140 on the

¹⁷ <http://ombudsman.md/ro/content/avocatul-copilului>

¹⁸ <http://realitatealive.md/live-conferin-a-de-presa-sus-inuta-de-avocatul-poporului-pentru-protectia-drepturilor-copilului-maia-banarescu-cu-tema-dreptul-copilului-de-a-fi-protectat-impotriva-abuzului-i-violen-ei---67401.html>

¹⁹ <http://ombudsman.md/ro/content/maia-banarescu-voi-sustine-continuare-orice-actiune-ce-are-drept-scop-prevenirea-si>

²⁰ On the occasion of the World Day for the Prevention of Child Abuse (19 November);

special protection of children at risk, is felt. The mayor, as local trusteeship authority, physically fails to control the condition of children at risk. In schools, a discipline should be introduced to tell children about interpersonal relationships, to develop their ability to communicate, a very important aspect in avoiding conflicts. The presence of the psychologist in institutions is indispensable, as it can prevent child abuse cases and the ability to communicate about abuse. Equally important is the education that children receive at home in our country, not all parents are ready to talk to children about violence, including forms of sexual abuse.

Another form of violence against the child is the exploitation through work. There are serious problems in Moldova in the field of child labor protection. There are children who are undergoing heavy, dangerous and lasting work. They are trained in agricultural work, in households, in the construction industry, are often victims of trafficking in human beings, are being drawn into networks of sexual services and child pornography in other illegal activities such as begging, drug trafficking. It is essential to stress that the state is obliged to ensure that no child is involved in work that is not appropriate for his or her age and development, whether they are of a family or commercial nature.

As mentioned, from the discussions with the children in the Forums held during the year, but also during the meetings with the children, the specialists, the parents, following the monitoring visits, the appeals addressed to the Ombudsman, the calls to the Hot Line „The child’s phone” it is clear that the phenomenon of violence against children is caused by several factors such as poverty and excessive alcohol consumption affecting many socially vulnerable families; lack of parenting skills to educate children; traditions and stereotypes in society that justify violence; lack of knowledge in children about the elements of abuse and abusive behavior, ways and means of defense, indifference and tolerance on the part of society towards acts of violence regarding communication / denunciation, negative impact of on-line media information, inability of mass media to report the cases of violence.

The People’s Advocate for the Rights of the Child appreciates the efforts made by public authorities by intensifying violence prevention actions, announcing / denouncing cases of violence, examining them and protecting victims of abuse, but considering them to be insufficient, rigid and segmental. The actors involved in the prevention and protection of the child against violence, party of the intersectoral mechanism do not have the necessary skills to identify and assure the protection and support measures, circumstances that reduce the efficiency of their intervention. Also, there is a lack of rehabilitation services for victims and abusers,

but also a lack of legal framework in the field of prevention of complex psycho-emotional behavior of children.

There is no single data base on violence against children. Currently, each entity publishes, as part of the intersectoral mechanism, information in terms of its activity, which becomes known only within the limits of functional competence. This is also supported by representatives of civil society.

The Children's Ombudsman emphasizes that there is little official data indicating the real proportions of this phenomenon due to insignificant reporting rates of cases, especially those consumed in the family. Domestic violence is traditionally accepted and often takes place in the „privacy” of the home, not perceived as a violation of children's rights, but rather as a personal problem. For example, corporal punishment applied to children as a method of disciplining is often considered a right of parents and, unfortunately, children continue to be afraid that if they make complaints that they have been subjected to violence, they will not be taken seriously or by professionals who have addressed will tell them that this is not so serious. Some children are convinced that the professionals they will address will keep the case secret but will not solve it.

Regrettably, in recent years, there has been an increase in the number of cases of victimization of children through acts of attempt on lives, health, development, dignity or morality. The role of abusers is carried out in many cases by the parents, legal representatives or other persons in the care of the children. The information presented by the General Police Inspectorate confirms that during the year 2017 the number of child victims of crime increases.

To remedy the situation in this compartment, the People's Advocate for the Rights of the Child makes the following **RECOMMENDATIONS**:

- To take real and effective measures to strengthen the implementation of the mechanism for intersectoral cooperation in the field of identifying, assessing, referring, assisting and monitoring child victims and potential victims of violence, neglect, exploitation and trafficking by providing human resources (*child rights specialist*), appropriate technical and financial resources;
- Effective and efficient investigation of acts of sexual abuse and exploitation;
- Expand national and international cooperation on preventing and combating sexual exploitation and sexual abuse of children;
- Further ensure the necessary training of all specialists working with and for children, including the systematic training of staff imple-

menting the legal framework on the prevention of domestic violence;

- Take steps to monitor and ensure that reporting on child abuse and neglect is obligatory for all people working with and for children, especially children with disabilities;
- Employment in each educational institution of a psychologist as well as with a wage unit that will implement policies to protect children's rights in these institutions;
- To create and operate a single database on violence against children;
- The media should draw attention to the dissemination of violent material, especially those with children's participation / involvement, the information disseminated shall correspond to criteria that minimize or exclude the harmful aspects for the mental and physical health of children, their physical, mental, spiritual and moral development;
- The media should abandon the sensational, narrow approach of the subject in favor of the analysis of the case, the complexity of the phenomenon and the causes that caused the situation.
- Promote / encourage dissemination of positive topics that highlight the child's personality and successes;
- The child's opinion should be listened to and taken into account when decisions are made on children;
- Increase the number of participants in training in parental education programs;
- Involvement of civil society and the private environment to undertake positive education programs for children.

ADMINISTRATION OF JUVENILE JUSTICE

In accordance with the provisions of Articles 37 and 40 of the UN Convention on the Rights of the Child and the United Nations Minimum Rules of Procedure on the Administration of Juvenile Justice „The Beijing Rules”, „States Parties recognize the right of every child alleged as, accused of, or recognized as having infringed the penal law to be treated in a manner consistent with the promotion of the child’s sense of dignity and worth, which reinforces the child’s respect for the human rights and fundamental freedoms of others and which takes into account the child’s age and the desirability of promoting the child’s reintegration and the child’s assuming a constructive role in society”²¹.

Articles 7 and 8 of the European Convention on Human Rights guarantee that no one shall be held guilty of any criminal offence on account of any act or omission which did not constitute a criminal offence under national or international law at the time when it was committed. Nor shall a heavier penalty be imposed than the one that was applicable at the time the criminal offence was committed, the Convention also guarantees to any person the fact that his case will be judged fairly, publicly and within a reasonable time, by an independent and impartial tribunal established by law²².

Moreover, international bodies pay particular attention to the respect of reasonable time limits in court cases in which children are trained.

At national level the legality of the judicial proceedings in the processes in which the children appear is guaranteed by the provisions of Articles 21, 26 and 117 of the Constitution of the Republic of Moldova²³ and the Penal Code. The People’s Advocate for the Rights of the Child considers that the state has largely fulfilled the obligations of conformity of the national legislation with the rigor stipulated by the international bodies to which the Republic of Moldova is a party.

However, the UN Committee on the Rights of the Child submitted to the Republic of Moldova a few observations in 2017²⁴:

²¹ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356341>

²² <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=285802>

²³ http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731

²⁴ http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

- Absence of a specialized judiciary system for minors in the State Party, lack of legislation on child victims, witnesses and offenders and lack of interview facilities tailored to children outside the capital;
- The duration of detention on remand, the quality of legal services provided to help children in conflict with the law, detention conditions, inadequate access to quality education, including training, ill-treatment, including beatings, detention in isolation and children held in detention facilities for adults.

The People's Advocate for the Rights of the Child analyzing the situation in the field of justice in the juvenile justice segment finds several issues that need to be improved. Procedures followed in the national judicial system are characterized by a high degree of formalism and insufficiently adapted to the child's age. The reform of the national juvenile justice system has been aimed at limiting or even avoiding excessive contact with the formal justice system, observing how human rights are respected (including of children) as the main motivation for changes to criminal law. However, the Code of Criminal Procedure contains a limited sum of special provisions for the cases involving children who have committed crimes.

Article 40 of the Convention on the Rights of the Child emphasizes that it is preferable not to be subject to standard legal procedures and institutionalization, with a whole range of provisions, such as those relating to care, guidance and supervision, guidance, probation periods, family placement, general and vocational education programs and alternative solutions to institutional care in order to provide the children with a treatment in the interests of their well-being and proportionate to their situation and the committed crime.

Regardless of the model of legal treatment applied to children who have committed crimes, they will have to respect the best interests of the child. In this respect, an appropriate weight will be given to the beliefs and opinions of the child (who must be treated as a full holder of rights, exercised according to his or her capacity for development). When applying the provisions on juvenile delinquency, account must be taken of the physical and mental well-being and the child's legal, social and economic interests. All other rights of children in conflict with criminal law such as the right to dignity, freedom, equal treatment, non-discrimination, etc., must be respected.

According to official statistics of the Ministry of Internal Affairs, during the twelve months of 2017, by minors and with their participation

there were committed 798/941 offenses, which represents a decrease of -15.2%, as compared to the same period of the previous year. Thus, out of the total number of criminal cases started, the criminal investigation was completed in 738/885 cases, out of which 540/553 - were sent for examination to the court, 191/325 - were discontinued, 6 cases were classified and one case has been suspended²⁵.

As a result of the analysis of the situation in the given compartment, it was ascertained that during the reporting period compared to the same period of the previous year: theft - 555/636, robbery - 52/61, hooliganism - 29/27, drug related offenses - 14/17, sex offenses - 16/27, burglaries - 8/12, 4/3 - killing and intentional injury of bodily integrity - 2/2 bodily²⁶.

The Children's Ombudsman reiterates the recommendations made in his report of the previous year²⁷ and reminds the institutions involved that although the authorities have made progress over the last few years to strengthen the justice system for children by introducing new mechanisms taken from the experience of other states and adapting them to the specific social realities for the Republic of Moldova. However, according to the findings highlighted in the Alternative Report of the Office of the People's Advocate to the Committee on the Rights of the Child²⁸, some issues identified over the years persist, the authorities have not taken appropriate action to address these issues. Thus, judges in few cases apply other coercive measures than detention on remand, and the mediation mechanism is inoperative. Although efforts have been made to strengthen the hearing mechanism for minors under special conditions, it is found that the hearing facilities do not meet the standards in the field and are not used properly, including due to lack of staff or knowledge, of the technical conditions. It was found that no significant progress was made in preventing and combating juvenile delinquency compared to previous years, namely on the grounds that there is no public policy document, a national plan for the prevention of juvenile delinquency, developed in accordance with international standards in the field.

The People's Advocate for the Rights of the Child draws the attention of the legislator to the given chapter and to the poor performance of the participants in the judicial process (prosecutor / lawyer). Children note that defendants who are appointed *ex officio* do not visit them in peni-

²⁵ http://politia.md/sites/default/files/nota_12_luni_2017_sait.pdf

²⁶ Idem

²⁷ http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport_anual_copii_2016_0.pdf

²⁸ http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/justitia_pentru_copii.pdf

tentiaries and do not help them build an effective defense line. In many cases, children do not even know their defenders until the court hearing. Moreover, defenders and prosecutors in many cases even allow themselves not to appear in court proceedings, which is why the period of examination of cases does not correspond to the principle of observance of reasonable time parameters.

In line with the provisions of the UN Committee on the Rights of the Child the Comment No. 10 of 2007, judging the causes of children must be a priority for the Member States and should be limited to the least possible time requirements²⁹.

Another specific situation that worries the Children's Ombudsman is related to the Draft Law „on Measures and Services for Children with Deviant Behavior”, which was proposed by the Ministry of Justice. In the Ombudsman's opinion, this project does not meet international standards and rigor in the area of child rights protection and cannot be sustained for promotion by the People's Advocate for the Rights of the Child. The project contains vague and unclear terms that will lead to widespread and distorted interpretation by the actors involved in the implementation process. Also, the proposal on the creation of a „specialized center” for children who commit serious criminal offenses but do not incur criminal liability is in contradiction with the principle of respecting the best interests of the child.

Finally, the Children's Ombudsman draws the legislator's attention to the phenomenon of administering judicial processes in civil cases of divorce and establishing a child's home by the courts. Following requests from the Office of the People's Advocate and investigations carried out by the officers of the Office, we find that the courts do not take into account the child's opinion, and in other cases, the bailiffs apply methods that violate the child's rights standards.

Analyzing the current situation, the Children's Ombudsman, comes with a series of **RECOMMENDATIONS** aimed to improve the juvenile justice system management:

- To draft a new law referring only to children who have committed criminal offenses but are not subject to criminal liability;
- Consider the possibility of including children who commit less serious offenses and do not fall under the scope of criminal law as subjects of the Law on the Special Protection of Children at Risk and Children separated from Parents No. 140 of 14 June 2013;

²⁹ http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11

- To involve local and international non-governmental organizations in the development and implementation of training programs for the social and psychological assistance staff for minors (juveniles) in penitentiary institutions;
- Enhance the involvement of the guardianship and trusteeship authority in forced execution on cases involving minors;
- To train the bailiffs, the representatives of the guardianship authorities and other actors involved in the relationship between the minor and the justice system;
- Develop a methodology on the application of alternative measures to detention, wherever possible.

SITUATION OF CHILDREN IN DETENTION INSTITUTIONS

Under the UN Convention on the Rights of the Child, the basic principles for admitting deprivation of liberty must comply with the following conditions: the arrest, detention or imprisonment of a child must be lawful and should be used only as a last resort; and for a shorter period of time; and no child will be deprived of liberty illegally or arbitrarily.

The People's Advocate for the Rights of the Child notes with concern that in many cases minors are under detention on remand for lengthy inadmissible periods of up to one year, which constitute a serious violation of Article 37 letter (b) of the Convention. The Children's Ombudsman reiterates the importance of an effective package of alternatives for national authorities to comply with their obligation under Article 37 point (b) of the UN Convention to use deprivation of liberty only as a last resort. In addition, empowered institutions undertake to take certain legislative measures and other appropriate measures to reduce the use of detention on remand. In some cases, the application of the detention on remand measure as a punishment violates the presumption of innocence. Thus, it is imperative that the law clearly defines the conditions under which it is determined whether or not the child should be placed in custody, in particular in order to ensure his / her participation in the judicial proceedings and whether he / she constitutes an immediate danger for itself or for others. The length of detention on remand should be limited by law, the periodic review of the period of detention of remand is imperative.

Analyzing the existing practice in juvenile detention segment, the Children's Ombudsman reminds the competent authorities of the need to reconcile national practices with international standards, the United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty³⁰, Principles for the prevention of juvenile delinquency „Principles of Riyadh”³¹ and the United Nations Minimum Rules of Procedure on the Administration of Juvenile Justice „The Beijing Rules”. The Republic of Moldova is due to reassess the national provisions in the given chapter and to increase the compatibility of the internal norms with those mentioned above.

³⁰ Adopted by Resolution 45/113 of 14 December 1990;

³¹ Resolution 45/112 of 14 December 1990;

- According to the official data of the Department of Penitentiary Institutions of the Republic of Moldova³², in 2017 in detention on remand there were 28 minors (in 2016 - 26 minors), out of which 16 minors were 17 years old.

Number of juvenile offenders and average length of detention

Years	2013	2014	2015	2016	2017
Number of children	32	27	31	30	36

Source: Department of Penitentiary Institutions of the Republic of Moldova

In the course of its work, in accordance with the duties laid down in the Law on People’s Advocate (Ombudsman) No. 52 of 2014, the People’s Advocate for the Rights of the Child undertook during 2017 several visits to the institutions of detention facility where minors are placed. As a result of these visits, monitoring reports were drawn up and several acts of reaction were transmitted to the respective institutions. However, it should be noted that the situation has not experienced a clear change, and the problems have remained unresolved.

During the visits to the Penitentiary for Minors No. 10 Goian the People’s Advocate for the Rights of the Child has reported several deficiencies that lead to the violation of children’s rights and make it difficult or even impossible to educate children and their subsequent reintegration into society. Although there are psychologists in the penitentiary that are meant to provide counseling and support to children in their situation, it was found that minors are not satisfied with the psychological services provided and highlight that cannot benefit from confidential conversations with the psychologist. Another problem identified by the Children’s Ombudsman is that the psychological programs in the penitentiary are inefficient and fail to meet the needs of children.

Also, the Children’s Ombudsman found in 2017 that Penitentiary No. 10 Goian also had cases of abuse and physical violence against children, violence applied by the prison staff. From the sentences of juvenile offenders, the blows are applied in places difficult to detect by ways and procedures that leave no visible traces on the body. Violence is largely handled by the same workers, in situations where minors are deemed not to comply with the orders or are not „silent” enough. In this section, we mention that, under the provisions of Article 19 of the UN Convention on the Rights of the Child, the State has an obligation to protect children

³² https://drive.google.com/file/d/1KJL2oqLxlwZGLqHwzLWkbiqR1C_O_li/view

from all forms of ill-treatment committed by parents or persons responsible for childcare.

The People's Advocate for the Rights of the Child is also worried that from the period since 2014 until now the Children's Ombudsman has not received any postal letter from the juvenile detainees.

In the discussions with the children, it was mentioned that in many cases, to write a letter, minors are forced to go to the service collaborator to ask for paper sheets, envelopes and stamps, after which they hand the letter to the same collaborator for the letter to be entered in the mailbox. This procedure is in contradiction with international norms and standards and limits the child's right to privacy. The fact that the letters do not reach the recipient leads us to conclude that they are either not transmitted by the penitentiary staff or are not taken over by the employees of the post office.

During the year, the People's Advocate for the Rights of the Child also examined the issue of transfer from preventive detention isolators to Penitentiary No. 10. As a result of the received requests and the investigations carried out on the given cases, we conclude that minors are not transferred from the isolators to the penitentiaries in reasonable terms. Moreover, there have been cases when the Administration of the Penitentiary No. 10 Goian refused to take certain juveniles, which they considered more „problematic”.

Another Systemic Deficiency to which the Children's Ombudsman draws the legislator's attention to the provisions of Article 254 of the Enforcement Code of the Republic of Moldova „At the age of 18, the commission established in the penitentiary in the composition set forth in article 219 of this Code decides on the opportunity to continue to execute punishment by the convict in the juvenile penitentiary up to the age of 23”.³³. We mention that during the year, the People's Advocate Office registered more requests from children requesting the Children's Ombudsman's intervention to help prevent their transfer to mature prisons and to maintain them in juvenile penitentiary until the age of 23, as provided for in the national law. Children argue that their transfer to the mature penitentiary will make it problematic or even impossible to join the general or specialized education system and will foster their deepening in the criminal culture. Many children also claim that the transfer will endanger their lives and their health. In this regard, we mention that the reports and recommendations of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment and the UN

³³ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=336538>

Subcommittee on the Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment have repeatedly pointed out that it is not advisable to transfer the detainee if presumed that the new situation will create a risk situation for his / her life, health and development. In this context, it is also of particular relevance the Recommendation No. R (89) 12 of the Committee of Ministers to Member States on penitentiary education, which highlights the fact that the implementation of the penitentiary education system helps to humanize them (penitentiaries) and is an important means of facilitating the return of the detainee to society, prepared both from a moral and educational point of view.

The situation is worse in the detention on remand isolators, where are minors placed in the criminal prosecution procedure. The UN Committee on the Rights of the Child recommends that Member States pay close attention to this group of children, in particular by respecting the presumption of innocence. The Committee concludes that, irrespective of the model of legal treatment applied to children who have committed crimes, they will have to respect the best interests of the child. In this respect, an appropriate weight will be given to his beliefs and opinions (the child being treated as a full holder of rights, exercised according to his / her ability to develop). When applying the provisions on juvenile delinquency it is necessary to take into account the physical and mental well-being and the legal, social and economic interests of the child. All other rights of children in conflict with criminal law, such as the right to dignity, freedom, equal treatment, non-discrimination, etc., must be respected.

The People's Advocate for the Rights of the Child is concerned about the fact that they took place in Penitentiary No. 13, when a minor was raped by his cell colleagues. Besides the extremely serious degree of the act itself, especially because a minor was subjected to sexual violence, the staff of the Department of Penitentiary Institutions had little scruples about the moral aspects of the case, they found this as a good source to write about this news and placed it on the official website of the institution, in which they allowed the disclosure of the personal information of the persons involved in the conflict³⁴. This information was also taken over by several news portals that published it with the name of the minor involved³⁵.

³⁴ <http://penitenciar.gov.md/ro/content/cronica-evenimentelor-din-penitenciar-re-%C3%AEn-zilele-de-s%C4%83rb%C4%83tori>

³⁵ <https://crimemoldova.com/news/kriminal/eugen-zagorjevschi-unul-dintre-asasiinii-minorei-din-str-eni-i-ar-fi-violat-colegul-de-celul/>

The UN Committee on the Rights of the Child urges Member States to create mechanisms that will not allow personal information to be leaked about children who are involved in criminal proceedings.

In this regard, the People's Advocate for the Rights of the Child recommends to line authorities to strengthen the mechanisms on the personal data protection segment of minors under their custody.

Another violation notified by the Children's Ombudsman in the same case is that the penitentiary administration has admitted alcoholic beverages to cells that we suppose it is manufactured locally or brought to the institution through the collaborators of the detention facility. We point out that, according to the provisions of the Law on the production and circulation of ethyl alcohol and alcoholic production no. 1100 of 30 June 2000³⁶, the marketing of alcoholic products to children is prohibited. By admitting the penetration / production of alcohol products in the penitentiary, the institution's collaborators admitted a strict violation of child rights.

The People's Advocate found that there is no well-defined mechanism in the penitentiary regarding the distribution of minors in cells. This factor leads to the fact that minors are randomly assigned to the cells without regard to their psychological compatibility and without taking into account the age criterion. This practice leads to conflicts and misunderstandings between them and can have serious consequences for their life and health.

The Children's Ombudsman is worried that there is no psycho-educational program within the penitentiary system that aims to reduce sexual aggression among prisoners. We hope that with the entry into force of the Law on the penitentiary administration system no. 300 of 21 December 2017, the situation with regard to the protection of children's rights in the institutions will improve.

During the year 2017 the People's Advocate for the Rights of the Child monitored the observance of the right to health in the segment of medical services and nutrition of children in the penitentiary system.

The Children's Ombudsman, from interviews with the children detainees, notes that in the provision of medical services the state authorities violate their rights by providing unsatisfactory quality medical care and by administering treatment without initial consultation of the patient. Children mention that in some cases they consume pills that are brought without specific packs and without specific data on manufacturing and shelf life.

³⁶ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=334893&lang=1>

Children also mention the poor quality of food in the penitentiary, food is of poor quality and virtually it is never taking into account the specific diet of detainees. Several children mention that due to their health they have to feed themselves after a specific diet recommended by a doctor, which is not taken into account by the penitentiary administration. Moreover, children are forbidden to receive a lot of food from outside, although these products may improve their situation and in the warmer year of the year juveniles do not receive fresh fruit or vegetables. We note that, in line with the recommendations of the UN Children's Rights Committee, limiting the dietary intake of children in detention is a violation of rigor and standards in the field.

In conclusion, the People's Advocate for the Rights of the Child has the following **RECOMMENDATIONS**:

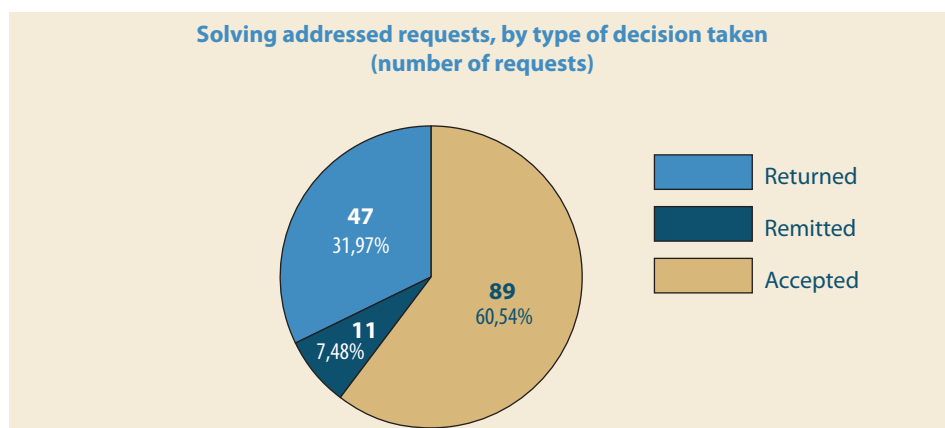
- To replace the positions of psychologists who will contribute to maintaining a favorable psychological climate for the development of minors in penitentiary institutions;
- To elaborate in the penitentiary institutions working methodologies focused on the principle of respecting the rights of the child;
- To minimize contact between juvenile detainees and mature detainees;
- To create socio-educational services that correspond to the realities and real needs of resocialization.

ACTIVITY OF THE PEOPLE'S ADVOCATE FOR THE PROTECTION OF CHILDREN'S RIGHTS IN NUMBERS IN 2017

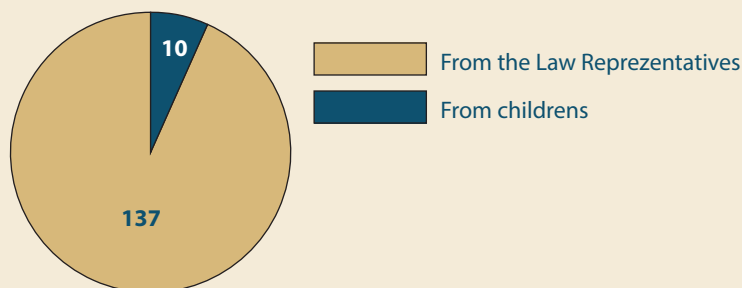
In the process of examining the applications submitted to the People's Advocate for the Rights of the Child, several violations were found to the child rights observance compartment. The most serious ones are: protection against abuse and neglect, lack of documentation of children; the protection of children left without parental care; preventing juvenile delinquency and ensuring child-friendly justice; respecting the right to education; respecting the right to health; deinstitutionalization and inclusion of children with disabilities; respecting the rights of disabled children; protection of children in detention facilities; the inefficient activity of the intersectoral mechanism; lack of specialist for the protection of children's rights; lack of psychologist in educational institutions; lack of a medical assistant in educational institutions. These findings are made on the basis of citizens' complaints requesting the intervention of the Children's Ombudsman under the mandate conferred by the Law on the People's Advocate (Ombudsman), no. 52 of 3 April 2014.

Applications filed with the People's Advocate for the Rights of the Child in 2017

During the period 01 January 2017 – 31 December 2017, the People's Advocate for the Rights of the Child received 147 applications. There is stated an increase in the number of complaints compared to previous years (2016 - 95 applications addressed). Out of the total number of com-

**Numărul de cereri adresate la Ombudsmanul Copilului,
după categoria de adresanți**

plaints, 89 applications met the admissibility conditions and were accepted for examination.

Of the total number of complaints to the People’s Advocate for the Rights of the Child, 7.41% (10 applications) are from children and the rest are from their legal representatives (137 applications).

The People’s Advocate for the Rights of the Child considers that the small number of childcare complaints is caused by the lack of media coverage of the Child Ombudsman’s Institution as well as the lack of knowledge of the situations in which these can be addressed, but also the way or ways they can call the Ombudsman.

In this context, the Children’s Ombudsman welcomes and encourages children to address the People’s Advocate for the Rights of the Child immediately if they need help in defending their rights.

Classification of applications for the allegedly infringed right

Themes of complaints	received	accepted	returned	remitted
Right to family	47	27	15	5
Right to education	28	21	5	2
Free access to justice	4	3	1	0
The right to private property and its protection	4	3	1	0
Right to health	9	5	3	1
Right to information	3	1	1	1
Right to social assistance and protection	17	15	1	1
Right to name and citizenship	5	3	2	0

Themes of complaints	received	accepted	returned	remitted
Right to defense	3	2	1	0
Right to life and to physical and mental integrity	7	7	0	0
Right to work	2	0	2	0
Protection against abuse and neglect	18	2	15	1
TOTAL	147	89	47	11

Statistical data indicates that the complaints received by the Children's Ombudsman frequently invokes violations of the following rights: to family, education, social assistance and protection, and the lack of adequate measures by state institutions to protect the child against all forms of violence, harm or abuse, abandonment or neglect, maltreatment or exploitation.

In the process of investigating applications accepted for examination, the People's Advocate for the Rights of the Child, pursuant to Articles 24 and 25 of the Law on the People's Advocate (Ombudsman) is empowered in situations where violations of children's rights or freedoms are found, to submit to the authority or person responsible who has accepted these violations recommendations for the immediate restoration of the rights of the child.

Dynamics of procedural actions / reaction acts

Procedural actions	2017
Report with recommendations on the measures to be taken for immediate restoration of rights of the petitioner (Article 24 of the Law no. 52 of 03.04.2014)	28
Demarche (for initiating a criminal / disciplinary proceeding in respect of the person in charge of committing the offenses that caused the considerable damage to human rights and freedoms (Article 25 paragraph (1) letter b) of the Law no. 52)	4
Referral to the case of violation of service ethics, delay and bureaucracy (Article 25 paragraph (1) letter d) of the Law no. 52)	4
Actions in court / intervention in the process to submit conclusions (Article 25 paragraph (2) and (3) of the Law no. 52)	8
Conciliation agreement (Article 23 paragraph (3) of the law no. 52)	1
Proposals to improve the operation of the administrative apparatus pursuant to paragraph 6 of point 7 of Chapter II of the Regulation on the Organization and Functioning of the Office of the People's Advocate	1

Procedural actions	2017
Proposals and recommendations for improvement of legislation (Article 27 letter (a) of the Law no. 52)	4
Referral of the Constitutional Court in order to control the constitutionality of the normative acts (Article 26 of the Law no. 52)	2
Opinions on draft normative acts (Article 27 letter (b) of the Law no. 52)	1
TOTAL	53

Therefore, most reaction acts are reports, conclusions in court and notifications. Basically, in all the cases examined the recommendations were met.

In order to improve the legislation on the rights and freedoms of the child, the People's Advocate for the Rights of the Child submitted during 2017 proposals for improving the legislative framework or eliminating the causes and conditions that create preconditions for violation of children's rights and freedoms as follows:

Institution	Normative act	Accepted / Rejected
MHLSP	Completion of Law no. 60 of 30.03.2012 on the social inclusion of persons with disabilities (psychological assistance until the age of 18); Developing a normative framework that will regulate the organization / activation of the specialized state institution providing psychological services to children with disabilities and of the legal representative.	Rejected
MIA	Amending and completing the Government Decision no. 328 of 24.05. 2012 on the Regulation on the Organization and Functioning of the Automated Information System The Register of Forensic and Criminological Information (consolidation of a clear mechanism of holding the unique record of the crimes committed by the inhabitants of the Republic of Moldova who have committed crimes on the territory of other states)	Accepted
MIA	Completion of Law no. 26-XVI on Assemblies, Criminal Code, Contravention Code (incrimination of political assemblies that attract minors to political demonstrations)	Accepted
MHLSP	Amending and completing the Law no. 140 on the special protection of children at risk and of children separated from their parents, i.e. the clear regulation of the right to pay the allowance for children under guardianship / trusteeship, due to the inability of the biological parent to protect them and provide them with the appropriate care.	Accepted

The People's Advocate for the Rights of the Child in the process of monitoring the observance of rights and freedoms of the child and the realization, at national level, by central and local public authorities, by the persons with responsibility at all levels of the provisions of the UN Convention on the Rights of the Child in the reporting period has produced the following studies with UNICEF financial support:

- The „Monitoring, Assessment and Reporting Mechanism for the Implementation of UN Committee Recommendations on the Rights of the Child” study;
- The „Assessing the needs for adjusting the regulatory framework for mechanisms to ensure the protection of children at risk to international standards in order to ensure proper monitoring of the UN Convention on the Rights of the Child” study;
- Thematic report „Respecting Children's Rights to Names and Citizenship”;
- Thematic report „Assessment of the situation of children placed in boarding houses for children with mental deficiencies Orhei and Hancesti in the process of deinstitutionalization”;
- Thematic report „Social Inclusion of Children with Sensory Disabilities”.

Following the findings established within these reports, the Children's Ombudsman submitted the relevant recommendations to the relevant authorities

In order to ensure the respect for children's rights and freedoms, the People's Advocate for the Rights of the Child is entitled to act ex officio for assisting a child in distress or at risk, without the consent of parents or legal representatives.

Thus, during the year 2017, the Children's Ombudsman made an ex officio referral in 19 cases, in which the violation of the right to health was registered - 4; the right to education - 3; protection against abuse and neglect - 9 and the right to family - 3.

Ex officio referrals were made after the publication of information about minors and/ or the involvement of minors in the media, social networks and on the basis of the information obtained from the Hot Line „Child's Phone” (0 800 11116).

Phone calls to the Hot Line „Child’s Phone” (0 800 11116) in 2017

The allegedly infringed right	Adult	Child	Urban	Rural	Total
Right to life and to physical and mental integrity	3		3		3
Right to defense	10		6	4	10
The right to free movement	5		3	2	5
Right to intimate, family and private life	21	2	11	12	23
Right to information	2		2		2
Right to education	21		10	11	21
Right to health	8		4	4	8
Right to work	1			1	1
The right to private property and its protection	2			2	2
Right to social assistance and protection	22	1	9	14	23
Protection of the family and orphaned children	4		1	3	4
Protection of mother, children and young people	1		1		1
Protection of people with disabilities	2			2	2
Right to petition	1			1	1
Protection from abuse and neglect	18		6	12	18
Torture and deprivation of liberty	2		2		2

During the year 2017, 126 phone calls were registered at the Office of the People’s Advocate at the Hot Line „Child’s Phone” (0 800 11116). Of the total number of calls, 123 came from adults and 3 - from children.

Statistical data shows that citizens are mostly seeking legal advice to protect the child in the event of violence against the child, the right to the necessary social assistance, or issues related to the right to a maintenance allowance.

5 cases were taken for examination (family violence / violation of a parent’s meeting schedule / refusal to support the child / termination of guardianship allowance).

It is important to note that often at the Hot Line „**Child’s Phone**” (0 800 11116) people requires legal advice and not necessarily child rights issues.

The People’s Advocate for the Rights of the Child finds a small number of calls to the Hot Line „**Child’s Phone**” (0 800 11116) directly from children because they can only be made from a fixed telephone number, but also due to insufficient media coverage.